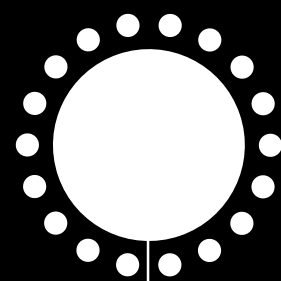

CXX

STODESETLET

ŽALE
d.o.o.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

658.115(497.4Ljubljana):718"1914/2024"

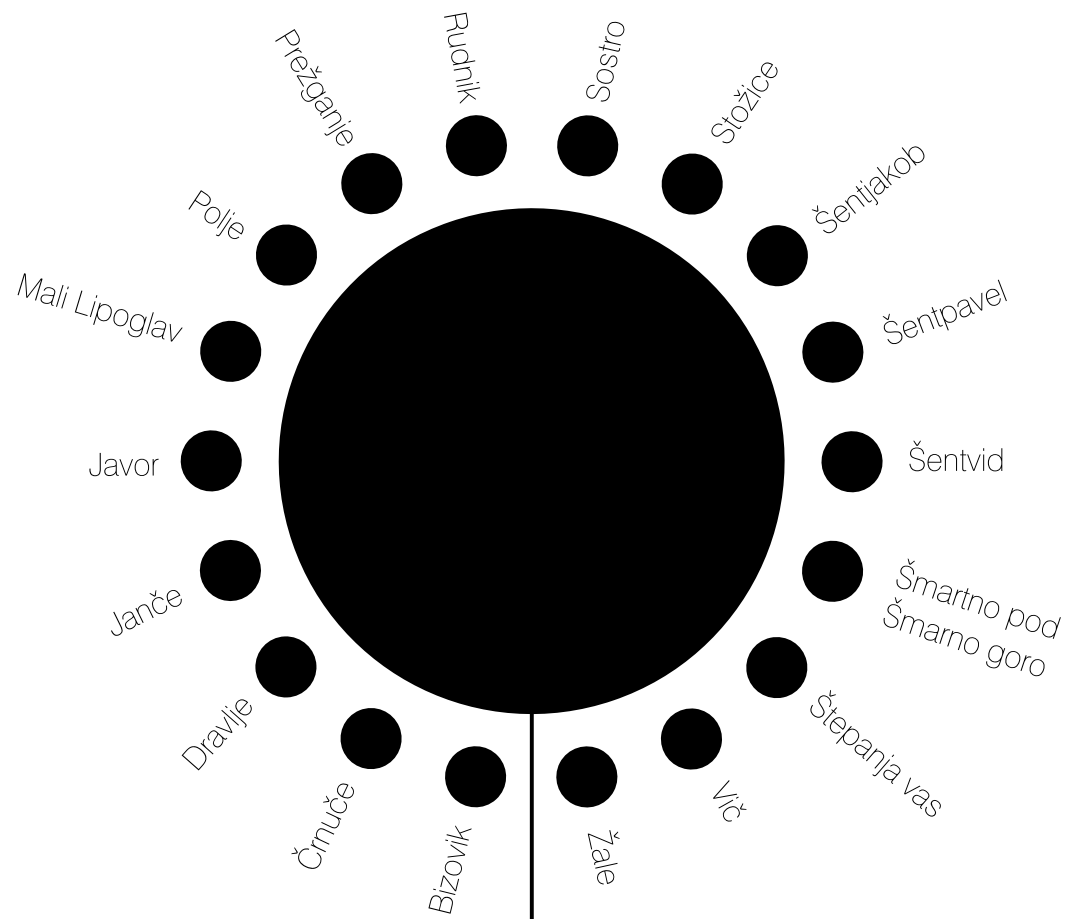
ŽALE Javno podjetje (Ljubljana)
Stodeset let / [uredniki Marta Bon, Robert Martinčič, Mojca Hucman ; avtorji besedil Zoran Jankovič ...
[et al.] ; fotografija arhiv Žale, Borut Dvornik]. - Ljubljana : Žale, 2024

ISBN 978-961-96780-0-8

COBISS.SI-ID 208501507

*Podjetje ŽALE upravlja 18
pokopališč v Ljubljani in okolici.
Predstavljamo vam vsako od teh
pokopališč posebej, ki je unikaten
prostor, umetnostni spomenik in
edinstven nosilec spominov naših
prednikov.*

*V ta namen smo pripravili znak
»rožice«, ki predstavlja jedro cveta
ŽALE, okoli pa raste 18 listov,
pokopališč v upravljanju.*

ŽALE
d.o.o.

Žale
d.o.o.

STODE

*V podjetju ŽALE
1. avgusta 2024
obeležujemo
110 let obstoja.
V ta namen izdajamo
to publikacijo,
da se vam predstavimo,
da se spomnimo naših
začetkov in da pomislimo
na jutri.*

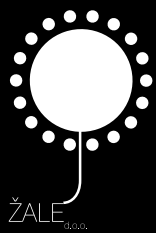
*Ponosni smo, da nam zaupate,
in verjamemo, da bomo skupaj
še napredovali
in povečali zadovoljstvo
ter se vedno zavedali
lastnih korenin.*

SETLET

1914-2024

Kazalo

- Spoštljivo slovo od življenja, <i>Zoran Janković</i>	10
- V dobro javnega interesa, <i>Robert Martinčič</i>	12
- Poklon življenju, <i>Marta Bon</i>	18
- ŽALE Zgodovinski pregled 1914-2014	22
- Zadnjih deset let 2014-2024, <i>Robert Martinčič, Mojca Hucman</i>	82
- Predstavitev pokopališč v upravljanju (<i>Martinčič, Vertič, Dvornik, Hucman, Jereb</i>)	100
Žale	102
Bizovik	130
Črnuče	136
Dravlje	142
Janče	148
Javor	154
Mali Lipoglav	160
Polje	166
Prežganje	172
Rudnik	178
Sostro	184
Stožice	190
Šentjakob	196
Šentpavel	202
Šentvid	208
Šmartno pod Šmarno goro	214
Štepanja vas	220
Vič	226
- Znanstveno o obredju, <i>Mojca Hucman, Marta Bon</i>	232
- Pogled naprej, <i>Robert Martinčič</i>	242
- Literatura	246

V stopimo v ta svet,
ko mati dá nam dih,
pustimo sled,
ki naposled vedno le v spominu obtiči,
da nam smisel, spoštovanje,
krog se sklene in že drugi se vrti,
temu konca ni, nikoli.
... Tu smo za vas.

Spoštljivo slovo od življenja

Smrt. Trenutek, ki čaka prav vsakogar od nas. Ne glede na to, kdaj in kako se zgodi, je to šok za sorodnike, prijatelje, znance in celotno okolico. Zato je tako pomembno, da je urejanje slovesa spoštljivo in umirjeno, prostor zadnjega počitka pa urejen in poln spominov. Sodelavke in sodelavci javnega podjetja ŽALE se tega dobro zavedajo in svoje delo opravljajo z veliko mero empatije in z mislijo na žalujoče. V času najgloblje žalosti jim pomagajo urediti vse potrebno za pogrebno slovesnost, s katero se bodo poslovili od njim drage osebe, nato pa s skrbnim in sistematičnim urejanjem pokopališč skrbijo, da so to prostori mirnega spomina na vse, ki so nas zapustili.

Javno podjetje ŽALE upravlja z osrednjim in hkrati največjim pokopališčem pri nas, pokopališčem Žale, ter s 17 drugimi pokopališči v Ljubljani in okolici. Vsako od teh ima svoj poseben prostor v našem mestu ter v srcih meščank in meščanov, to so prostori umiritve, pomiritve in spoštljivega spomina na vse naše prednike. Plečnikove Žale so hkrati še kulturni

Zoran Janković
župan Mestne občine Ljubljana

spomenik državnega pomena in so na seznamu svetovne kulturne in naravne dediščine UNESCO.

V javnem podjetju ŽALE odlično skrbijo za vsa pokopališča v njihovem upravljanju, s skupnimi močmi pa skrbimo za prenove, širitve in posodobitve, s čimer zagotavljamo kakovostne storitve in spoštljiv odnos do vseh uporabnikov. V zadnjih letih sistematično širimo in obnavljamo pokopališče Žale, v prihodnjih letih bomo med drugim uredili tudi Alejo Žale, ki bo povezovala stari in novi del pokopališča. Poleg tega smo v zadnjih letih razširili tudi pokopališča Vič, Rudnik, Polje in Sostro.

Javno podjetje ŽALE se je v 110 letih delovanja razvilo v osrednjo pogrebno in pokopališko organizacijo pri nas. Sodelavkam in sodelavcem podjetja na čelu z direktorjem mag. Robertom Martinčičem ob visokem jubileju iskreno čestitam in verjamem, da bodo še naprej tako predano skrbeli za izvajanje svojega poslanstva.

V dobro javnega interesa

Podjetje ŽALE je največje in edino srednje veliko podjetje v Sloveniji, ki pogrebno dejavnost izvaja kot glavno dejavnost. Hkrati je najmanjše občinsko javno podjetje v Mestni občini Ljubljana (MOL), ki mu občani v javnomnenjskih raziskavah ves čas podeljujejo zelo visoke ocene pomembnosti in kakovosti. Pot do sem pa ni bila lahka in enostavna – skupaj s predhodniki in sodelavci smo jo tlakovali dolgih 110 let.

Pokopališka dejavnost oziroma vzdrževanje pokopališč je bilo pred več kot 120 leti, okoli leta 1900, v cerkvenih rokah, pogrebna dejavnost pa v zasebnih. Zasebna pogrebna podjetja so prevoze in pogrebe v Ljubljani takrat opravljala na podlagi dovoljenja deželne vlade. Ker pa občani in občina z njihovim delom niso bili zadovoljni, je mesto Ljubljana sklenilo, da bo meščane in javni interes zaščitilo z ustanovitvijo lastnega mestnega pogrebnega zavoda.

Zato je ljubljanski občinski svet 13. junija 1913 pri kranjski deželni vladi vložil prošnjo za podelitev koncesije, da bi lahko pogrebno obrt opravljala tudi občina. Deželna vlada je prošnji ugodila 27. oktobra 1913, ko je Mestni občini ljubljanski izdala koncesijo za opravljanje pogrebne dejavnosti. Mestni pogrebni zavod je začel poslovati 1. avgusta 1914, kar pomeni, da od tega prelomnega trenutka mineva 110 let.

Naše poslanstvo, na katero smo zelo ponosni, nam je bilo torej položeno že v zibelko in se vseh teh 110 letih ni spremenilo: zagotavljati prebivalcem MOL pogrebno in pokopališko dejavnost ter jo dopolnjevati s tržno, pri tem pa varovati okolje in kulturno dediščino ter delovati kot družbeno odgovorno podjetje. Naša vizija je biti največji slovenski ponudnik pogrebnih in pokopaliških storitev ter upepelitev pokojnikov, ob tem pa doseгati zadovoljstvo naročnikov in uporabnikov storitev, sodelavcev, lastnika in javnosti.

Pogled na pokopališča se je v teh 110 letih zelo spremenil. Ljudje so se znebili negativnih predsodkov in začeli pokopališča množično obiskovati. V Ljubljani tretjina obiskovalcev

mag. *Robert Martinčič*
direktor družbe ŽALE

pokopališče obiše enkrat tedensko, tretjina pa enkrat mesečno. Tistih, ki pokopališče obišejo le na dan spomina na mrtve, je samo nekaj odstotkov. Prav zato so bila v zadnjih desetletjih prizadevanja podjetja ŽALE usmerjena v ozaveščanje javnosti o širšem pomenu pokopališč. Tudi s pomočjo združenja pomembnih evropskih pokopališč ASCE, v katerem smo ves čas aktivno sodelovali.

Na ta način tudi širša družba počasi spoznava, da pokopališča niso več samo ograjeni prostori, namenjeni pokopavanju in spominu na umrle, temveč mnogo več da so tudi kulturna dediščina, parki in turistične znamenitosti. Skratka, so prostori, kjer se povezujejo in prepletajo sedanost in preteklost, umetnost in narava. Poleg zgodb navadnih ljudi pripovedujejo tudi zgodbo o odnosu mesta do kulture, zgodovine in do vsega, kar je lepo. Nadalje pripovedujejo zgodbo o slovenstvu, saj so tu svoj zadnji počitek našle številne znane osebnosti, velikani naše zgodovine: pesniki, pisatelji, kiparji, slikarji, skladatelji, arhitekti, igralci, inženirji, politiki, športniki itd.

V vsakem mestu je treba obiskati vsaj dva kraja: tržnico in pokopališče. Tržnica odraža sedanji utrip mesta, pokopališče pa sedanjega in preteklega. V prostorskem pogledu je omrežje javnih pokopaliških parkov del zelenih površin posameznega mesta, v organizacijskem pogledu pa koncept pomeni postopen prehod na mestna pokopališča, ki jih prebivalci izbirajo glede na značilnosti, kvalitete, posebnosti posamezne lokacije in vsaj v pretežni meri ne več glede na teritorialno pripadnost. Takšno je na primer pokopališče Žale, ki je dejansko eden največjih ljubljanskih parkov in hkrati muzej na prostem. Ker so kulturne poti na pokopališčih katalizator lokalnega razvoja turizma, nas veseli, da smo z vključitvijo pokopališč v turistično ponudbo mest uspeli. V okviru ASCE deluje Pot evropskih pokopališč (angl. European Cemeteries Route). Predstavlja novost v turistični ponudbi in ima velik razvojni potencial.

Veliko pozornost namenjamo varovanju kulturne dediščine na grobovih in obnavljanju Plečnikovih Žal, na katere smo še posebej ponosni, saj so kulturni spomenik državnega pomena in edini tovrsten objekt v Evropi, ki mu je bil leta 2007 podeljen znak »evropska dediščina« iz medvladne iniciative, leta 2021 pa so bile Plečnikove Žale vpisane tudi na Unescov seznam svetovne in naravne dediščine. So del Plečnikove Ljubljane in zagotovo najizvirnejša rešitev pokopališke arhitekture 20. stoletja, zato jih v strokovni in širši javnosti občudujejo po vsem svetu. V njihovo urejanje in vzdrževanje v podjetju ŽALE že leta vlagamo veliko lastnih sredstev in truda.

V vseh teh letih smo spoznali, da je poslovna uspešnost podjetja tesno povezana z zaposlenimi: s skrbjo za dobre odnose med zaposlenimi, za izboljšanje delovnih pogojev, sodelovanje s sindikatom, svetom delavcev in vsemi zaposlenimi. V ta namen smo pridobili polni certifikat »družini prijazno podjetje«. Vse te odnose negujemo ter dopolnjujemo in nadgrajujemo še z učinkovitimi in odgovornimi odnosi med direktorjem, nadzornim svetom in lastniki.

Veliko pozornost posvečamo spoštovanju pokojnikov in njihovih svojcev, zagotavljanju in stalnemu izboljševanju kakovosti naših storitev, odnosu do strank in obiskovalcev pokopališč, razvoju dejavnosti ter obvladovanju celotnega procesa poslovanja.

Pogrebne in pokopališke storitve opravljamo na visokokakovostni ravni ter pri tem udeležujemo koncept »vse na enem mestu«, ki uporabnikom prihrani nepotrebne poti in čas. Vzdrževanje pokopališč izvajamo v skladu s programom vzdrževanja in pri tem zagotavljamo enak standard na vseh pokopališčih, in to ne glede na velikost ali oddaljenost posameznega pokopališča. Ker izgubo v gospodarski javni službi in upravljanju pokopališč pokrivamo iz drugih dejavnosti, naročniki in uporabniki naših storitev ne občutijo možnih posledic negativnega poslovanja. Raznoliko ponudbo izdelkov in storitev v največji možni meri prilagajamo zahtevam in pričakovanjem svojih strank in uporabnikov.

Temeljna vrednota in usmeritev pri razvoju pokopališč postaja tudi trajnostni razvoj, ki prispeva k večji kakovosti življenja v Ljubljani. Pri izvajanju dejavnosti upoštevamo okoljevarstveno politiko in okoljske cilje, ki sledijo vse ostrejši zakonodaji in drugim ukrepom varovanja okolja. Z obvladovanjem vplivov svojih dejavnosti na okolje si prizadevamo doseči in izkazovati ustrezen odnos do okolja. Zato veliko pozornost namenjamo tudi varovanju dreves, saj Ljubljana nosi naziv »zelena prestolnica Evrope«, prostorski načrt Mestne občine Ljubljana (OPN MOL) pa določa, da so pokopališča javne zelene površine posebne kulturne

vrednosti – kot območja kulturne dediščine in kot prvine javnega zelenja. Zato je cilj v razvoju pokopališke dejavnosti trajno varovanje vseh pokopališč kot pokopaliških parkovnih prostorov z vključevanjem v zeleni sistem mesta.

S pristojnimi službami MOL tesno sodelujemo pri pripravi in izvedbi investicijskih projektov za razvoj pokopališke infrastrukture oziroma pri širitvi pokopališč. V zadnjih nekaj letih so se razširila pokopališča Žale, Sostro, Polje, Rudnik in Vič. Sledile bodo širitve pokopališč Žale, Šentvid, Štepanja vas, Šmartno pod Šmarno goro in Stožice.

Pomembnost podjetja ŽALE se je še posebej pokazala v času epidemije covid-19, ko se je število pokojnikov občasno zvišalo za skoraj dvakrat. Takrat smo prilagodili poslovanje – sprejemna pisarna je bila občasno odprta tudi po 14 ur na dan, da so svojci lahko čim prej naročili pogreb. Pogrebe smo izvajali tudi s tremi pogrebnimi moštvi hkrati, da občani niso predolgo čakali nanje. Upepeljevalnica, ki izvede tri četrtine vseh upepelitev v Sloveniji, je po potrebi delovala neprekinjeno 24 ur na dan, vse dni v tednu, torej ves možni čas. Zaradi tega je še toliko bolj pomembna izvedba pravkar potekajoče širitve našega objekta na Tomačevski cesti. Pridobili bomo nove prostore skladišča in razširili obstoječo upepeljevalnico, na prostoru obstoječega skladišča pa uredili dodatno hladilnico, poslovilno dvorano vrnili v prvotno namembnost in obnovili vzhodne mrliške vežice, ki se zdaj ne uporabljajo.

Evropska pokopališča se danes soočajo s pomembnim izzivom ohranjanja dediščine in tradicije, a hkrati sledenja implementacijam novih tehnologij in spodbujanja turizma. Mi na tem področju že dolgo postavljamo standarde in uvajamo novosti, ki jih posnemajo tudi drugi. Kot prvi v Sloveniji smo odprli prostor za raztros pepela in Park zvončkov, prostor za raztros pepela otrok, začeli smo sodelovati v ASCE in pri Poti evropskih pokopališč, izvedli Dneve dediščine evropskih pokopališč, postavili infomat, uvedli iskalnik grobov, začeli objavljati osmrtnice na spletu in izvajati brezplačne vožnje z električnimi vozili pri pogrebih v mesecu oktobru ter ob nedeljah in praznikih. Uvedli smo tudi mobilno različico iskalnika grobov ter storitve Izpust belega goloba, Beli plamen in Brezčasen spomin, vzpostavili spletno trgovino cvetličarne, sodelovali pri razvoju biorazgradljivih oziroma kompostabilnih sveč in pri prodaji ekoloških sveč iz recikliranega odpadnega olja. Omogočili smo brezplačne internetne storitve na celotnem pokopališču, vizualizacijo pokopališč (interaktivna 360-stopinjna prostorska predstavitev na spletni strani) z interaktivnim zemljevidom in opisi pomembnih osebnosti in lokacij ter nov način uporabe navidezne resničnosti, s katero si je mogoče ogledati Plečnikove Žale – Vrt vseh svetih s pomočjo pametnega telefona in vizirja. Kot prvi na svetu smo ponudili »videoprenos pogrebne svečanosti« in za to inovacijo prejeli bronasto

priznanje Gospodarske zbornice Slovenije – Območne zbornice Ljubljana, za inovacijo »iskalnik grobov« pa še bronasto priznanje Gospodarske zbornice Slovenije – Zbornice osrednjeslovenske regije.

Vse svoje dejavnosti opravljamo na mednarodno primerljivi visoki ravni kakovosti, v skladu z veljavnimi mednarodnimi certifikati, ki izpolnjujejo zahteve standardov za kakovost ISO 9001:2015, za varstvo okolja ISO 14001:2015, za vodenje varovanja informacij ISO/IEC 27001:2013 ter za varnost in zdravje pri delu ISO 45001:2018. Rezultati vseh teh prizadevanj so naša uvrstitev v ožji izbor za priznanje RS za poslovno odličnost in prejem diplome »priznani v odličnosti – 4 zvezdice« ter tudi vsakoleten prejem certifikata »platinasta odličnost«, ki dokazuje, da smo zanesljiv in zaupanja vreden partner.

Smo pionirji na področju pogrebne dejavnosti, po katerih se zgledujeta Slovenija in tujina. Rezultat vseh naših prizadevanj so tudi nagrada Zbornice komunalnega gospodarstva pri GZS, spominska listina MOL za delovanje v dobro občanom in ohranjanje kulturne dediščine, plaketa MOL za uspešno delo pri razvijanju varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami, velika plaketa Ministrstva za obrambo RS za sodelovanje in priznanje informacijskega pooblaščenca za varovanje osebnih podatkov. Ponosen sem, da lahko že 40 let delujem v dobro občanom v družbeno odgovornem podjetju ŽALE, za kar sem prejel tudi Nagrado glavnega mesta Ljubljana za leto 2024.

Aktivni smo v Zbornici komunalnega gospodarstva Slovenije, kjer sem od leta 2012 član upravnega odbora zbornice, predsednik Komisije za pogrebno in pokopališko dejavnost in tudi prejemnik priznanja ZKGS za življenjsko delo na področju komunalnega gospodarstva. Smo tudi mednarodno aktivni – poleg sodelovanja v ASCE in ECR smo bili soorganizator zelo uspešnega mednarodnega simpozija Digitalne tehnologije na pokopališčih. Smo dolgoletni član Mednarodnega združenja krematorijev ICF in Evropskega združenja pogrebnih podjetij EFFC.

V minulih 110 letih smo ves čas delovali izključno v javnem interesu. Prav ob praznovanju te častiljive obletnice pa se soočamo s poskusom vračanja na stanje izpred 110 let in z izzivom preprečitve ponovne popolne liberalizacije pogrebne dejavnosti. V skladu z leta 2016 sprejetim Zakonom o pogrebni in pokopališki dejavnosti (ZPPDej) se pogrebna dejavnost izvaja v okviru proste gospodarske pobude kot tržna dejavnost z izjemo 24-urne dežurne službe. Edini dobri rešitvi v ZPPDej sta, da je 24-urna dežurna služba opredeljena kot gospodarska javna služba in da lahko občina s pokopališkim redom določi, da je pokopališko pogrebno moštvo del upravljanja pokopališč. Zdaj želijo na prosti trg dati še

ti dve edini dobri rešitvi. Po privatizaciji zdravstva je očitno na vrsti še popolna privatizacija pogrebne dejavnosti.

Kljub vsemu upam, da so se odločevalci iz zgodovine kaj naučili in da ne bodo več ponavljali tako očitnih napak.

Ob tej priložnosti se zahvaljujem vsem nekdanjim in sedanjim sodelavkam in sodelavcem, brez katerih podjetje ŽALE ne bi moglo tako uspešno prehoditi 110-letne poti in ki že ves čas uspešno, nesebično in požrtvovalno delujejo v dobro občanov in javnega interesa.

Ponos je biti del mesta spomina in spoštovanja, kjer se zaveš dokončnosti minljivosti, bobnenja tišine, globine žalosti, daru sočutja, tolažilne podpore solza in blagodejnosti iskrenega objema.

Poklon življenju

Pričujoča monografija ŽALE110 naj bo poklon ustvarjalcem in deležnikom pokopališke in pogrebne dejavnosti na območju Mestne občine Ljubljana.

Izzivov pred podjetjem ŽALE d.o.o. je – v času praznovanja 110 let in po tem datumu – res veliko. Poseben izziv je bil tudi ustvarjanje te monografije. Le-te smo se vsi soustvarjalci lotili z globokim spoštovanjem, z odgovornostjo in s pietetno skrbnostjo. Ob soustvarjanju pa smo nekako uzavestili, da nas kljub raznolikim osebnim vlogam (uredniki, pisci besedil, oblikovalci, recenzenti in drugi) nagovarjajo podobne vrednote. Ob soustvarjanju se je v vsakem od nas porajal poseben odnos; v prvi vrsti profesionalen odnos, kot vlogi pritiče. Nekateri ponotranjamo spoštljiv odnos do dejavnosti, izvirajoč predvsem iz spoznaj, kako so ŽALE d.o.o. mnogo več, kot bi si človek – razmišljujoč o upepelitvah, krstah, žarah, pogrebih in smrti – lahko predstavljal. A predsodki so v vseh nas že davno izzveneli. V bistvu gre za usklajenost profesionalnega in človeškega odnosa; ne le do vseh pokopališč in predanih ljudi podjetja ŽALE d.o.o., ki soustvarjajo zgodbo uspešnega ljubljanskega podjetja, ob skrbi za zaposlene, pietetnosti, čutnosti in čustvenosti, ob porajanju novih odnosov. Vzporedno se v človeku tudi nezavedno krepi raven pripadnosti in posvečenosti – posvečenost vsem osemnajstim pokopališčem, ki so v upravljanju podjetja. Vsa ta mesta spomina s to monografijo postajajo posebna rožica, ki s sovetjem ponazarja povezanost vseh osemnajstih pokopališč. V podjetje sodijo še tri poslovalnice Plečnikovih cvetličarn,

Ustvarjanje monografije pripelje tudi do zavedanja, da nas pokopališka dogajanja vedno znova opomnijo na minljivost in na stalnost sprememb. In na živost.

dr. Marta Bon

Kamnoseštvo ŽALE in Upepeljevalnica ŽALE.

Vznemirljivo je prehajati med mislimi, da so Žale na nek način mesto mrtvih, pa drugi strani pa mesto živosti. Živost buhti iz ustvarjalnih presežkov – od arhitekturnih, florističnih, kamnoseških do parkovnih in drugih stvaritev človeških rok. Živost je stkana iz prizadevanj zaposlenih, da so pokopališča urejena in procesi nemoteno potekajo. Živost je v hrepenenju ljudi, prihajajočih na grobove in pogrebe, ki hrepenimo po tem, da bi minljivost lahko odrinili čim dlje v prihodnost. Živost je v solzah, ki skušajo izmivati žalost in izpirati bolečino. Najbolj živ del vsega in povsod pa smo vedno znova ljudje in naši odnosi. Se samo zdi, da smo na pokopališčih vsi v nekako spremenjenih razmerjih in odnosih? Tudi do sebe? In do drugih? Naj bo poslanstvo ŽAL v prihodnosti tudi opominjanje o vrednotah življenja, o solidarnosti, o sočutju in o pomenu trenutka. O tukaj-in-zdaj.

Želimo si, da je monografija Žale110 svečana, elegantna, spoštovanja polna; po drugi strani pa naj bo, ob upoštevanju pietete, tudi dovolj sveža in lahkotna. Da bi bilo čim bolj lahkotno tudi zemeljsko bivanje! Naj bo monografija vodilo k lahkosti vse do nam vsem dodeljene minljivosti. In naj bo tudi opora žalujočim v trenutkih slovesa in v delitvi žalosti. Pravijo, da če žalost podeliš, se nekako zmanjšuje, če podeliš srečo, se ta neizmerno širi. Naj bodo ŽALE kraj, kjer bomo tudi srečni in mirno spokojni. Do trenutka povratka v večnost, ki nam je vsem načrtan že ob rojstvu ...

v kamnu večnem

v odsevu večnem

v življenju večnem

Uvodoma navajam, da je pričujoče poglavje povzeto in prirejeno po knjigi Žale 100 let (Martinčič in drugi 2014), ki je nastala v soavtorstvu zaposlenih v podjetju ŽALE in ostalih poznavalcev pogrebnih in pokopaliških dejavnosti.

ŽALE

Zgodovinski pregled
1914-2014

Pred letom 1914

Zasebna pogrebna podjetja in Cerkveno upravljanje pokopališč

Cerkev Sv. Križa, fotografija, 1900–1910, MGML, Mestni muzej Ljubljana.

Prvi zametki mestnega pogrebnega zavoda segajo pravzaprav še dlje od sto let v zgodovino. Na območju današnjega Gospodarskega razstavišča je nekoč stalo staro mestno pokopališče Sv. Krištofa. Tu so vse do začetka 20. stoletja opravljali pokope, a je vzporedno s hitrim razvojem mesta pokopališče postajalo vse manj primerno.

Rešitev za to so našli na Ljubljanskem polju, kjer so 3. maja 1906 ob cerkvi Sv. Križa otvorili novo pokopališče. To je bilo pod lastništvom

ljubljskih župnij, same pogrebne dejavnosti – pogrebe in prevoze umrlih – pa so opravljala različna zasebna podjetja, licencirana s strani deželne vlade. Leto dni po otvoritvi pokopališča je avstrijski obrtni red uvedel prednostno podeljevanje koncesij za opravljanje pogrebnih dejavnosti občinam, česar se je v naslednjih letih poslužila tudi Mestna občina Ljubljana. Ob otvoritvi pokopališča so začeli s prevažanjem pokojnikov s pokopališča Sv. Krištof na pokopališče Sv. Križ.

1914

1. avgust: pričetek poslovanja podjetja Mestni pogrebni zavod

Otvoritveno naznanilo!

**Mestni
pogrebni zavod
v Ljubljani**

centrala Frančiškanska ulica šte. 8, telefon šte. 97,
prej pogrebni zavod Franc Doberlet

prične s poslovanjem

dne 1. avgusta 1914.

Ustne, pisne ali telefonske prijave smrtnih slučajev sprejema ob vsaki uri zavodova pisarna **Frančiškanska ulica št. 8, telefon št. 97.**

Da ugodí vsem željam in zahtevam p. n. občinstva, prevzame in oskrbuje mestni pogrebni zavod vsa k pogrebnístvu spadajoča naročila in vse kakorkoli potrebne dobave.

Mestni pogrebni zavod se usoja hkrati opozarjati na svojo bogato zalogo kovinskih in lesenih kret v najrazličnejši velikosti in kakovosti, mrtvalskih prtov, tančic in blazin, mrtliških obisk, čevljev in ročnih krifcev, naglavnih venčkov, grobnih vencev itd. itd.

Zavodov cenik in obrednik je slavnemu občinstvu na vpogled in na razpolago v pisarni, **Frančiškanska ulica št. 8.**

Ravnateljstvo mestnega pogrebnega zavoda v Ljubljani.

S 1. avgustom 1914 Ljubljana dobi Mestni pogrebni zavod. Tako se prične stoletna tradicija podjetja ŽALE. Razlog za ustanovitev Mestnega pogrebnega zavoda je tako potreba po boljši organiziranosti pogrebne in pokopališke dejavnosti kot tudi nezadovoljstvo meščanov z delom zasebnih podjetij, ki so opravljala pogrebne dejavnosti, saj naj bi ta stremela le k dobičku. Že leta 1907 je avstrijski obrtni red pri podeljevanju in opravljanju pogrebnih koncesij podelil prednostno pravico občinam. Ljubljanski občinski svet tako 13. junija 1913 pri kranjski deželni vladi vloži prošnjo za dodelitev koncesije opravljanja pogrebne dejavnosti Občini Ljubljana. Ta koncesijo prejme 27. oktobra 1913. 24. junija 1914 mestna občina sklene prvo kupno pogodbo s tedanjim zasebnim podjetnikom Doberletom. Po tej pogodbi Mestni pogrebni zavod prevzame ves pogrebni inventar v skladiščih, garažah, hlevih in v Frančiškanski, sedanji Nazorjevi ulici, ter v pisarnah na Prečni ulici. S postopnimi odkupi ostalih zasebnih podjetij si razmeroma hitro ustvari monopolni položaj v Ljubljani.

*Slovenec: politični list za slovenski narod
(1. 8. 1914), letnik 42, številka 173,
založnik: Ljudska tiskarna,
vir: Narodna in univerzitetna knjižnica.*

1915

Sprejeta pravila zavoda in 1.104 pogrebi

12. oktobra 1915 občinski svet sprejme pravila zavoda z namenom opravljati koncesijo, podeljeno z razpisom deželne vlade, in enotno voditi dosedanja zasebna podjetja, ki jih je odkupila mestna občina.

Upravo podjetja v skladu s pravili vodijo ljubljanski občinski svet, upravni odbor podjet-

ja in ravnatelj. Občinski svet določa pravila, ceremonial, cenik pogrebov in postavlja upravni odbor ter ravnatelja. V tem letu Mestni pogrebni zavod opravi 1.104 pogrebe v Ljubljani in 8 prevozov pokojnikov izven mesta.

1916–1918

Obdobje 1. svetovne vojne: povečano število pogrebov in prevozov

Nagrobni spomenik Janeza Evangelista Kreka, razglednica, 1920–1930, MGML, Mestni muzej Ljubljana.

V času 1. svetovne vojne število pogrebov in prevozov naraste. Mestni pogrebni zavod opravlja osnovne dejavnosti zavoda: pogrebno dejavnost – izvajanje pogrebnih storitev in prevozov pokojnikov. Vojna začasno ustavi selitve s starega na novo pokopališče. Sočasno se odpre prostor za nove oddelke za vojake avstro-ogrske armade ter vojne ujetnike različnih narodnosti in ver, ki umirajo v ljubljanski vojaški bolnici. Pri Sv. Križu jih pokopljejo ok. 6.100, od tega več kot 1.000 italijanskih ujetnikov. Od leta 1916 do 1918 število opravljenih pogrebov naraste za 210, prevozov pokojnikov pa za 12.

1919–1925

Obdobje razvoja dejavnosti

Cerkev Sv. Križa / Vseh svetih in župnišča na Žalah, vir: SI ZAL LJU 342, Fototeka, št. fotografije: A3-041-036.

Obdobje po 1. svetovni vojni predstavlja za Mestni pogrebni zavod obdobje razvoja dejavnosti. Skrb za javni interes in uresničevanje cilja enotnega vodenja dejavnosti sta vse odlej ter še danes, v 2024, glavni vodili delovanja ter bistveni sestavini uspeha podjetja.

V tem času Mestni pogrebni zavod z željo združiti delovanje in opremo pod lastno streho začne reševati vprašanje lastnih poslovnih prostorov in sedeža podjetja.

Inventar, pogrebni vozovi, konji in krste so namreč razporejeni po raznih krajih mesta, tudi po garažah, hlevih in skladiščih. Leta 1921 občinski svet Mestnemu pogrebni zavodu podeli dovoljenje za gradnjo lastne poslovne stavbe. Junija 1923 v Ljubljano prepeljejo trupla judenburških žrtev in prepородovca Ivana Endlicherja ter vojnim žrtvam postavijo nagrobni spomenik, kip Kranjskega Janeza.

Spomenik judenburškim žrtvam, razglednica, 1925–1930, MGML, Mestni muzej Ljubljana.

1926

Nakup prvega avtofurгона

V letih po prvi svetovni vojni se za Mestni pogrebni zavod poveča število naročil prevozov pokojnikov v razne kraje. Leta 1925 zato kupi 3 črne konje, leta 1926 pa prvi avtofurgon – zaprt avtomobil za prevoz mrličev oziroma mrliški voz, v katerega se položi krsta s pokojnikom.

Ljubljanski pogrebni avto – karoserija, izdelana v delavnici Franc Rojina, Zg. Šiška (okoli leta 1930), vir: www.euromobil.si.

Ljubljanski pogrebni avto – karoserija, izdelana v delavnici Franc Rojina, Zg. Šiška (1935), vir: www.euromobil.si.

Kočija za prevoz pokojnikov, vir: arhiv ŽALE.

1927

Uradno priznani pogrebni zavod v Ljubljani

Po odkupu zadnjih pogrebni podjetij v zasebni in cerkveni lasti postane Mestni pogrebni zavod edini uradno priznani pogrebni zavod v Ljubljani. Tako postane tudi edini upravičen

opravljati pogrebe na območju mesta. V tem letu mestna občina kupi za Mestni pogrebni zavod hišo in zemljišče na Ambroževem trgu v vrednosti takratnih 1.200.000 dinarjev.

1928–1935

Ideja in sklep o gradnji mrliških vežic

Skica Iva Spinčiča,
vir: SI ZAL LJU 630,
Komunalno podjetje ŽALE Ljubljana,
t.e. 82, a.e. 441,
Spisi in načrti mrliške veže pri Sv. Križu.

POKOPALIŠČE SV. KRIŽA
LJUBLJANA

Vir: Milena Piškur:
Ljubljanske ŽALE:
vodnik po pokopališču
(Družina, 2004).

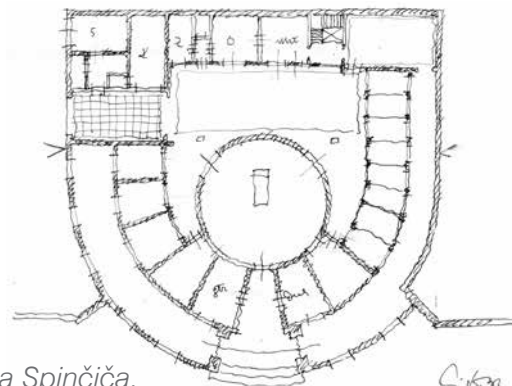
V letih 1928 in 1929 je v pogrebnem zavodu zaposlenih 18 delavcev. Med njimi ravnatelj, 4 kočijaži, 3 mizarji, sedlar, pleskar, 3 krojači aranžerji, tapetnik in 4 drugi delavci. Zavod opravi skupaj 1.156 pogrebov ter 48 prevozov pokojnikov.

Leta 1929 se začne ukvarjati tudi s perečim vprašanjem gradnje mrliške vežice v Ljubljani, ki naj bi odpravila ležanje pokojnikov po domovih. Upravni odbor MPZ predlaga gradnjo mrtvašnice na pokopališču pri Sv. Križu. Zemljišče za vežice naj bi brezplačno dal škofijski ordinariat, za gradnjo vežic pa nameravajo najeti posojilo.

Pokojniki v začetku 30-ih let še vedno ležijo na svojih domovih, zato leta 1930 občinski svet sprejme sklep o gradnji mrliških vežic, kjer bo polaganje pokojnikov obvezno.

Avgusta 1935 časopisi sicer napovejo gradnjo mrliške vežice po načrtih mestnega arhitekta Iva Spinčiča, a se zaradi strahu pred prevelikimi stroški MPZ pozneje odloči za Plečnikove načrte.

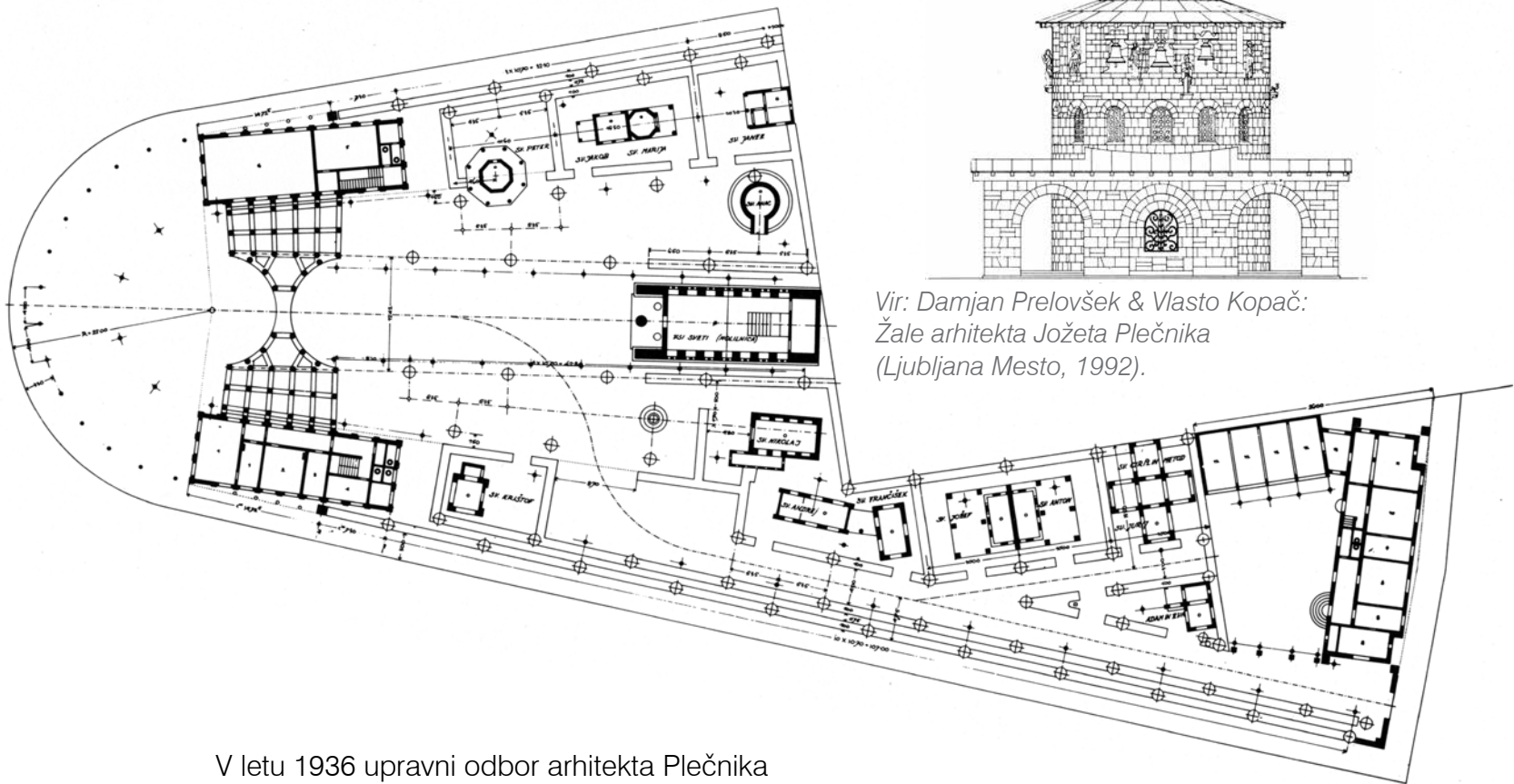
Celotno pokopališče pri Sv. Križu je leta 1931 vključeno v ljubljansko mestno občino. Območje občine se s tem poveča za 185.786 m². Leta 1932 MPZ kupi drugi avtofurgon za takratnih 86.000 dinarjev.

Skica Iva Spinčiča,
vir: SI ZAL LJU 630, Komunalno podjetje ŽALE Ljubljana, t.e. 82, a.e. 441,
Spisi in načrti mrliške veže pri Sv. Križu.

1936–1937

Potrditev Plečnikovega gradbenega programa in načrta za mrliške vežice

Vir: Damjan Prelovšek & Vlasto Kopač:
Žale arhitekta Jožeta Plečnika
(Ljubljana Mesto, 1992).

V letu 1936 upravni odbor arhitekta Plečnika zaprosi za izdelavo gradbenega programa in načrtov za mrliške vežice. Ta svoje zamisli prilagodi denarnim zmožnostim pogrebne- ga zavoda. Konec decembra 1936 načrte potrdijo. Za namen gradnje mrliških vežic z nakupom in zamenjavo zemljišča z zaseb- niki pridobijo zemljišče pri centralnem poko- pališču v velikosti 5.260 m². Pridobijo tudi posojilo za gradnjo infrastrukture v vrednosti 2 milijonov dinarjev.

Po sklepu upravnega odbora pogrebne- ga zavoda je 30. avgusta 1937 objavljen razpis za gradbena dela in notranjo ureditev mrliških vežic po načrtih arhitekta Plečnika. Licitacije 1. oktobra se udeleži pet gradbenih podjetij, dela prevzame podjetje M. Curk iz Ljubljane.

1938

Začetek gradnje Plečnikovih Žal, Plečnikov kompleks preimenovan v Žale

Gradnja Plečnikovih Žal, vir: arhiv ŽALE.

Julija 1938 podjetje M. Curk iz Ljubljane začne z gradnjo Plečnikovih Žal po načrtih. Prvotno je arhitekt Plečnik izdelal načrte le za čelno stavbo, šele pozneje tudi za mrliške vežice, za katere je po njegovih navodilih načrte izdelal njegov učenec, arhitekt Vlasto Kopač. V tem času potekajo razprave o imenu novih mrtvašnic z vežicami. Plečnikov predlog »Vrt umrlih« ni sprejet. Po daljši javni razpravi

mestni občinski svet sprejme 13. oktobra 1938 predlog profesorja Westra. Ime Žale se zelo hitro udomači in razširi na celotno pokopališče pri Sv. Križu. Postopna gradnja infrastrukture skozi leta in razvoj dejavnosti je dobra podlaga za nadaljnji razvoj podjetja ŽALE, kot ga poznamo danes, v letu 2024.

1939

Zgrajena Kostnica žrtev iz 1. svetovne vojne

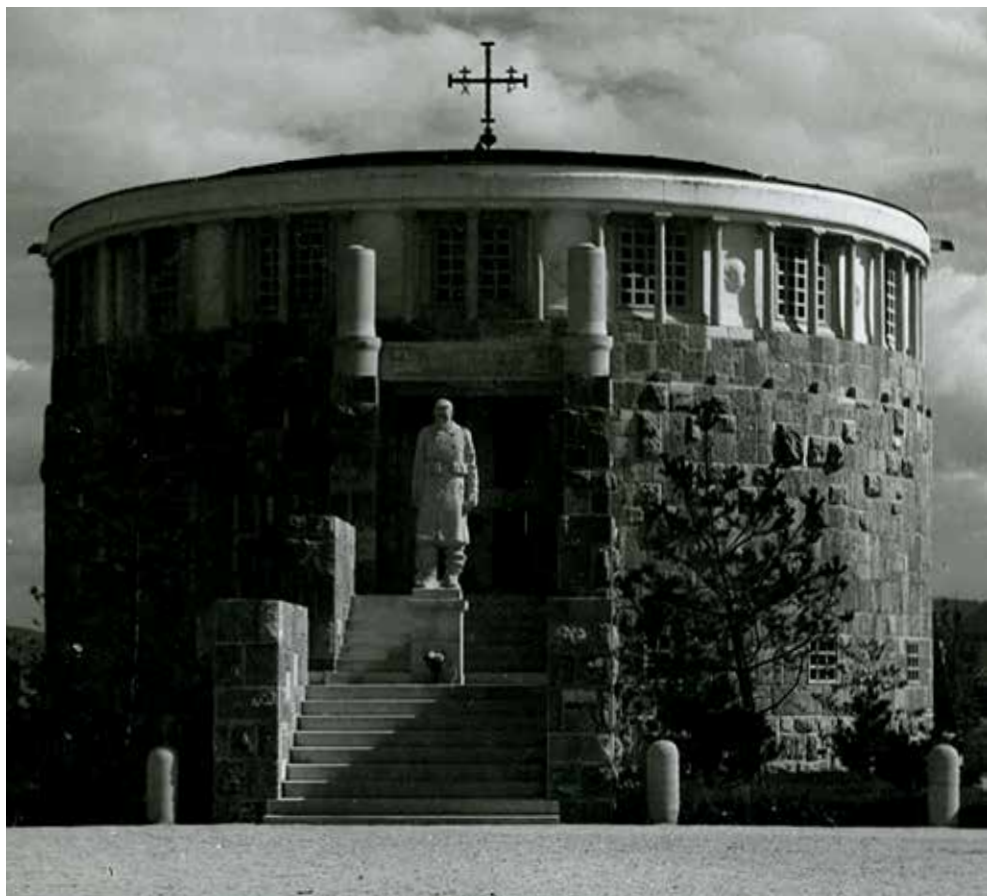
Arhitekt Jože Plečnik je načrte za kostnico – ureditev grobov tekom 1. svetovne vojne padlih vojakov – izdelal že v letu 1932. Po načrtih njegovega učenca arhitekta Edvarda Ravnikarja že konec leta 1938 stečejo pripravljala dela za ureditev vojaških grobov na starem delu pokopališča. V Kostnico, blagoslovljeno decembra leta 1939, položijo

judenburške žrtve, prepородovca Endlicherja, koroške borce, oficirje, del vojakov avstro-ogrsko armade, vojake z evangeličanskega pokopališča in vojne ujetnike. Parkovno, ob Kostnici, uredijo grobove preostalih avstro-ogrskih vojakov ter srbskih, ruskih in romunskih vojnih ujetnikov – skupaj 5.258 žrtev 1. svetovne vojne.

Foto: arhiv ŽALE

Kostnica žrtev 1. svetovne vojne, razglednica,
vir, Foto: arhiv ŽALE 1930–1940, MGML, Mestni muzej Ljubljana.

1940

Slovesna otvoritev današnjih Plečnikovih Žal

Po dveh letih dograjevanja je mrtvašnica z mrliškimi vežicami dokončana in 7. julija 1940 slovesno odprejo današnje Plečnikove Žale, kamor Mestni pogrebni zavod po odprtju tudi prenese svoj sedež. Prvi pogreb v novem kompleksu pogrebni zavod opravi brezplačno. Kompleks s 14 mrliškimi vežicami z imeni ljubljanskih farnih patronov spremeni ritual obravnavanja pokojnikov do pokopa. Odslej pokojniki do pokopa ne ležijo več na svojih domovih, konec pa je tudi dolgotrajnih pogrebnih sprevodov iz mesta na oddaljeno

pokopališče – tudi tistih ure trajajočih žalnih sprevodov celo iz Črne vasi, Tomišlja, Šiške in drugod. Upravlavec pokopališča na Žalah je v tem času še vedno škofijski ordinat. Mestni pogrebni zavod skrbi za pogrebe in prevoze. Žale z mrliškimi vežicami, upravnim poslopjem in spremljajočimi objekti v tistem času predstavljajo edinstven objekt, ki ga obiskujejo mnogi domačini in tujci. »Brez dvoma so bile za Ljubljano velika in pomembna pridobitev,« zapiše Stane Čož v publikaciji Kronika Komunalnega podjetja Ljubljana.

Foto: arhiv ŽALE

Foto: arhiv ŽALE

Foto: arhiv ŽALE

1941–1944

Pomen Mestnega pogrebnega zavoda v času narodnoosvobodilnega boja

Leta 1941 si Italijani prisvojijo 3.828 m² zemljišča pokopališča za pokopavanje svojih vojakov. Zavod v vojnih letih opravi skupaj 7.295 pogrebov, od tega največ v letu 1945, kar 2.275, in 132 prevozov. Med okupacijo delavci Mestnega pogrebnega zavoda pokopljejo 105 ustreljenih talcev. Po osvoboditvi pa v skupni grob na Žalah prepeljejo ostanke talcev od drugod. Mestni pogrebni zavod v vojnih letih igra pomembno vlogo pri pokopavanju in ko-

munikaciji s sorodniki žrtev 2. svetovne vojne ter ohranjanju spomina na pokojnike, umrle v boju proti okupatorju. »Ko pišemo kroniko Komunalnega podjetja Ljubljana, ne moremo spregledati tudi neizmerljivega prispevka ljubljanskih komunalcev v narodnoosvobodilnem boju, predvsem v času po kapitulaciji Italije,« komentira tudi sam avtor kronike ter večletni vodja splošnega sektorja Komunalnega podjetja Ljubljana Stane Čož.

Foto: arhiv ŽALE

1945–1946

Ustanovitev Državnega gospodarskega podjetja ŽALE

Po osvoboditvi leta 1945 si Mestni pogrebni zavod prizadeva čim prej urediti in preurediti pogrebno službo. Prevzame tudi oskrbovanje pokopališč v Ljubljani. Mestni ljudski odbor (MLO) 23. oktobra 1946 z odločbo ustanovi Državno gospodarsko podjetje ŽALE, ki ga razglasi za »gospodarsko ustanovo s samostojnim financiranjem«. Novembra MLO prevzame celotno ljubljansko pokopališče na Žalah, ki ga je do tedaj upravljala škofi-

jski ordinariat. Pokopališče tako postane samostojna gospodarska ustanova. Druga pokopališča v Ljubljani v upravljanje prevzamejo krajevni ljudski odbori. V letu 1946 pogrebno podjetje opravi 1.409 pogrebov in 178 prevozov umrlih. V letih po vojni sicer sledi še nekaj različnih gospodarstvenih faz.

1947–1951

Priključitev centralnega pokopališča podjetju ŽALE in občutna rast podjetja

*Oton Župančič
(1878–1949),
pogreb in žalni sprevod
(1949),
vir:
Narodna in univerzitetna
knjižnica Ljubljana.*

1. julija 1947 je centralno ljubljansko pokopališče priključeno podjetju ŽALE. S to priključitvijo se podjetje številčno zelo okrepi – število zaposlenih se poveča na povprečno 34 zaposlenih (podatek ob koncu leta). Hkrati naraste število prevozov pokojnikov, zato podjetje kupi tretji avtofurgon. V letu 1947 opravi 1.283 pogrebov in 338 prevozov

pokojnikov. Leto pozneje prevoze pokojnikov razširi po Sloveniji in v druge republike, kupi nov avtofurgon in opravi 1.255 pogrebov ter 382 prevozov pokojnikov. Število pogrebov in prevozov do leta 1951 še naprej strmo narašča. Kljub pomanjkanju grobarjev podjetje v tem letu opravi že 1.455 pogrebov in 541 prevozov pokojnikov.

1952–1953

Razglašena gospodarska ustanova ŽALE Ljubljana

Z odločbo Mestnega ljudskega odbora (MLO) 8. junija 1952 je Državno gospodarsko podjetje Žale razglašeno za gospodarsko ustanovo s samostojnim financiranjem pod imenom Žale Ljubljana z naslednjim poslovanjem: opravljanje pogrebov in prevozov umrlih iz kraja v kraj, izdelovanje krst, izkopavanje in zasipavanje grobov, poglobitve jam, odpiranje grobnic in ekshumacija, evidenca pokopanih in grobov, oskrbovanje grobov, vzdrževanje reda in čistoče na pokopališču, vzgoja okrasnih rastlin in cvetja ter izdelovanje in prodaja vseh

v vrtnarsko stroko spadajočih izdelkov, prodaja cvetlic, venčkov in šopkov.

Ustanova je 6. septembra 1952 vpisana v register MLO Ljubljane. Ob reorganizaciji MLO in prenehanju delovanja rajonskih ljudskih odborov podjetje Žale to leto dobi v upravljanje oz. oskrbo tudi pokopališča v Dravljah, na Rudniku, v Stožicah, Štepanji vasi in na Viču. V letih 1952 in 1953 pogrebna ustanova opravi skupaj 2.594 pogrebov in 603 prevoze pokojnikov.

1954

Razglašen Pogrebni zavod ŽALE

Z odločbo MLO, tajništva za komunalne zadeve, je ustanova Žale dne 7. aprila 1954 z veljavnostjo od 1. januarja 1954 razglašena kot finančno samostojni zavod z imenom Pogrebni zavod Žale in s sedežem v Ljubljani. S tem so bila Pogrebnemu zavodu Žale dodeljena naslednja področja dela in delovne naloge:

- pogrebna služba – opravljanje pogrebov, prevažanje mrličev iz kraja smrti v kraj pokopavanja, ekshumacija, izdelovanje krst;

- oskrbništvo pokopališč – oddajanje prostorov na pokopališčih v najem, izkopavanje in

zasipavanje grobov, poglobljanje jam, odpiranje in zapiranje grobnic, vzdrževanje reda in čistoče na pokopališčih, oskrbovanje grobov, vzdrževanje grobov talcev in Gramozne jame, grobov slovenskih pesnikov in pisateljev ter drugih za slovenski narod pomembnih ljudi;

- vrtnarstvo in cvetličarne – vzgoja rastlin in cvetja pod steklom in na prostem, prodaja cvetja, sadik, lončnih in okrasnih rastlin, izdelovanje in prodaja vseh v vrtnarsko stroko spadajočih izdelkov.

1955

Razvoj in novost: samostojno izdelovanje krst

V letu 1955 na centralnem pokopališču napeljejo vodovod v dolžini 800 m, podaljšajo in postavijo obzidje in uredijo parke na novo pridobljenem zemljišču. Zgradijo tudi novo mizarsko delavnico. Z nakupom novega skobeljnega stroja zavod tako začne s samostojnim izdelovanjem krst.

Obnovijo tudi uniforme za pogrebce. Z odločbo upravnega ljudskega odbora Ljubljana z dne 21. decembra 1955 Pogrebni zavod Žale izločijo iz pristojnosti MLO in ga dodelijo novoustanovljenemu odboru Ljubljana Bežigrad.

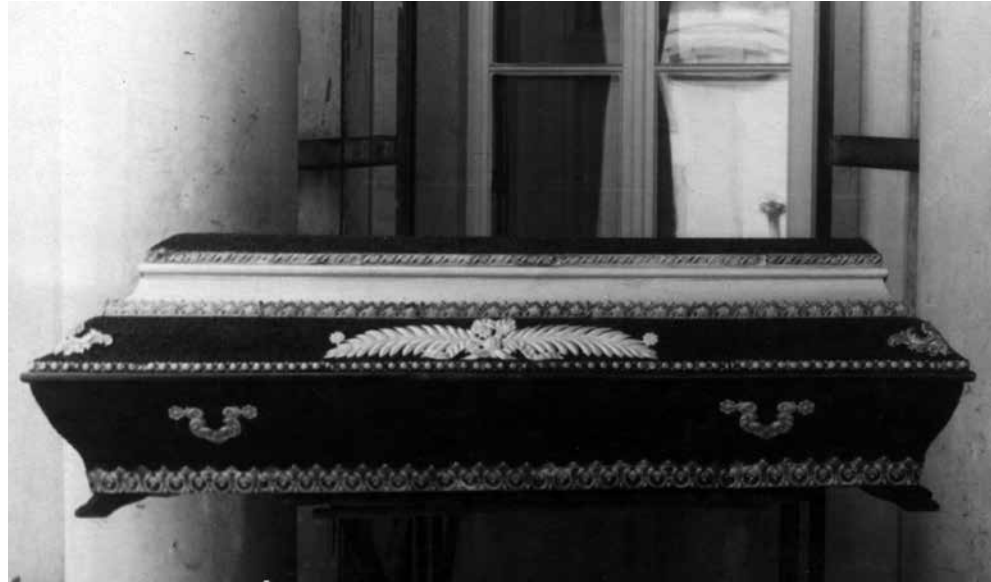

Foto: arhiv Žale

1956

Površina centralnega pokopališča kar 184.517 m²

V tem letu je Pogrebni zavodu ŽALE v upravljanje dodeljeno pokopališče v Bizoviku. 21. junija je zavod registriran pri tajništvu novoustanovljenega občinskega ljudskega odbora (ObLO) Ljubljana Bežigrad. Površina centralnega pokopališča Žale znaša 184.517 m², od tega poti, zgradbe in parki zavzemajo

16.883 m². Površina zunanjih pokopališč v upravljanju Pogrebnega zavoda ŽALE znaša 39.530 m². Italijansko vojaško pokopališče iz prve in druge svetovne vojne je neoskrbovano, kar kazi videz celotnega pokopališča.

1957

Žale:

Plečnikov večni dom

Večni dom predstavljajo Žale tudi svojemu snovalcu Jožetu Plečniku, ki ga na Žalah pokopljejo prav v tem letu, 10. januarja. Ob koncu leta ima zavod 5 avtofurgonov, 3 vprežne in 3 pogrebne vozove, 2 druga vprežna voza, 2 para konj in nekaj

ročnih pogrebnih vozičkov. To leto je tudi začetek posredovanja osmrtnic časopisom – uslužbenci zavoda začnejo iz sprejemne pisarne časopisom posredovati osmrtnice. Zavod opravi 1.313 pokopov, zaposlenih je 60 delavcev.

Grob arhitekta Jožeta Plečnika, foto: Borut Dvornik

1958

Nakup sodobnega vozička za prevoz pokojnikov

Pogrebni zavod leta 1958 kupi nov sodobni voziček za prevoz pokojnikov od mrliške veže do grobov. S tem odpravi staromodni običaj prenašanja krst od mrliških vežic do grobov, zahteven zlasti za prenos na novi del pokopališča. Na drugih pokopališčih na ob-

močju Ljubljane pogrebe še vedno opravljajo po starem običaju: pri prevozu pokojnika od doma do pokopališča pomagajo kražani, deloma pa storitve opravi Pogrebni zavod Žale.

1959–1960

Izboljšana sestava zaposlenih

V letu 1959 izdelajo 12 montažnih gred, rastlinjak v najeti vrtnariji in obnovijo stranišče na centralnem pokopališču. Kupijo 3 pogrebne vozove, kombi in kosilnico, 4 vozičke za prevoz pokojnikov in tudi posebni ročni voziček za prevoz vencev. Imajo torej 6 avtofurgonov in osebni avto, pogrebni voz in 2 konja. Pogodbeno oskrbujejo italijanske in avstrijske grobove, Kostnico žrtev 1.

svetovne vojne in grobove talcev. Izboljša se izobrazbena sestava zaposlenih, 60 rednih in 10 honorarnih sodelavcev opravi 1.286 pogrebov.

V letu 1960 število zaposlenih ostane nespremenjeno, opravijo pa skoraj 200 pogrebov več.

1961–1962

Novi izzivi: Komunalno podjetje Pogrebni zavod ŽALE, pokopališki red in nova zemljišča

V letu 1961 je v razvoju Pogrebnega zavoda ŽALE in njegovih dejavnosti storjen velik napredek. Sprememba oblike organizacije in statuta delovne organizacije v novo konstituirano komunalno podjetje, sprejetje pokopališkega reda in sklep Mestnega sveta o razširitvi in rekonstrukciji centralnega pokopališča so pomembne prelomnice v nadaljnjem razvoju podjetja kot tudi pogrebne in pokopališke dejavnosti.

Zavod 29. marca od vrtnarja Valentina Kunovarja kupi celotno zemljišče vrtnarije pri Žalah v izmeri 4.167 m². Zemljišče, ki ga je imel zavod prej dolga leta v najemu, odkupijo za 3.618.000 starih dinarjev in poleg njega kupijo tudi vse vrtnarske naprave: 2 rastlinjaka, 14 zabetoniranih toplih gred, 2 leseni topli gredi, 5 betoniranih vodnih bazenov in drugo. Sanje o lastni vrtnariji v bližini Žal, o kateri so v zavodu razmišljali že leta 1946, načrt pa izdelali in lokacijo izbrali leta 1958, tako postanejo resničnost.

Zavod v tem letu prevzame v upravljanje in oskrbovanje pokopališče v Šentvidu. Z odločbo Občinskega ljudskega odbora (ObLO) Ljubljana Bežigrad se Pogrebni zavod ŽALE 14. septembra 1961 preimenuje v novoustanovljeno Komunalno podjetje. Pod upravo oskrbnišтва pokopališča poleg centralnega pokopališča na Žalah spadajo tudi pokopališča v Bizoviku, Dravljah, Rudniku, Stožicah, Šentvidu, Štepanji vasi in na Viču. ObLO Ljubljana Bežigrad 21. septembra sprejme odlok o

pokopališkem redu centralnega pokopališča. V vseh prejšnjih letih je zavod posloval brez veljavnega pokopališkega reda, kar je njegovo delovanje omejevalo.

Pokopališki red določi, da so zemljišča in pokopališke naprave splošno ljudsko premoženje, ki ga upravlja Komunalno podjetje Pogrebni zavod ŽALE. Pokopališki okoliš centralnega pokopališča zajema občine Ljubljana Center in mestne dele občin Bežigrad, Moste, Šiška in Vič. ObLO Ljubljana Bežigrad 26. decembra sprejme odlok o spremembah in dopolnitvah odloka o pokopališkem redu centralnega pokopališča. Pomembnejša dopolnitev je veljavnost pokopališkega reda centralnega pokopališča tudi za pokopališča, ki so pod upravo Pogrebnega zavoda ŽALE.

Komunalno podjetje Pogrebni zavod ŽALE začne v letu 1962 delovati v povsem drugačnih pogojih poslovanja, finančno precej težjih od dosedanjih. Nerešena vprašanja pomanjkanja stalnega kadra, izrabljenosti vozil, pomanjkanja vozil na drugih ljubljanskih pokopališčih in druge težave dodatno otežujejo delo podjetja. Pogrebi s konjsko vprego zaradi prepovedi konjske vprege na večini cest niso več možni. Podjetje težko uresničuje pokopališki red, na grobovih se pojavljajo tatvine, neurejeno je odlaganje in odvažanje odpadkov.

1963

Komunalno podjetje ŽALE, Ljubljana

V letu 1963, 7. maja, je podjetje Pogrebni zavod ŽALE na pobudo delavskega sveta vpisano v register okrožnega sodišča Ljubljana kot Komunalno podjetje ŽALE, Ljubljana. V tem letu kupijo avtofurgon TAM, 2 pogrebna vozička in traktor za odvoz

odpadkov. Opravijo 1.665 pogrebov, od tega 102 na Viču, 48 v Dravljah in 1.415 na Žalah, za druga pokopališča ni podatkov. V podjetju je tedaj zaposlenih 68 stalnih in 18 honorarnih delavcev.

1964

Organizacija dela po ekonomskih enotah

V tem letu Komunalno podjetje ŽALE organizira delo po ekonomskih enotah: mizarstvo in pleskarstvo (izdelovanje ter pleskanje in okraševanje krst), pokopavanje pokojnikov oz. pogrebna enota (pogrebi, izkop jam, pokop pokojnikov, pogrebni obred), vrtnarija in cvetličarna (izdelovanje

vencev in aranžmajev), avtopark (prevoz pokojnikov iz kraja smrti v kraj pokopa), oskrba pokopališč (evidenca) in uprava podjetja. V tem letu opravijo 1.675 pogrebov in 525 prevozov pokojnikov, tudi v tujino. Izdelajo 2.208 krst in 3.000 vencev.

1965–1966

Površina pokopališča znaša kar 24 ha

V letu 1965 mestni svet za potrebe centralnega pokopališča sklone sprostiti zemljišče med Tomačevsko cesto in Gramozno jamo. Do tedaj je bilo to zemljišče po GUP v rezervatu zelenega pasu Ljubljane. Tega leta iz podjetja ŽALE odide zadnji par konj. Na pokopališču uredijo čuvajsko službo, saj brez ograje površina meri kar 24 ha. Podjetje v tem letu opravi 1.470 pogrebov, od tega 245 na zunanjih ljubljanskih pokopališčih in 530 prevozov pokojnikov.

V letu 1966 je z generalnim urbanističnim načrtom mesta določen zemljiški rezervat za

prihodno širitev centralnega pokopališča. Pridobljena sonovazemljišča, najprej severno od današnje Poti spominov in tovarištva, postopno pa tudi levo od Tomačevske ceste, vse do Gramozne jame. Začnejo se resne priprave na gradnjo krematorija. Podjetje kupi cvetličarno, graditi začnejo nove garaže na centralnem pokopališču, stare garaže preuredijo v pleskarsko delavnico in nakupijo razno opremo. V tem letu opravijo 1.586 pogrebov, od tega 250 na zunanjih pokopališčih. Izdelajo 1.958 krst, uveden pa je tudi 42-urni delovni tednik.

1967

Komunalno podjetje ŽALE opravlja dejavnosti posebnega družbenega pomena

20. septembra 1967 mestni svet uvrsti podjetje ŽALE med komunalne delovne organizacije, ki opravljajo dejavnosti posebnega družbenega pomena. Med te dejavnosti sta po zakonu o komunalnih delovnih organizacijah, ki ga je 20. aprila sprejela Skupščina SR Slovenije, uvrščena tudi »pogrebna dejavnost« ter »urejanje in vzdrževanje pokopališča«.

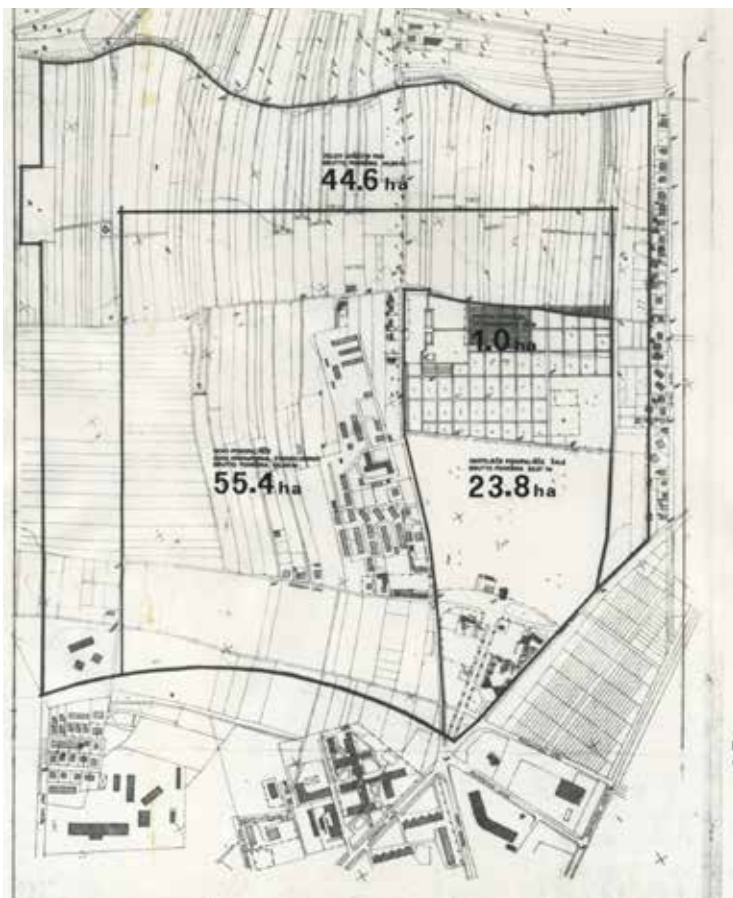
Mestni svet 22. novembra sprejme odlok o zazidalnem načrtu in prostorski ureditvi centralnega pokopališča Žale. Pridobijo 24 ha novih zemljišč, in sicer v podaljšku obstoječega centralnega pokopališča desno in levo od Tomačevske ceste do Gramozne jame in naselja barak.

1968

Mestni svet dobi ustanoviteljske pravice in dolžnosti KP ŽALE

Z odločbo Mestnega sveta so 23. februarja 1968 ustanoviteljske pravice in dolžnosti Komunalnega podjetja ŽALE prenesene na mestni svet. 20. marca slednji izda odlok o sodelovanju predstavnikov družbene skupnosti pri upravljanju Komunalnega podjetja ŽALE. V tem letu uredijo glavno alejo in parkirni prostor za obiskovalce

pokopališča. Podjetje prvič opravi dva prevoza pokojnikov za upepelitev iz Ljubljane v Beljak ter prevoz žar v Ljubljano, saj Ljubljana svojega krematorija še nima. V tem času začnejo na centralnem pokopališču uvajati tako imenovane žarne grobove in izdelajo desetletni investicijski načrt gradnje pokopališča Žale.

Prikaz obstoječih in novih površin, vir: SI ZAL LJU 630, Komunalno podjetje ŽALE Ljubljana, t.e. 91, a.e. 480, Osnove za 10-letni investicijski program izgradnje pokopališča Žale za obdobje 1969–1979.

Grafični prikaz projektiranega pokopališkega kompleksa Žale48 z vrisanimi površinami za prvo 10-letno obdobje izgradnje, vir: SI ZAL LJU 630, Komunalno podjetje ŽALE Ljubljana, t.e. 91, a.e. 480, Osnove za 10-letni investicijski program izgradnje pokopališča Žale za obdobje 1969–1979.

1969

Začetek 10-letnega preurejanja in razširitve pokopališča na Žalah ter pokopališki red

Kot začetno leto uveljavljanja desetletnega programa preureditve in razširitve pokopališča na Žalah je leto 1969 prelomnica v poslovanju podjetja. V tem letu podjetje prevzame v upravljanje še pokopališči v Polju in Sostrem. Mestni svet 4. decembra sprejme dolgo pričakovani odlok o pokopališkem redu. Odlok velja za vsa pokopališča v Ljubljani v upravljanju Komunalnega podjetja Žale. Po usmeritvah pokopališkega reda pokopavajo: v vrstnih grobovih, ločenih za odrasle in

otroke, v enojnih grobovih, družinskih grobovih in grobiščih, žarnih grobovih, kar predstavlja novost, v grobnicah, skupnih grobiščih in v skupni kostnici. S sklepom Okrožnega gospodarskega sodišča v Ljubljani 12. decembra je v register vpisana sprememba poslovanja za opravljanje zunanjetrgovinskega prometa, in sicer prevoz mrličev iz kraja smrti v kraj pokopa, iz tuzemstva v inozemstvo in obratno.

*Vir: SI ZAL LJU 630,
Komunalno
podjetje ŽALE
Ljubljana,
t.e. 160, a.e. 825,
Fotografije.*

1970

Urejanje okolice: asfaltiranje in osvetlitev glavne aleje

V tem letu napeljejo vodovod na pokopališče v Bizoviku, ga podaljšajo na centralnem pokopališču na Žalah, uredijo novo kolesarnico in nakupijo nekaj opreme. Z dotacijo mestne skupščine asfaltirajo in osvetlijo glavno alejo na Žalah. S posojilom banke in lastnimi sredstvi asfaltirajo glavne poti po centralnem pokopališču in izvedejo

urejevalna dela v novem delu pokopališča. V tem letu podjetje opravi 1.833 pokopov, od tega 421 na zunanjih pokopališčih, in 623 prevozov pokojnikov, od tega 7 na upepelitev. Število prevozov umrlih izven države se iz leta v leto povečuje, v zadnjih letih tudi zaradi upepeljevanja, ker v Ljubljani oziroma drugod v bližini ni upepeljevalnice.

Vir: SI ZAL LJU 630, Komunalno podjetje ŽALE Ljubljana, t.e. 160, a.e. 825, Fotografije.

1971

1.880 pogrebov, 695 prevozov umrlih

V tem letu delavski svet sprejme dopolnjen statut podjetja z naslednjimi organizacijskimi oziroma delovnimi enotami ter delovnimi skupinami: uprava podjetja, vrtnarsko-cvetličarska enota, pogrebna služba in vzdrževanje pokopališč. Končana so dela pri ureditvi poti v parku pred upravno stavbo podjetja do vhoda na centralno pokopališče,

alej in podaljška pokopališča. Poleg tega zgradijo ploščad pred cerkvijo Sv. Križa. Podjetje opravi 1.880 pogrebov, od tega 408 na zunanjih pokopališčih, in 695 prevozov umrlih, od tega 28 na upepelitev. Zaposlenih je 84 stalnih in 8 honorarnih sodelavcev, strokovna sestava zaposlenih se zelo izboljša.

1972

46 prevozov na upepelitev, 4.292 vencev

V tem letu opravijo 1.876 pokopov, od tega 424 na zunanjih pokopališčih, in 640 prevozov pokojnikov. 46 pokojnikov je prepeljanih na

upepelitev v tujino. Stalno oskrbujejo 995 grobov in enkratno po naročilu 476 grobov. Naredijo 4.292 vencev.

Indeks pokojnikov,
vir: SI ZAL LJU 630,
Komunalno podjetje
ŽALE Ljubljana,
t.e. 296, a.e. 1035,
Indeks umrlih,
pokopanih na
pokopališču Žale
(dan smrti,
lokacija groba).

Sl. M. K.	Preimek in ime	Dan smrti	Odd.	Vrsta	Grob	Opomba
1416	Štambon Jozē	19/12	55	10	6	pagl.
1972						
15 166 112	Štambon Ana	5/1	N/6	5	7	pagl.
118	Štambon Jozefa	24/1	N/59	12	14	pagl.
124	Štambon Franc	24/1	59	13	11	pagl.
121	Štambon	25/1				

1973

KP ŽALE postane član Evropske pogrebne zveze, sprejet Kodeks pogrebnih storitev

Leta posodabljanja dejavnosti prispevajo k temu, da se podjetje začne usmerjati tudi navzven. Leta 1973 s statusa opazovalca preide na status stalnega člana Evropske pogrebne zveze. Praviloma so bile članice te mednarodne zveze pokrajinske zveze pogrebnih zavodov, ker pa taka zveza v Jugoslaviji ni obstajala, podjetje Žale postane član neposredno. 8. novembra mestna skupščina sprejme nov odlok o pokopališkem redu. Gospodarska zbornica

Jugoslavije, odbor za pogrebno dejavnost pri Svetu za obrtno, komunalno in stanovanjsko gospodarstvo pa 14. decembra sprejme kodeks pogrebnih storitev. V njem so navedena načela pogrebnih dejavnosti: humanost in pieteta, zaščita družbenih interesov, javnost dela, družbeni nadzor, gospodarnost in sodobnost. Kodeks določa, da se s pogrebno dejavnostjo lahko ukvarja le pooblaščen pogrebno podjetje, ki ga lahko ustanovi občina na svojem območju.

1974

TOZD ŽALE in sprememba organizacijskih enot

1. januarja začne podjetje poslovati v statusu enotnega TOZD-a – enotne delovne organizacije brez temeljnih organizacij, temeljne organizacije združenega dela (TOZD) po ustavnih določilih. O taki organizaciji podjetja so razpravljali že ob koncu leta 1973. Idejo leta 1974 uresničijo ter sprejmejo tudi nekoliko spremenjeno sestavo delovnih enot, in sicer: uprava podjetja,

pogrebna organizacijska enota, vzdrževanje pokopališč, vrtnarska organizacijska enota, cvetličarna. Naknadno, 9. decembra, podjetje v skladu z novimi predpisi vpišejo v register pri Okrožnem gospodarskem sodišču v Ljubljani kot Komunalno podjetje Žale Ljubljana.

1975

TOZD ŽALE postane sestavni del Komunalnega podjetja Ljubljana

TOZD Žale začne 2. januarja 1975 poslovati kot sestavni del Komunalnega podjetja Ljubljana. Pri Temelnjem sodišču v Ljubljani sta s sklepom 15. maja 1975 vpisana priključitev in izbris delovne organizacije Komunalno podjetje Žale, 2. januarja pa je vpisano konstituiranje temeljne organizacije združenega dela. 24. junija zbor delovnih ljudi sprejme nov statut TOZD-a Žale, ki odslej opravlja svoje dejavnosti v naslednjih delovnih enotah: pogrebi, vzdrževanje pokopališč, vrtnarija, cvetličarna.

TOZD Žale s svojimi delovnimi enotami opravlja dejavnosti na vseh ljubljanskih pokopališčih razen na črnuškem. Število žarnih pokopov hitro narašča, s tem pa

tudi potreba po izgradnji ljubljanskega krematorija. V maju Ljubljanski urbanistični zavod izdela študijo o možnih lokacijah za krematorij. Določi se lokacija novih objektov na Žalah, in sicer na jugu med Alejo spominov in tovarištva in Tomačevsko cesto. Konkretni premiki se pričnejo sredi poletja leta 1975, ko Skupščina mesta Ljubljana imenuje iniciativni in gradbeni odbor. Prvega 25. julija – za gradnjo, zadnjega, imenovanega 9. oktobra, pa za investicije. Investitor novih objektov postane Komunalno podjetje Ljubljana oziroma njegov TOZD Žale. Koraki v pravo smer začrtajo nadaljnji razvoj podjetja in sodobnejši pristop do pogrebne dejavnosti.

1976–1977

Samostojno postavljanje spomenikov, prepoved shranjevanja žar na domu in projektiranje novih objektov

Na predlog zbora delovnih ljudi TOZD-a Žale se 29. julija s soglasjem mestne skupščine poslovanje TOZD-a razširi na izdelavo, prodajo, postavitve nagrobnih spomenikov, okvirjev, nagrobnih plošč, žar, elementov za shranjevanje žar in drugih v kamnoseštvo, kovinostrugarstvo in kovinotiskarstvo spadajočih del na pokopališču. Namen razširitve je, da TOZD Žale v prihodnje sam ureja izdelavo in postavljanje spomenikov na pokopališčih, s tem da se postopoma priključi v zeleno parkovno površino. Z omogočanjem estetskega in gmotnega opremljanja grobov se tako odpravi tudi problem razlik v videzu grobov glede na socialni status.

V tem letu mestna skupščina sprejme odlok, s katerim tudi TOZD Žale postane komunalna organizacija posebnega družbenega pomena, 9. decembra pa še odlok o spremembi pokopališkega reda, v katerega je vključena pomembna dopolnitev, da »shranjevanje žar doma ni dovoljeno«. To je pomemben mejnik – žare s pepelom se morajo odslej pokopavati v žarnih grobovih na pokopališču. V letu 1976 se prične dve leti trajajoča gradnja upepeljevalnice, poslovnih

dvoran in upravnih prostorov, pod katere se podpiše arhitekt Peter Kerševan. Tako se začnejo uresničevati dolgoletne težnje po graditvi krematorija v Ljubljani.

Izgradnja upepeljevalnice kot prve v Sloveniji pomeni novo prelomnico v pogrebni dejavnosti. 18. junija 1977 TOZD Žale podpiše sporazum o združitvi v delovno organizacijo. Konec leta je v TOZD-u Žale zaposlenih 92 delavcev, imajo 8 motornih vozil, opravijo 1.863 pogrebov, 527 prevozov umrlih, 957 grobov pa je v stalni oskrbi TOZD-a Žale. Ker upepeljevalnica še ni zgrajena, je 242 pokojnikov prepeljanih na upepelitev v Beljak.

Načrti
arhitekta
Petra Kerševana.

1978

Začetek obratovanja upepeljevalnice

Več kot 40 let po prvih razmišljanjih TOZD Žale začne z upepeljevanjem v lastni upepeljevalnici. Ta začne z dvema pečema znamke TABO obratovati že ob zaključku gradnje, 28. oktobra 1978, kot prva v Sloveniji pa začne redno obratovati 26. decembra 1978. Svoj delež od plač in nagrad za gradnjo prispevajo tudi zaposleni v TOZD-u, s tem pa pomembno prispevajo k razvoju samega podjetja. Celotna naložba za upepeljevalnico ter upravno in gospodarsko

poslopje z garažami znaša takratnih 70,3 milijona dinarjev. Skupna površina novih objektov obsega 3.931 m². Junija tega leta ljubljanske občinske skupščine sprejmejo odlok o pogrebnih slovesnostih na območju mesta: pogrebne slovesnosti mora organizirati upravljavec pokopališča, torej TOZD Žale, ki je dolžan o tem obvestiti krajevno skupnost oz. delovno organizacijo, v kateri je bil pokojnik zaposlen.

*Poslovilna dvorana ob izgradnji,
vir: arhiv Petra Kerševana.*

1979

Sedež uprave se preseli na Tomačevsko cesto

1. januarja je sedež uprave in TOZD-a Žale uradno prestavljen v novo upravno stavbo na Tomačevski cesti. 3. maja so v skladu z zakonom o združenem delu kot glavne dejavnosti TOZD-a Žale ponovno registrirane: opravljanje pogrebne in pokopališke dejavnosti, upepeljevanje, izdelovanje in prodaja pogrebnih potrebščin ter prevoz pokojnikov iz kraja smrti v kraj pokopa v tuzemstvu, kakor tudi iz tuzemstva v inozemstvo in obratno. Navedene pa so tudi številne stranske dejavnosti: vzgoja rastlin in cvetja, nakup in prodaja peska

za posipanje grobov, nakup in prodaja nagrobnih sveč in vaz, nakup in prodaja ter postavljanje nagrobnih plošč, žar idr. Skupščina Zveze komunalnih skupnosti na območju ljubljanskih občin 26. decembra sprejme sklep o najemninah za grobove na pokopališčih na območju Ljubljane. Sklep velja tudi za pokopališče v Črnučah, ki sicer uradno ne spada pod upravljanje TOZD-a Žale. V tem letu TOZD Žale opravi skupno 972 upepelitev, od tega 586 upepelitev umrlih iz Ljubljane in 386 upepelitev umrlih, pripeljanih od drugod.

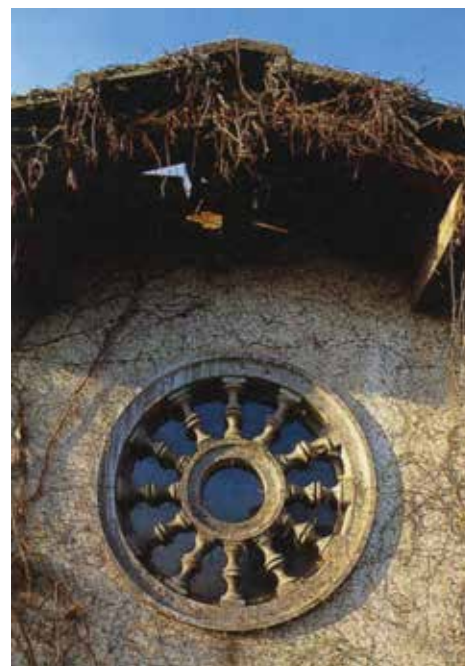
Kamen življenja, ki je nekoč stal pred cvetličarno, danes stoji ob Poti spominov in tovarištva, vir: arhiv Petra Kerševana.

1980–1984

Propadanje Plečnikovih Žal, snovanje Novih Žal

Konec leta 1980 ima TOZD Žale 102 zaposlena, celotni dohodek znaša 64.383.000 dinarjev. Opravi 1.886 klasičnih in žarnih pogrebov oziroma pokopov, 712 prevozov umrlih, 673 upepelitev iz Ljubljane in 433 pripeljanih od drugod. Stalno oskrbuje 710 grobov. Ob koncu leta ima 10 motornih vozil, od tega 2 novi, rovokopač in traktor. V letu 1981 se organizacija dela v temeljni organizaciji Žale ne spremeni. Obsegalo čeno vzdrževanje ljubljanskih pokopališč, oskrbo grobov po naročilu in vrtarstvo. V tem letu nameravajo urediti kamnoseško delavnico, v kateri želijo imeti nekaj modelov pokopaliških

spomenikov, toda vprašanje prostorov in finančnih sredstev za takšno delavnico v skladu z registriranim poslovanjem še ni rešeno. Plečnikove Žale s preselitvijo uprave v nove prostore ob Tomačevski cesti začnejo počasi propadati in izgubljati svoj sijaj. V osemdesetih letih postane aktualna zamisel o razširitvi centralnega pokopališča, a ekipa arhitekta Marka Mušiča z načrti Novih Žal preide v resnejšo fazo šele leta 1985. Gre za projekt, s katerim Mušič leta 1983 zmagal na javnem anonimnem dvostopenjskem arhitekturnem natečaju.

*Propadanje Plečnikovih Žal,
vir: Damjan Prelovšek & Vlasto Kopač:
Žale arhitekta Jožeta Plečnika
(Ljubljana Mesto Center, 1992).*

1985

Kostnica žrtev 1. svetovne vojne razglašena za zgodovinsko-kulturni spomenik

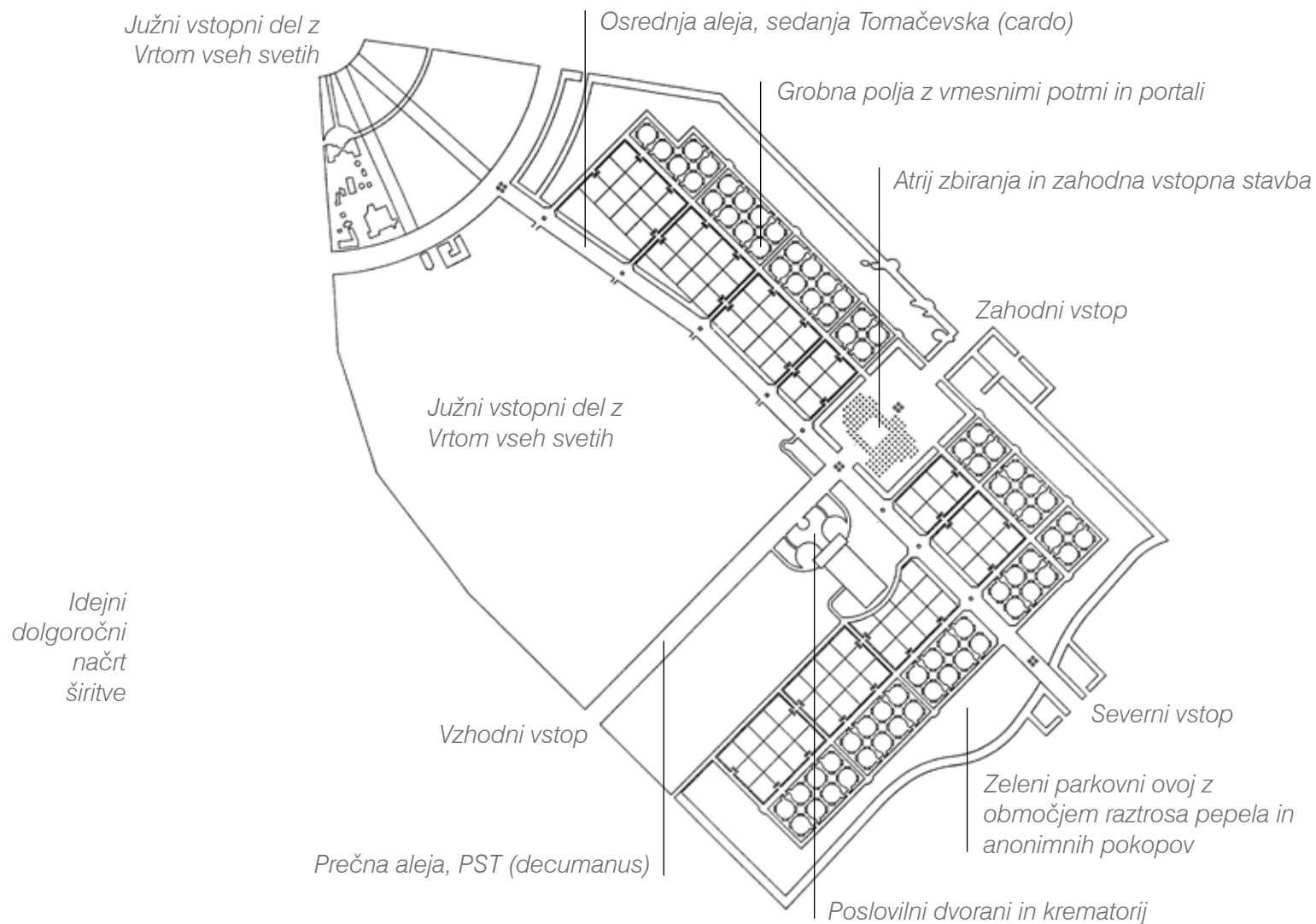
28. septembra 1985 je z Odlokom o razglasitvi spomenikov revolucionarnega gibanja in narodnoosvobodilne vojne za zgodovinske spomenike, Ur. l. SRS, št. 31/85-1340, kostnica razglašena za zgodovinsko-kulturni spomenik. Valjasta stavba z dostopnima

stopniščema arhitekta Edvarda Ravnikarja in skulptura vojaka pred glavnim vhodom kiparjev Svetoslava Peruzzijsa in Lojzeta Dolinarja je priznana kot spomenik lokalnega pomena tipa memorialna dediščina.

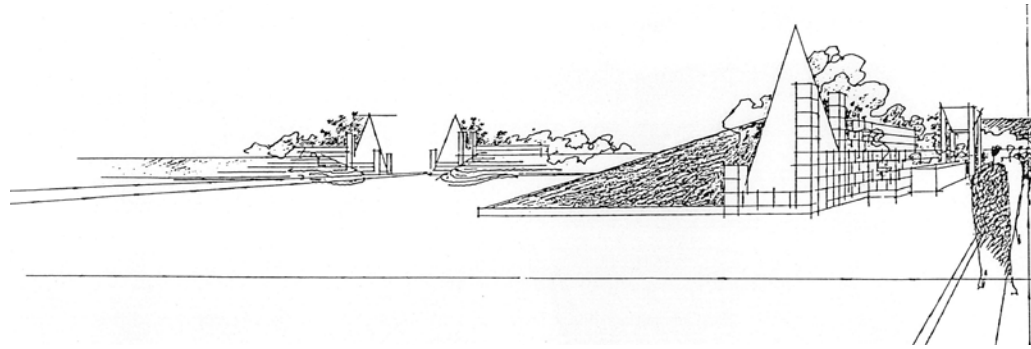
1986–1989

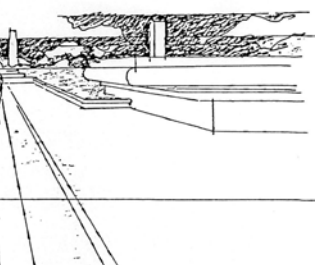
Obnavljanje Plečnikovih Žal, gradnja Novih Žal

Leta 1987 zgradijo novo župnijsko cerkev Vseh svetih in vzporedno z izgradnjo nove cerkve se lotijo tudi restavratorskih del Plečnikovih Žal, ki so propadale vse od konca druge svetovne vojne. Obdobje pred osamosvojitvijo zaznamuje enoletna gradnja novega dela pokopališča (oddelek

»D«) po načrtih arhitekta Marka Mušiča, ki je zaključena leta 1989. Novozgrajeni Gaj spomina, prvi prostor za raztros pepela v Sloveniji, predstavlja še en mejnik v slovenski zgodovini pogrebne dejavnosti. Leta 1989 posadijo Lipo sprave in zgradijo kenotaf za žrtve dachauskih procesov.

1990–1991

Nastanek in delovanje Javnega podjetja ŽALE p. o.

Na lastno pobudo se leta 1990 Temeljna organizacija združenega dela Žale izloči iz Delovne organizacije Komunalnega podjetja Ljubljana. Skupščina mesta Ljubljane na podlagi odločitve delavcev Žal sprejme odlok o organizaciji Javnega podjetja Žale p. o., ki odtlej posluje kot samostojno podjetje, katerega ustanovitelj je mesto Ljubljana. Na demokratičnih volitvah izvoljena nova mestna oblast se odloči Plečnikovim Žalam vrniti prvotno funkcijo. S posebno odredbo oblasti namreč od leta 1979 dalje popolnoma opustijo pokopavanje na

Plečnikovih Žalah. Objekti tako začnejo propadati, kar se postopoma zaključuje leta 1990, ko se spremeni odnos do pojmovanja kulturne dediščine, kar Plečnikove Žale sčasoma postanejo. Vzporedno z izgradnjo nove cerkve Vseh svetih se lotijo tudi restavratorskih del Plečnikovih Žal, ki so končana in slovesno blagoslovljena 28. junija 1991, takoj po osamosvojitvi Slovenije. V samostojno državo podjetje tako vstopi z novo notranjo organizacijo in zunanjo podobo, ki sta še danes nosilna stebra vizije in poslanstva podjetja.

*Kenotaf žrtvam
vojne za
Slovenijo 1991,
arhitekt Marko
Mušič, arhiv
Atelje
Marko Mušič,
foto: Milan Pajk*

*V ozadju
znamenje križa v
obodnem parku
novega dela
pokopališča,
arhitekt Marko Mušič,
arhiv
Atelje Marko Mušič.*

1992–1994

Ponovno življenje na Plečnikovih Žalah, preimenovanje podjetja v J. p. ŽALE, d. o. o.

11. februarja 1992 se obeležuje ponoven začetek pogrebnih slovesnosti na obnovljenih Plečnikovih Žalah. 19. novembra 1993 Javno podjetje ŽALE, p.o., preide v lastnino mesta Ljubljana. 14. februarja 1994 se v obnovljene prostore preselijo strokovne službe podjetja. 2. decembra 1994 se Javno podjetje ŽALE, p.o., preoblikuje v J. p. ŽALE, d.o.o. V letu 1994 izvršni svet ljubljanske mestne

skupščine poda odlok o spremembi in dopolnitvi sklepa o ustanovitvi Holdinga mestnih javnih podjetij. Podjetje ŽALE postane eno od sedmih javnih podjetij, povezanih v Holding mestnih javnih podjetij. Po izvedenih statusno-pravnih postopkih podjetje ŽALE, d.o.o., prične kot odvisna družba Holdinga mesta Ljubljane poslovati v letu 1996.

*Detajli
Plečnikovih Žal.*

1995–1999

Širitev in obnova pokopališč, sprejet Standard za osnovni pogreb

V letu 1995 je opravljenih 500 pokopov s krsto in 1.788 z žaro, skupno število upepelitev znaša 6.601.

V letu 1996 se nadaljuje širitev najnovejšega pokopališča Žale, na starem delu pokopališča pa tlakovanje peščenih poti – tlakovani sta poti, ki vodita od glavne aleje na zahod do zidu ob Tomačevski cesti in na vzhod do zidu ob Jarški cesti, v skupni izmeri 2.000 m².

Tlakovanja se postopoma izvajajo tudi v vseh naslednjih letih. Na novem delu je opravljena večja predelava električne napeljave – z lučmi začnejo osvetljevati tudi notranjost posameznih oddelkov in ne več le poti. Na pokopališču v Šentvidu predelajo vodovodno napeljavo in zamenjajo fontano. Od skupnih 2.240 pogrebov 80,9 odstotkov pokopov predstavljajo pokopi z žaro in 19,1 odstotka pokopi s krsto.

Konec leta 1996 je v Javnem podjetju ŽALE, d.o.o., zaposlenih 78 oseb, 35 v

organizacijski enoti (OE) pogrebna dejavnost, 20 v pokopališki, 7 v gospodarski in 16 v OE strokovne službe.

V letu 1997 ljubljanski mestni svet sprejme Standard za osnovni pogreb, s katerim vsakomur zagotovi dostojen, človeka vreden pogreb in v katerem je veliko pozornosti namenjene preprečevanju onesnaževanja okolja. Hkrati se nadaljuje tudi delna širitev pokopališča Žale, da bi zadostili potrebam pokopavanj v naslednjih petih do sedmih letih. Javno podjetje ŽALE, d. o. o., konec leta 1997 zaposluje 82 ljudi. Nadaljuje s prodajo spomenikov in druge nagrobne opreme.

Konec leta 1998 ima podjetje 83 zaposlenih, opravljenih pa je 369 klasičnih in 1.873 žarnih pokopov. Obnovljene so garderobe grobarjev, razdelilnice hrane in hladilnice. V letu 1999 je skupno opravljenih 2.349 pogrebov, zaposlenih pa je 85 ljudi.

2000

Certifikat kakovosti ISO 9001 kot prvo tovrstno podjetje v Evropi

Javno podjetje ŽALE, d.o.o., opravlja pogrebno dejavnost na celotnem območju Mestne občine Ljubljana in upravlja ter vzdržuje deset mestnih pokopališč: centralno pokopališče Žale, pokopališča Sostro, Bizovik, Štepanja vas, Dravljje, Stožice, Polje, Šentvid, Vič in Rudnik. Poleg pogrebne opravlja podjetje tudi tržno dejavnost, ki obsega: prodajo pogrebni, nagrobni in aranžerskih izdelkov ter storitve oskrbe in urejanja grobov za naročnike.

Leta 2000 Javno podjetje ŽALE, d.o.o., kot prvo evropsko podjetje, ki se ukvarja s pokopališko in pogrebno dejavnostjo,

pridobi mednarodni certifikat kakovosti ISO 9001-1994. V letu 2000 je skupno opravljenih 2.210 pogrebov, nadaljuje se trend upadanja pogrebov s krsto. Skupno število upepelitev se v letu 2000 poveča za pet odstotkov, glede na prejšnje leto pa se občutno poveča število upepelitev za izvenljubljsko območje. Skupno število grobnih prostorov doseže število 48.036. Leto 2000 zaznamuje tudi zavarovanje dokumentacije Žal pred uničenjem, saj Javno podjetje ŽALE, d.o.o., svoj arhiv uredi z mikrofilmanjem dokumentov iz obdobja 1914–1999.

2001

Odprtje Parka zvončkov in paviljona, zagon tretje peči za upepeljevanje in začetek delovanja v ASCE

Leta 2001 se odpre Park zvončkov, prvi tovrstni prostor za pokopavanje umrlih in mrtvorojenih otrok v Sloveniji. V naslednjih letih temu vzoru sledijo mnoga mesta v Sloveniji. Nov je tudi prodajni paviljon na Plečnikovih Žalah, kjer se nahajajo Plečnikova cvetličarna in javne sanitarije. S 15. decembrom se prične upepeljevanje v tretji peči, s čimer se čas upepeljevanja skrajša za tretjino, zmanjšajo pa se tudi stroški dela.

V letu 2001 podjetje opravi skupno 2.148 pokopov. Več kot 85 odstotkov pogrebov je žarnih. Skupno število upepelitev je 7.823 in je za 10,4 odstotka večje kot leta 2000. Začne

se sodelovanje podjetja ŽALE, d.o.o., v Združenju pomembnih evropskih pokopališč ASCE (angl. *Association of Significant Cemeteries in Europe*), v katerem je Mestna občina Ljubljana ena izmed ustanovnih članic. Namen združenja so promocijske aktivnosti ozaveščanja o pomenu kulturne, zgodovinske, umetnostne in arhitekturne dediščine pokopališč ter izmenjava izkušenj na področju ohranjanja in promocije pokopališč. Združenje v ta namen sodeluje v skupnih projektih, spodbuja sprejem pravnih okvirov za čim boljše upravljanje pokopališč in razvoj tehnoloških inovacij ter skuša pritegniti pozornost univerz, turističnih predstavnikov in medijev.

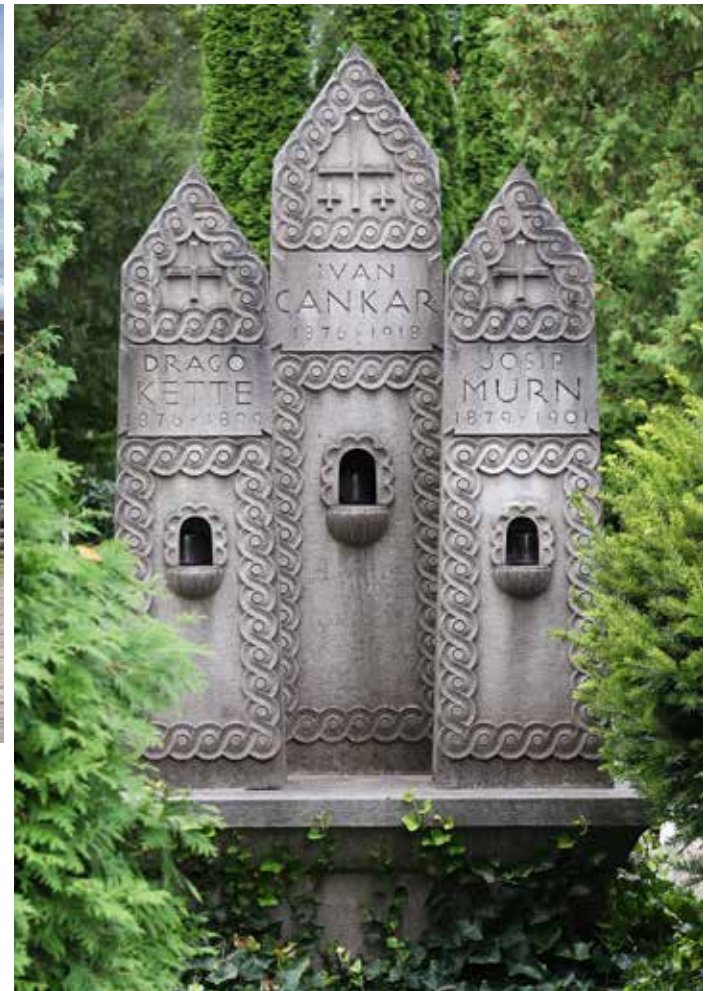
2002

Pokopališče Žale vključeno v Pot evropskih pokopališč

Pokopališče Žale se vključi v Pot evropskih pokopališč (angl. *European Cemeteries Route*). To je pobuda združenja ASCE, ustanovljena z glavnim ciljem ohranjanja pokopališč, ki imajo v Evropi poseben zgodovinski in umetniški pomen. Danes (2014) je sestavljena iz 49 pokopališč v 37 mestih 16 evropskih držav. Zaradi svoje visoke kulturno-zgodovinske in umetniške vrednosti je pokopališče Žale eno najlepših pokopališč na evropskih tleh. V strokovni in širši javnosti ga zaradi Plečnikove dediščine,

stvaritev znanih slovenskih umetnikov in hortikulture občudujejo po vsem svetu.

Podjetje ŽALE, d.o.o., izvede tudi raziskavo odnosa Ljubljančanov do pogrebnih in drugih storitev, ki jih ponuja. Preko 50 odstotkov vprašanih je s storitvami zadovoljnih ali zelo zadovoljnih, medtem ko je nezadovoljna in zelo nezadovoljna desetina vprašanih. Delež pritožb strank je v primerjavi z letom 2001 nižji za 30 odstotnih točk.

2003

Odprtje prenovljene poslovilne dvorane na Kerševanovih Žalah

Odpre se prenovljena poslovilna dvorana na Kerševanovih Žalah. Pomemben del poslovanja podjetja je tudi prijazen odnos do sorodnikov in bližnjih pokojnika. Bližnjim pri njihovih željah radi čim bolj ustrezajo, zato s tem letom po zaključeni pogrebni slovesnosti omogočijo tudi ogled upepelitve pokojnika.

Skrb za okolje se v letu 2003 pokaže še bolj izrazito. Javno podjetje ŽALE, d.o.o., se z domovi za ostarele dogovori za nove obleke za pokojnike, s katerimi je onesnaževanje

zraka pri upepelitvi manjše. Na pokopališčih se ločeno zbirajo različni odpadki, uporaba herbicidov je ukinjena, pozimi pa se tlakovane in peščene poti posipava le še s peskom in ne več s soljo. Javno podjetje ŽALE, d.o.o., se sočasno že pripravlja na izvedbo internetnega prenosa pogrebne svečanosti na željo naročnika.

V tem letu so tlakovane poti in zamenjana vodovodna napeljava na pokopališču Žale ter fontane na pokopališčih Stožice, Bizovik, Žale, Dravlje, Štepanja vas, Sostro in Šentvid.

2004

90. obletnica delovanja podjetja, 1. Dnevi dediščine evropskih pokopališč, prva dobrodelna stojnica

V okviru devetdesetletnice delovanja v zgodovinskem atriju Mestne hiše Ljubljana od 23. julija do 8. avgusta pod vodstvom kustosa Petra Krečiča poteka fotografska razstava zgodovine podjetja ŽALE. Tedanji direktor Žal Bojan Lepičnik na slavnostni otvoritvi razstave poudari, da ima podjetje ŽALE posebno vlogo med mestnimi organizacijami, saj poleg svoje gospodarske vloge udejanja tudi vlogo skrbnika umetniške in kulturne dediščine osrednjega pokopališča v Ljubljani.

V tem letu v okviru Združenja pomembnih evropskih pokopališč ASCE na Plečnikovih Žalah izvedejo prve Dneve dediščine evropskih pokopališč v Sloveniji s koncertom glasbene skupine Amacord. Organizirajo tudi prva brezplačna vodenja po kulturni dediščini pokopališča. Teden dni, namenjen odkrivanju evropskih pokopališč, je eden od projektov, s katerim si Združenje kulturno

pomembnih evropskih pokopališč (ASCE) prizadeva pokopališča približati Evropejcem. Od tega leta dalje Dnevi dediščine evropskih pokopališč postanejo tradicionalni del aktivnosti podjetja ŽALE.

Tradicionalna pa v naslednjih letih postane tudi Dobrodelna stojnica, ki jo prvič izpeljejo v tem letu. Ker se v podjetju zavedajo, da so dolgoročno konkurenčna in uspešna le družbeno odgovorna podjetja, ob 1. novembru v sodelovanju s Svečarstvom Jurkovič izvedejo dobrodelno prodajo sveč. Celotni izkupiček prodanih sveč namenijo Zvezi Europa Donna za nakup mamotoma.

Prenovljene so mrliške vežice na Kerševanovih Žalah in nadgrajen videonadzorni sistem na pokopališču Žale. Tega leta sodelujejo tudi pri nastanku knjige *Ljubljanske Žale – Vodnik po pokopališču* avtorice Milene Piškur.

Dnevi dediščine evropskih pokopališč.

2004

Nova celostna grafična podoba

ŽALE Javno podjetje, d.o.o., je prenovilo svojo celostno grafično podobo, ki v svojih grafičnih in vizualnih elementih izhaja iz motivike arhitekta Jožeta Plečnika. Novo celostno grafično podobo bodo tako dobili vsi obrazci, vizitke, napisi in ostali vizualni elementi, ki jih uporabljajo zaposleni in stranke. Temeljni element celostne grafične podobe je Plečnikova rozeta na fasadi kapele sv. Jurija na Plečnikovih Žalah. Namen prenove je bil posodobiti grafično podobo Žal, jo narediti prijaznejšo za uporabnike ter hkrati skozi njo ohraniti pietetu dejavnosti.

ŽALE

Grafično podobo so izdelali v podjetju Pristop.

2005

Četrta peč za upepeljevanje, prvi svečemat in infomata ter uvajanje geoinformacijskega sistema

Postavljena je četrta peč za upepeljevanje z napravo za ohlajevanje dimnih plinov. S tem se prihrani energija in zmanjšajo izpusti toplogrednih plinov v ozračje.

Pri izvajanju pogrebov se začne uporabljati električno vozilo za prevoz pokojnikov in ljudi, ki težko hodijo. Na pokopališču Žale sta postavljena prva infomata na pokopališčih v Sloveniji. Na spletni strani je dostopna vizualizacija pokopališča Žale s prostorskimi posnetki njegovih najpomembnejših točk. Končana je v preteklih letih začeta

zamenjava stebričkov za označevanje grobnih polj in obnovljen zid na pokopališču Žale. Cvetličarna se preimenuje v Plečnikovo cvetličarno, poleg katere se postavita tudi prvi svečemat in bankomat. V cvetličarni je uvedena nova oblika prodaje, in sicer dostava cvetja na izbrani naslov, naročanje preko interneta in urejanje poslovnih prostorov. Podjetje pristopi k zavezi »učee se podjetje« in prične z uvajanjem geoinformacijskega sistema, ki postopoma postane pomembno orodje pri vsakodnevem delu.

2006

Certifikat ISO 14001, prevozi za invalide in starejše ljudi, ki težko hodijo

Konec leta 2006 podjetje pridobi okoljevarstveni certifikat kakovosti po zahtevah standarda ISO 14001, ki priznava, da podjetje izvaja vse aktivnosti, pomembne za varstvo okolja. Tudi v letu 2006 tako med drugim poskrbijo za nabavo pogrebne opreme pri proizvajalcih, ki v svoji dejavnosti upoštevajo prijaznost okolju.

Ob 100-letnici pokopališča Žale je prenovljena Plečnikova molilnica in v njej odprta razstava Arhitekturni detajli Plečnikovih Žal. Za čas pred dnevom spomina na mrtve uvedejo novost za invalide in starejše osebe, ki

težko hodijo – organizirajo brezplačni prevoz z električnim vlakcem po pokopališču Žale. Ta novost v naslednjih letih postane tradicionalna. Obnovljen je večji del pokopaliških zidov starega dela pokopališča Žale in tlakovane poti na celotnem oddelku »C«. Prenovljena in premeščena je sprejemna pisarna Plečnikovih Žal.

S storitvami je zadovoljnih ali zelo zadovoljnih že preko 60 odstotkov anketiranih, nezadovoljstvo pa se v primerjavi z letom 2002 prepolovi.

2007

Prvi internetni prenos pogrebne svečanosti na svetu, certifikat OHSAS 18001 in znak evropske dediščine

Kot prvo podjetje na svetu ponudijo internetni prenos pogrebne svečanosti in zanj prejmejo bronasto priznanje Gospodarske zbornice Slovenije. Na spletni strani kot prvi v Sloveniji uredijo iskalnik grobov. Odbor za evropsko dediščino, sestavljen iz ministrov za kulturo in dediščino držav članic Evropske unije, Plečnikovim Žalam – Vrtu vseh svetih podeli znak evropske dediščine. Gre za pobudo, katere namen je spodbuditi evropsko identiteto in védenje o skupni evropski zgodovini, ki se utemeljuje na evropski dediščini. Kot edini tovrstni objekt v Evropi ga skupaj s spominsko cerkvijo Svetega duha na Javorci in bolnišnico Franjo v Dolenjih Novakih med prvimi prejmejo tudi Plečnikove Žale. S tem države Evropske unije potrdijo njihovo edinstvenost in kulturno-zgodovinski pomen.

Podjetje pridobi tudi mednarodni certifikat za varnost in zdravje pri delu OHSAS

18001. Družba tako gospodarsko javno službo kot tudi vse dopolnilne dejavnosti izvaja skladno s standardi ISO 9001:2000, ISO 14001:2004 in OHSAS 18001:1999, kar zagotavlja stalno visoko kakovost opravljenih storitev. S posluhom za boljše počutje strank na Plečnikovih Žalah uredijo novo sprejemno pisarno in čakalnico za udeležence pogrebni svečanosti – zavetje za udeležence pogreba, ki so do sedaj ne glede na vremenske razmere na pogreb čakali pred vežicami.

Nadalje preuredijo mrliško vežico v Stožicah in na Rudniku ter izvedejo nujne obnove vežic na pokopališčih Polje, Vič, Šentvid, Dravlje, Sostro in Štepanja vas. 31. decembra 2007 poslovni delež Javnega holdinga Ljubljana v družbi ŽALE preide na Mestno občino Ljubljana, ki s tem dnem postane edini družbenik tega javnega podjetja.

2008

8.228 upepelitev za naročnike izven Mestne občine Ljubljana in uvedba brezpapirnega poslovanja

V tem letu opravijo 2.316 pogrebov, ar je 5-odstotno povečanje glede na predhodno leto. Izvedejo tudi 2.079 upepelitev in 8.228 upepelitev za naročnike izven MOL.

Med drugim tlakujejo načrtovani del poti na pokopališču Žale, delno sanirajo pokopališke zidove na novem delu pokopališča, uredijo del prostora za označevanje pokopanih na raztrosu pepela, posodobijo Plečnikovo cvetličarno. Izvedejo tudi celotno prenavo pokopališkega zidu in prostora za odlaganje odpadkov ter parkirišča na pokopališču Bizovik. Poskusno začnejo ločeno zbirati

razgradljive odpadke in odpadne nagrobne sveče.

V septembru z novo storitvijo omogočijo objavo osmrtnic na spletni strani. Osmrtnico je na spletu možno videti takoj po končanem naročilu pogreba in še nadaljnjih 10 dni po pogrebu. Začnejo z brezpapirnim poslovanjem. Kot razvojno usmeritev družbe še naprej postavijo sledenje tehnološkim novostim in njihovo uvajanje.

V tem letu se na izboru Zlata nit prvič uvrstijo med 100 najboljših zaposlovalcev v Sloveniji.

Zidovi spomina z imeni pokojnih, katerih pepel je raztrošen v obodnem parku. Arhiv Atelje Marko Mušič.

2009

8 preostalih pokopališč v upravljanje družbe ŽALE, Plečnikove Žale postanejo spomenik državnega pomena

Leto 2009 je v marsičem prelomno. Družba ŽALE v upravljanje prevzame osem pokopališč na območju MOL, ki do tedaj niso bila v njihovem upravljanju, in sicer: Črnuče, Šentjakob, Šmartno pod Šmarno goro, Janče, Prežganje, Javor, Mali Lipoglav in Šentpavel. Področje Plečnikovih Žal je julija 2009 z vladnim odlokom (UL RS 51/2009) razglašeno za kulturni spomenik državnega pomena. Zgrajeno in v uporabi je novo področje za žarne pokope na novem delu pokopališča (Mušičeve Žale, oddelek »D«). V novozgrajenem delu je 1.727 grobov, od tega je 1.253 talnih grobov ter 474 grobov v žarnih nišah.

Sočasno vse leto potekajo aktivnosti, povezane s širitvijo klasičnega dela pokopališča Žale in z zaključevanjem del, začelih v letu 2008. Poleg tega delno sanirajo pokopališke zidove na pokopališču Žale ob novem Šmartinskem parku, obnovijo del pokopaliških zidov na pokopališčih Vič, Šentvid in Štepanja vas. Na novo lokacijo ob vhodu na pokopališča ob Poti spominov in tovarštva preselijo kiparsko delo Fontana življenja.

Kamen življenja.

2010

Odprtje druge poslovalnice Plečnikove cvetličarne - PST

Želja podjetja po lastni kamnoseški delavnici sega že v leto 1981. TOZD Žale jo je takrat nameraval urediti tako, da bi v njej imeli nekaj modelov pokopaliških spomenikov, ki bi jih po želji kupca nato ustrezno kamnoseško obdelali, opremili z napisi in postavili na grob. Naročnik bi tako na enem mestu prejel celotno storitev, pomembno za pogreb in ureditev groba. A ta želja se zaradi nerešenega vprašanja prostorov in finančnih sredstev ni izpolnila vse do leta 2010.

Danes je Kamnoseštvo Žale skupaj s Plečnikovo cvetličarno del Plečnikovega paviljona in kamniti odraz slovenske umetnosti. Med drugim se odlikuje po vrhunskem kamnoseštvu in obdelavi ter individualnem pristopu, ponudbi celovitih rešitev za izdelavo nagrobnika po naročilu in bogati izbiri dodatnih storitev. Vidik umetnosti uresničuje tudi z vrhunsko oblikovanimi nagrobniki, ki so delo priznanih slovenskih

oblikovalcev in likovnih umetnikov ter izdelani iz tipičnih slovenskih kamnov.

V 2010 so obnovljene tudi tlakovane površine na Kerševanovih Žalah, pokopališki zidovi na pokopališčih Dravlje, Prežganje in delno Janče. Tlakujejo pa pokopališča Šmartno pod Šmarno goro, Črnuče, Šentjakob, Janče in Javor. Na novem delu pokopališča Žale uredijo ograjo za dostop do razgledne ploščadi. Plečnikove Žale na novo osvetlijo z LED-svetili.

Ob Kerševanovih vežicah na Tomačevski cesti se odpre Cvetličarna PST.

Javnosti je v tem letu omogočena tudi mobilna spletna stran, na kateri lahko uporabniki mobilnih telefonov, s katerimi dostopajo do svetovnega spleta, pridobijo najpomembnejše informacije v zvezi z dejavnostmi podjetja.

2011

Širitev klasičnega dela pokopališča Žale in 200.000 upepelitev

Razširjen je klasični del pokopališča Žale (oddelek »D«), ki ga je zasnoval arhitekt Marko Mušič. V postopnem uresničevanju njegove osnovne zamisli je bilo v letu 2009 urejeno pokopališče za žarne pokope s 1.685 grobovi, sedaj pa ga dopolnjuje tudi del pokopališča za klasične pokope s 1.273 grobovi. Urejene so poti pokopališča, vhodi v grobna polja in komunalne točke, paviljon z navčkom, zvonom poslednjega slovesa, gaj spomina v obodnem parku in območju razsipa pepela in del obodnih ozelenjenih kaskad. Vhode v grobna polja posebej zaznamujejo izbrani stih Kajetana Koviča, Ivana Minattija in Cirila Zlobca.

»Zasnova izhaja iz zavesti, da sta metropola in nekropola druga drugi prava in hrbtna plat. Utrjeno obzidje, ki je nekdanje varovalo mesta pred napadalci, tokrat ločuje in varuje mesto mrtvih pred utripom prestolnice. Še posebej pomembne so terasaste, bogato ozelenjene obrobe ob Tomačevski, ki pokopališče varujejo pred hrupom prometnice. Kasneje, v končni podobi pa bo promet ukinjen in Tomačevska bo postala osrednja aleja Žal. Osrednja sprevodna in obredna pot, ki bo dokončno in prepričljivo povezala obe pljučni krili, stari in novi del pokopališča v smiselno, simbolno in pomensko celoto,« pojasnjuje Marko Mušič.

V tem letu uredijo mrliško vežico na pokopališču Janče. V upepeljevalnici Ljubljanskih Žal pa je upepeljenih že približno 90 odstotkov vseh umrlih, ki so pokopani na pokopališčih v upravljanju družbe ŽALE. 33 let po začetku upepeljevanja se podjetje lahko pohvali z 200.000 izvedenimi upepelitvami.

Portal klasičnega grobnega polja z verzi akad. Cirila Zlobca. Arhitekt Marko Mušič, arhiv Atelje Marko Mušič.

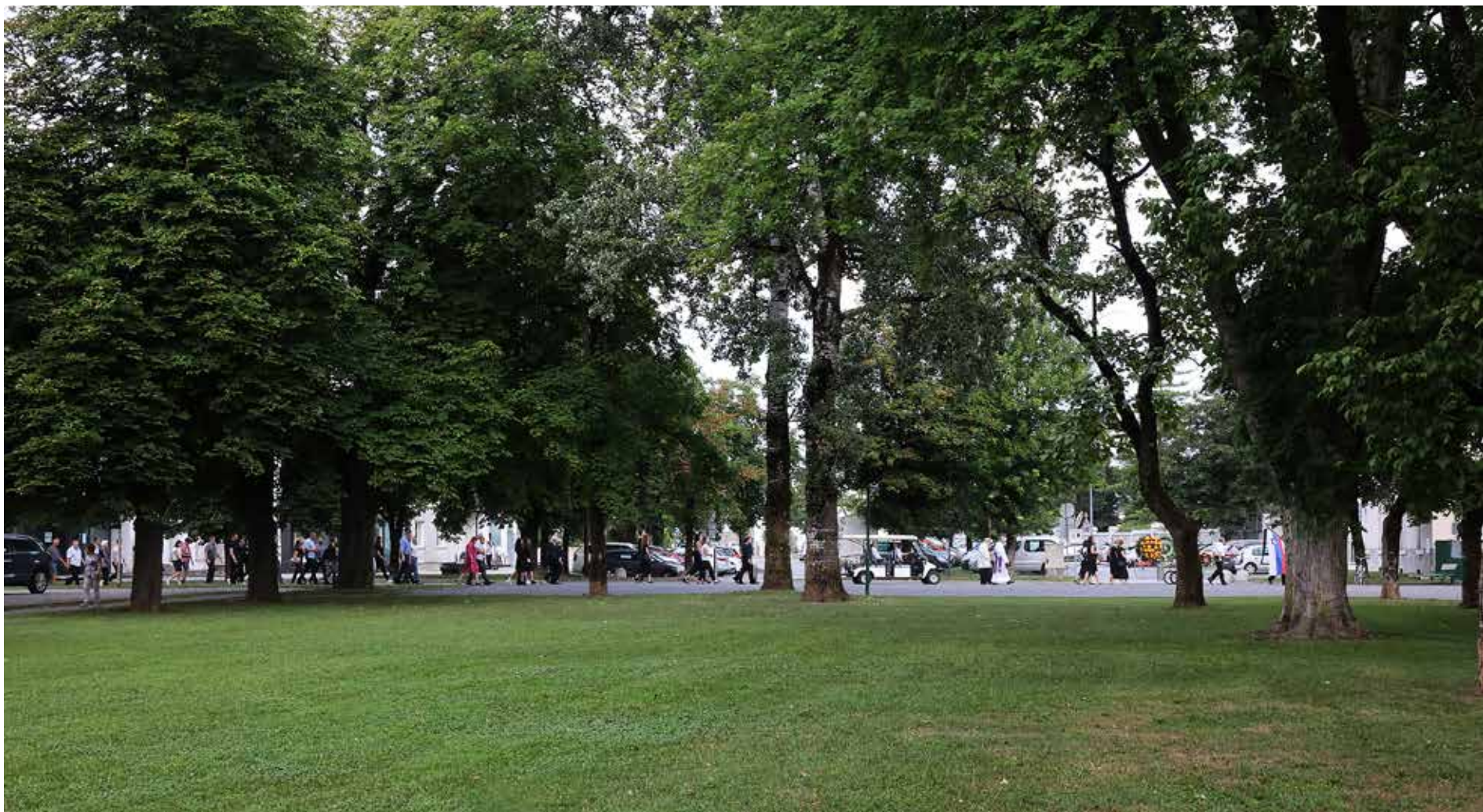
2012

Družini prijazno podjetje

ŽALE začne voditi mag. Robert Martinčič, ki je v podjetju zaposlen 28 let in tako skupaj s 100-letnico podjetja v 2014 praznuje tudi že okroglih 30 let delovanja v družbi. Podjetje prejme osnovni certifikat Družini prijazno podjetje. V tem letu so skoraj v celoti obnovljeni prvi štirje stebri plamenic in izvedeno tlakovanje poti na pokopališču Žale, obnovljeni zidovi na pokopališču Stožice, izveden je tudi prvi del obnove Plečnikovih propilej ter zaključena načrtovana vertikalna hidroizolacija upravno-tehničnega objekta. Stari del pokopališča s prebojem zidu dobi

nov vhod, ki ga povezuje z novim delom.

Za potrebe strank je omogočeno podaljšanje časa pogreba. Do sedaj pogrebna slovesnost običajno ni bila daljša od ene ure, od leta 2013 pa se ta čas na željo svojcev umrlega lahko tudi podaljša. S tem si podjetje prizadeva prilagoditi se novim ritualom pogrebnih svečanosti, vključujoč večje število pevcev, govorcev, vpisov v žalno knjigo, več žalujočih, daljše verske obrede ipd.

2013

Uvajanje novosti, odprt osrednji spomenik žrtvam prometnih nesreč

V letu 2013 Žale spet zaznamujejo različne novosti. Podporni procesi se s finančno-računovodskega, kadrovskega področja ter področja informatike prenesejo na Javni holding Ljubljana, d. o. o., uvede se tudi informacijski sistem SAP. Vpeljane so še možnosti spoznavanja pokopališča z mobilnim vodičem prek pametnih telefonov in tablic. V tem letu 13. novembra, ob svetovnem dnevu spominana žrtve prometnih nesreč, na ljubljanskih Žalah odkrijejo osrednji spomenik žrtvam prometnih nesreč v Sloveniji z željo, da bi povečali pomen varnosti v cestnem prometu in preprečili novo nepotrebno trpljenje. Obnovljen je zid na pokopališču Polje, sprevodna pot ter drugi štirje stebri plamenic na pokopališču Žale, tlakujejo se poti. Podjetje pridobi tudi

zbirni prostor za odpadke, novo vozilo za odvoz odpadkov in tovornjak prekucnik z dvizžno košaro, oba na CNG-plin in zato okolju prijazna. Izvedena je delna obnova Plečnikovih mizarских delavnic ter drugi del obnove Plečnikovih propilej. Dokončan je prostor za označevanje pokopanih na raztrosu pepela. Videonadzor se vzpostavlja še na pokopališču Šmartno pod Šmarno goro, na pokopališču Mali Lipoglav pa uredijo mrliško vežico. V tem letu je skupno opravljenih 11.409 upepelitev, od katerih 9.060 upepelitev predstavlja upepelitve za naročnike izven MOL. Tudi zadovoljstvo s storitvami se poveča, saj je zadovoljnih ali zelo zadovoljnih že 82,7 odstotka, nezadovoljnih ali zelo nezadovoljnih pa 2,9 odstotka anketirancev.

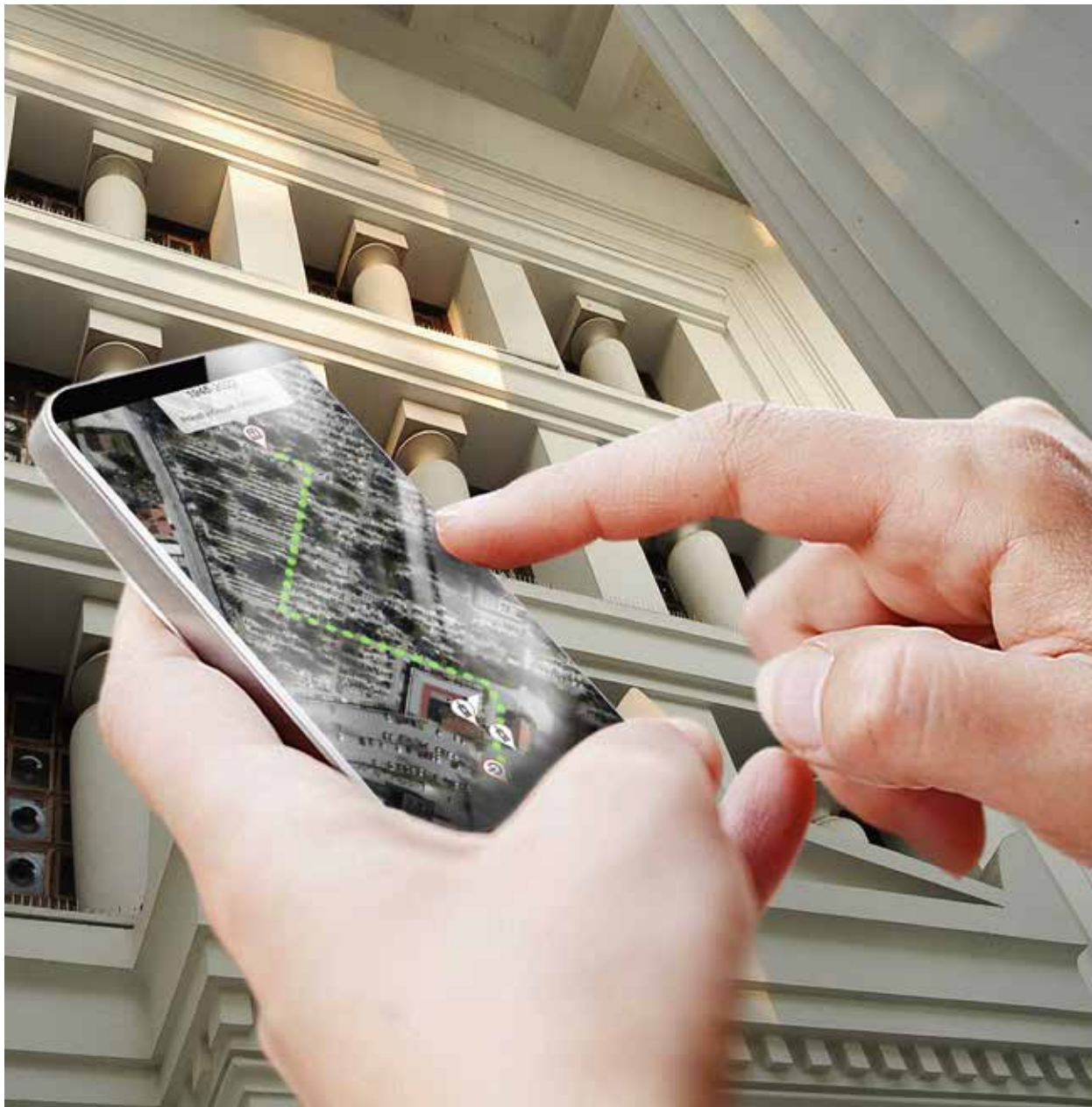

2014

100 let

Podjetje ŽALE, najstarejše in največje tako podjetje v Republiki Sloveniji, je ob 100-letnici delovanja na več kot 60 ha površin z več kot 57.000 grobovi dom že več kot 164.000 pokojnikom. V 2014 se nadgradi mobilni vodič ARtour in kot prva v Sloveniji se vzpostavi mobilna različica

iskalnika grobov, ki se uporablja s pomočjo pametnih telefonov. Na načrtu pokopališča se prikaže trenutna lokacija uporabnika in pot od njegove lokacije do groba. Naprava ves čas prikazuje uporabnikovo gibanje in trenutno lokacijo ter ga pripelje do groba.

ŽALE

Z naslednjim poglavjem monografije prehajamo v podrobnejšo osvetlitev zadnjega desetletja podjetja ŽALE. V kronološkem zaporedju prikazujemo osnovne projekte in dosežke posameznega leta (Zadnjih deset let: 2014-2024). Osrednje podpoglavje namenjamo predstavitvi pokopališč v upravljanju. Začenjamo s predstavitvijo osrednjega pokopališča – Žale, nato pa pokopališča navajamo po abecednem vrstnem redu.

Zdelo se je tudi primerno preveriti, kaj mislijo in čutijo ljudje, kar osvetljujemo v prispevku Odnos Ljubljancev do pogrebne obredja. Na zaključnih straneh podpoglavja je navedena tudi znanstvena in strokovna literatura, namenjena poglobitvi znanja interesentov s področja pokopališke dejavnosti.

Četudi se v svoji dejavnosti večinsko ukvarjamo s preteklostjo, ob tej priliki zaključujemo s pogledom direktorja v prihodnost (Pogled naprej) in kratko predstavitvijo idejne zasnove, kako naj bi ŽALE vodili in uredili v prihodnjem desetletju.

pokopališče Žale

umetnostno-kulturno-zgodovinski park,
turistična znamenitost – muzej na prostem,
poleg spoštljivega slovesa od preminulih
se vas lahko dotaknejo mir, spokoj, narava ...

ŽALE_{d.o.o.}

Zadnjih deset let 2014-2024

Neprestane aktivnosti nas vedno vodijo do novih stvaritev na različnih področjih našega delovanja. Novosti nam narekujejo čas, tehnologija, potrebe ljudi, ki jim ponujamo storitve, in želja, da jim kar čim bolj ustrezemo. Naročnika spoštujemo in se držimo visokih standardov.

Zadnjih 10 let delovanja

Podatki v tem poglavju so pretežno povzeti po letnih poročilih podjetja ŽALE.

2014

Leto 2014 je bilo zaznamovano z visokim jubilejem 100 let obstoja in delovanja podjetja ŽALE. Ob tej priložnosti je Zbornica komunalnega gospodarstva na Gospodarski zbornici Slovenije podjetju podelila nagrado ZKG-GZS za 100 let uspešnega delovanja. Na osrednji slovesni prireditvi je Mestna občina Ljubljana podjetju podelila listino za 100 let uspešnega delovanja v dobro občanov in odgovorne skrbi za ohranjanje kulturne dediščine. V počastitev 100. obletnice je podjetje izdalo knjigo z naslovom »100 let življenja podjetja ŽALE«. To leto je podjetje kot prvo podjetje v Sloveniji vzpostavilo mobilno različico iskalnika grobov, ki omogoča aktivno vodenje do groba, in nadgradilo spletno različico iskalnika, ki omogoča izris in tisk poti do groba. Mobilni vodič ARtour smo nadgradili s tremi novimi tematskimi sklopi: Pisatelji in pesniki, Igralci ter Vojna grobišča. Kot prvi v Sloveniji smo izdelali tudi mobilno in spletno aplikacijo informacijskega sistema PIS ŽALE, ki omogoča virtualni pregled vseh relevantnih podatkov za upravljanje s pokopališči. Med obnovami in nadomestitvami, ki so bile realizirane v letu 2014, velja izpostaviti naslednje: tlakovanje in asfaltiranje poti na starem delu pokopališča Žale, obnova sprevodne poti in zidu ter obnova komunalnih točk na novem delu pokopališča. Na pokopališču Dravlje so bili urejeni prostori za svojce s čajno kuhinjo in sanitarijami. V Črnučah so bili obnovljeni prostori za svojce. V letu 2014 je bila urejena razgledna ploščad na prostoru za raztros pepela. Na pokopališču Mali Lipoglav sta bila urejena ploščad in nadstrešek pred mrliško vežico. Na pokopališčih Mali Lipoglav, Vič in Šentjakob so bile postavljene nove fontane. Na vseh lokalnih pokopališčih so bile nameščene nove obvestilne table.

mag. *Robert Martinčič*
direktor družbe ŽALE
Mojca Hucman

Žale

100 LET ŽIVLJENJA
PODJETJA

Mestna občina
Žale
podeljuje
Žale javno podjetje
za 100 let uspešnega delovanja v dovo ožjanih
in odgovorne skrbi za ohranjanje kulturne dediščine

Janko Kramžar
Željko Jankovič
15. junij 2014

15. junij 2014

Gospodarska
zbornica
Slovenije
Zbornica komunalnega
gospodarstva

podeljuje

PRADO

podjetju

Javno podjetje, d. o. o.
za 100 let uspešnega delovanja

Celje
15. junij 2014

Janko Kramžar
predsednik ZKG

Janko Kramžar

2015

Za inovacijo »iskalnik grobov« in vse nadgradnje, izvedene leto prej, sta mag. Robert Martinčič in podjetje ŽALE prejela bronasto priznanje Gospodarske zbornice Slovenije – Zbornice osrednjeslovenske regije. Tudi nadaljnji projekti v tem letu so bili usmerjeni v približevanje in predstavljanje pokopališč najširšemu občinstvu. Nadgradila se je možnost za vizualizacijo pokopališč v Mestni občini Ljubljana oz. virtualni ogled in raziskovanje pokopališč. Temu je bilo dodanih 100 informativnih točk in možnost virtualnega ogleda notranjosti vežic na Plečnikovih Žalah. Kot prvo pogrebno podjetje v Sloveniji je podjetje v svojo ponudbo vključilo novo pogrebno storitev Beli plamen, pri razvoju katere je tudi sodelovalo. Istega leta je podjetje prejelo certifikat za standard vodenja varovanja informacij (ISO/IEC 27001) in polni certifikat Družini prijazno podjetje. Bonitetna hiša BISNODE je podjetju podelila certifikat bonitetne odličnosti AAA – zlata odličnost. Podjetje je oddalo tudi prijavo za pridobitev priznanja Republike Slovenije za poslovno odličnost. Med obnovami in nadomestitvami, ki so bile realizirane v letu 2015, velja izpostaviti naslednje: nabavo delovnih vozil za pogrebno dejavnost, obnovo upepeljevalne peči, hidroizolacijo dela zelene strehe objekta na Tomačevski cesti 2, ureditev sanitarij in obnovo zidu na pokopališču Vič, obnovo komunalnih točk, tlakovanje poti in obnovo sprevodne poti na pokopališču Žale, fontani na pokopališčih Javor in Prežganje, preureditev obeh cvetličarn in drugo. Prenovljen je bil tudi objekt Plečnikovih mizarskih delavnic, sistem GIS je bil nadgrajen z možnostjo evidentiranja zdravstvenega stanja dreves na pokopališču Žale.

2016

Podjetje ŽALE je postalo finalist priznanja Republike Slovenije za poslovno odličnost, za kar je prejelo diplomu in mednarodni certifikat »Recognised for Excellence – 4 star«. Delovati je začela spletna trgovina Plečnikove cvetličarne, občanom pa se je ponudila možnost izvajanja pogrebov s kočijo. Podjetje je sodelovalo pri postavitvi spomenika Sinovom Rusije in Sovjetske zveze, ki so umrli na slovenskih tleh v prvi in drugi svetovni vojni. Ob dnevu varstva osebnih podatkov je bilo podjetju podeljeno priznanje informacijskega pooblaščenca Republike Slovenije za pridobitev certifikata po standardu za sistem vodenja varovanja informacij ISO/IEC 27001:2005 in s tem povezanimi prizadevanji za varovanje osebnih podatkov. V letu 2016 so bile udeležene naslednje večje investicije: obnova upepeljevalne peči, ureditev garderob v upravno-tehničnem objektu, nabava delovnih vozil za pogrebno dejavnost, širitev napisnih kapacitet za raztros (Gaj spomina II), obnova sprevodne poti in tlakovanje peščenih poti na pokopališču Žale, obnova asfaltne površine pred alejo na Žalah, sanacija kletnega zidu in ureditev kletnih prostorov v cvetličarni, obnova zidu na pokopališčih Črnuče in Rudnik in drugo. V letu 2016 se je nadaljevalo tehnološko posodabljanje sistemov oziroma nabava novih osnovnih sredstev in uporaba sistema brezpapirnega poslovanja. Pričela se je prenova levega objekta propilej na Plečnikovih Žalah.

2017

V letu 2017 se je zaključila obnova levega objekta propilej na Plečnikovih Žalah. Podjetje je tako v pritličju pridobilo prenovljene pisarne za naročilo pogrebnih storitev ter največji razstveni prostor pogrebne opreme v Sloveniji, ki se razteza čez celotno površino zgornjega dela objekta. Ponovno se je nadgradil tudi iskalnik grobov, in sicer z možnostjo prikaza fotografij iskanega groba, na spletni strani podjetja in na YouTubu pa je bil omogočen prikaz animacije virtualnega letenja nad pokopališčem Žale. Na območju pokopališča Žale je bil obiskovalcem omogočen brezplačen dostop do internetnega omrežja. Tega leta je bil v sodelovanju z Združenjem evropsko pomembnih pokopališč ASCE in Pogrebnim podjetjem Maribor organiziran mednarodni simpozij Digitalne tehnologije na pokopališčih, kjer se je podjetje predstavilo s prikazom uporabe modernih tehnologij in načina uporabe navidezne resničnosti, ki je na voljo tudi na njegovi spletni strani. Podjetje je obiskovalcem prvič omogočilo brezplačni prevoz po pokopališču Žale z električnim vozilom Kavalir, od aprila do oktobra, vsako nedeljo in praznik. V letu 2017 so bile realizirane naslednje večje investicije v obnovo ali nadomestitev osnovnih sredstev: nakup specialnega pogrebnega vozila in kosilnice, obnova prostorov za sprejem in urejanje pokojnikov ter ureditev garderob grobarjev in cvetličark, posodobitev upepeljevalne peči in klimatizacije v upepeljevalnici, obnova tlaka v delavnici Plečnikove cvetličarne, sanacija zidu v kamnoseškem salonu in mrliških vežic na pokopališčih Šmartno pod Šmarno goro in Štepanja vas, obnova sprevodne in drugih poti na Žalah.

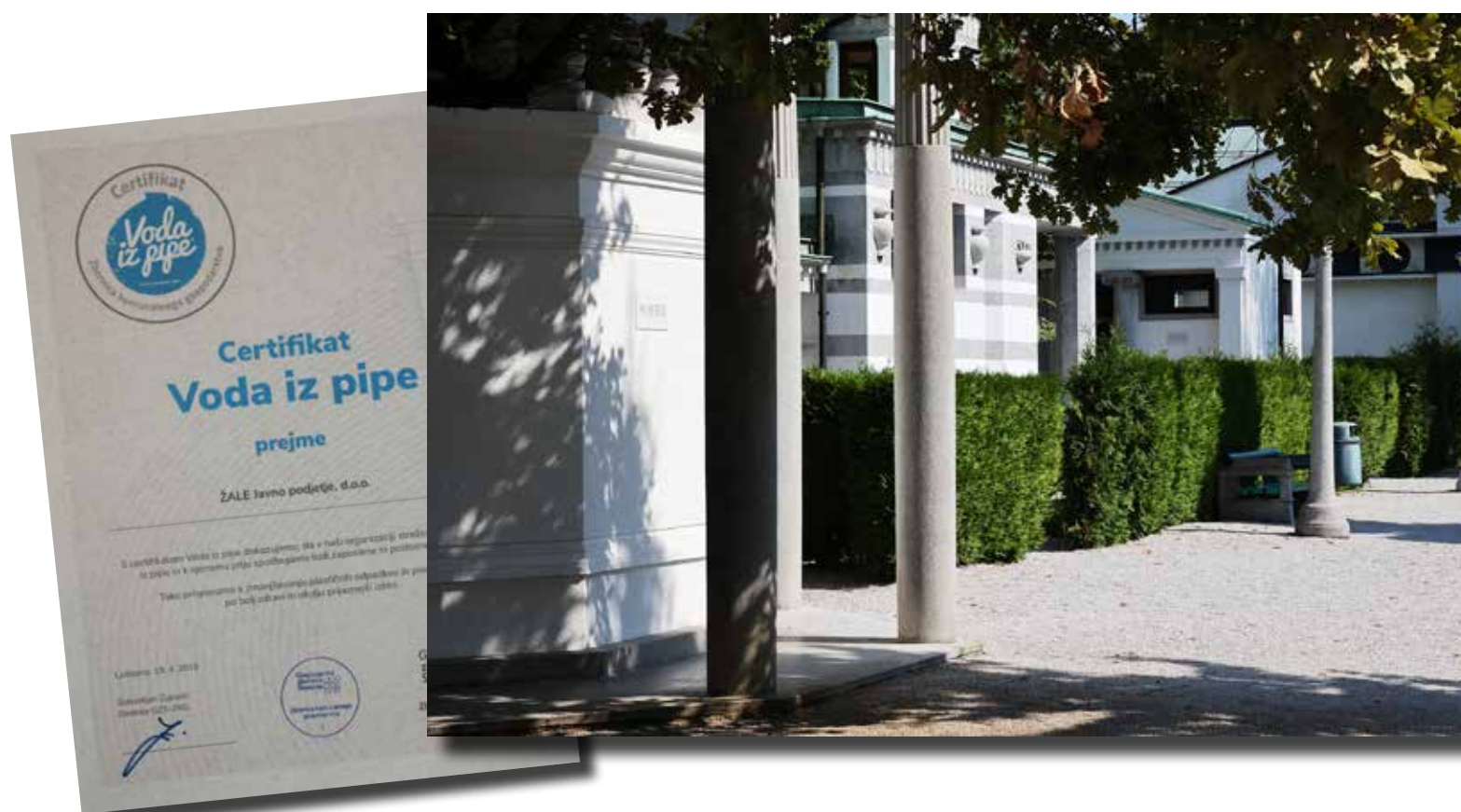
2018

Ministrstvo za obrambo RS je podjetju ŽALE, d. o. o., podelilo Veliko plaketo za sodelovanje zaradi izjemnih zaslug, požrtvovalnosti in prizadevnosti pri krepitvi in uspehih Slovenske vojske in Ministrstva za obrambo. Izvedena je bila širitev pokopališča Sostro, na katerem je zagotovljen poslovilni objekt, več kot 700 novih pokopnih mest (klasičnih, talnih in stenskih žarnih grobov) ter parkovna površina za pokop z raztrosom pepela. Vzpostavljen je bil tudi videonadzor pokopališča. Inštitut Ekvilib je podjetju podelil posebno pohvalo za širjenje kulture in prijaznost družini, ker podjetje še dodatno prispeva k izboljšanju možnosti usklajevanja poklicnega in zasebnega življenja svojih zaposlenih. Leta 2018 je bil obnovljen prizidek Plečnikovih mizarских delavnic. V letu 2018 so bile realizirane naslednje večje investicije v obnovo ali nadomestitev osnovnih sredstev: sanacija zidu na pokopališču Javor, posodobitev upepeljevalne peči, sanacija posledic vlage v mrliških vežicah, nadomestitev specialnega pogrebnega vozila, ureditev sušilnice oblačil, ureditev prostora za žalujoče in zamenjava kosilnice oziroma večnamenskega delovnega stroja.

2019

Izvedena je bila širitev pokopališča Polje, na katerem je zagotovljen poslovilni objekt, dokončana izpostava Plečnikove cvetličarne in urejenih 1.500 novih pokopnih mest (klasičnih, talnih in stenskih žarnih grobov) ter parkovna površina za pokop z raztrosom pepela. Vzpostavljen je bil tudi videonadzor pokopališča. Pred mrliškimi vežicami in poslovilno dvorano na Novih Žalah je bil postavljen nov nadstrešek, ki udeležencem pogrebnih svečanosti nudi zaščito pred neugodnimi vremenskimi vplivi (dežjem, snegom, soncem). Na Plečnikovih Žalah je bilo obnovljenih prvih pet mrliških vežic (Sv. Petra, Sv. Jakoba, Sv. Marije, Sv. Janeza, Sv. Ahaca). Podjetje je sodelovalo pri nastanku in prodaji prve biorazgradljive sveče v Sloveniji Evergreen. S slavnostnim podpisom zaveze in podelitvijo certifikata se je podjetje leta 2019 pridružilo prvim 30 organizacijam Zbornice komunalnega gospodarstva GZS, ki svojo skrb za okolje izkazujejo s pridobljenim certifikatom za spodbujanje pitja vode iz pipe, ki je naša najbolj dragocena dobrina. S tem se preprečuje tudi proizvodnjo dodatnih odpadkov in pripomore k varovanju zdravja in okolja. V letu 2019 so bile izvedene naslednje večje investicije v obnovo ali nadomestitev osnovnih sredstev: sanacija mrliških vežic, zamenjava oken v objektu na Tomačevski, ureditev vetrolova v kamnoseškem lokalu, nadomestitev dveh specialnih pogrebnih vozil, zamenjava vozila za odvoz odpadkov in bagra za izkop jam.

2020

Leta 2020 sta bili na Plečnikovih Žalah obnovljeni molilnica in mrliška vežica Sv. Nikolaja. V objektu na pokopališču Polje je bila odprta že tretja poslovalnica v širšem prostoru priznane in cenjene Plečnikove cvetličarne. Istega leta je podjetje omogočilo prodajo sveče EDINA – ekološke nagrobne sveče, ki prispeva k reciklaži odpadnega jedilnega olja, ima povratno stekleno embalažo in za sabo ne pušča nobenih odpadkov. S strani Bonitetne hiše BISONDE je podjetje po mednarodno priznanih kriterijih prejelo certifikat Platinasta bonitetna odličnost AAA. Leta 2020 je bila vzpostavljena nova spletna stran podjetja. V letu 2020 so bile realizirane naslednje večje investicije v obnovo ali nadomestitev osnovnih sredstev: generalni remont peči za upepelitve, zamenjava oken v objektu na Tomačevski cesti, nakup traktorja s kosilnico in novega specialnega vozila za dejavnost upravljanja pokopališč ter dveh delovnih vozil za grobarje in električnega vozila za pogrebno moštvo. Družba je sodelovala tudi pri širitvi pokopališč Žale in Rudnik. Vzpostavljen je bil še videonadzor pokopališč Dravljje, Vič, Rudnik, Šmartno pod Šmarno goro in Šentjakob..

2021

Izvedena je bila širitev novega žarnega dela pokopališča Žale, ki zajema tri okrogle žarne oaze z zidnimi žarnimi grobovi in talnimi žarnimi grobovi, eno žarno oazo kvadratne oblike za talne žarne pokope, Gaj spomina, Vodnjak življenja, Zeleno piramido in obodni park za raztros pepela. S širitvijo je bilo pridobljenih 837 novih talnih žarnih grobov in 1063 novih zidnih žarnih grobov. Izvedena je bila tudi širitev pokopališča Rudnik na njegovem severnem delu, kjer je bil urejen nov dostop in parkirno mesto. S tem je bilo pridobljenih 45 novih talnih žarnih grobov in 55 novih zidnih žarnih grobov. Na 44. zasedanju Unescovega odbora za svetovno dediščino je bil potrjen vpis Plečnikovih del v Ljubljani na prestižni seznam dediščine. Poleg kompleksa mesta mrtvih – Plečnikovih Žal, Vrta vseh svetih je bilo na seznam svetovne kulturne in naravne dediščine vpisanih še šest Plečnikovih del na področju Mestne občine Ljubljana, ki se sklenejo v prepoznavno celoto, danes imenovano tudi Plečnikova Ljubljana. Leta 2021 so bile obnovljene še preostale mrliške vežice Sv. Krištofa, Sv. Andreja, Sv. Frančiška ter Sv. Adama in Eve na Plečnikovih Žalah. Ponovno je bil nadgrajen iskalnik grobov, ki omogoča še lažje in hitrejše iskanje ter premikanje po Googlovem zemljevidu. Od inštituta Ekvilib je podjetje prejelo pohvalo za 10 let širjenja kulture družini prijaznega podjetja. Leta 2021 je podjetje razširilo nabor okolju prijaznih sveč in v enotah Plečnikove cvetličarne kupcem ponudilo novo 100% kompostabilno svečo ECOTERRA® svečarstva Jurkovič, ki se po uporabi na pokopališču odvrže v zabojnik za razgradljive odpadke. V letu 2021 so bile poleg mrliških vežic realizirane naslednje večje investicije v obnovo oziroma nadomestitev osnovnih sredstev: generalni remont peči za upepelitve, dve specialni pogrebni vozili za dejavnost 24-urne dežurne službe, napisne ploščice za raztros pepela v Gaju spomina in drugo. V letu 2021 je bila zaključena tudi obnova molilnice, ki je bila načrtovana že v letu 2020.

2022

Izvedena je bila širitev pokopališča Vič, ki obsega poslovilno zgradbo z dvema mrliškima vežicama, prostora za svojce, čajni kuhinji in sanitarije, poslovilno ploščad, grobna polja za pokope s krsto in za talne pokope z žaro, prostor za zidne pokope z žaro in prostor za raztros pepela. S širitvijo je bilo pridobljenih 188 enojnih grobov za pokope s krsto, 566 novih talnih žarnih grobov in 144 novih zidnih žarnih grobov. Na Plečnikovih Žalah so bile obnovljene vežice Sv. Jožefa, Sv. Antona, Sv. Cirila in Metoda ter sv. Jurija. Leta 2022 je bila izvedena tudi sanacija strehe nad poslovilno dvorano na Kerševanovih Žalah. Prav tako so bile urejene napisne ploščice v Gaju spomina IV in Oazi I ob prostoru za raztros pepela na novem delu pokopališča Žale oz. Mušičevih Žalah. Od leta 2022 je iskalnik grobov na voljo tudi v mobilnih trgovinah (App Store, AppGallery, Google Play). Iskalnik grobov je bil v letu 2022 v uporabi kar dvamilijonkrat. Popolna novost podjetja je slovenski produkt Brezčasen spomin, ki omogoča, da se s pomočjo sodobne tehnologije oz. ploščice s QR-kodo na kraju poslednjega počivališča najbližjih pusti več kot le imena in letnice in pove zgodbo o ljudeh, ki tam počivajo, ter deli fotografije ali video. V letu 2022 so bile poleg mrliških vežic in obnove strehe realizirane naslednje večje investicije v obnovo oziroma nadomestitev osnovnih sredstev: generalni remont peči za upepelitve, nabava stroja za izkop jam pri grobarjih in večnamenskega stroja za vzdrževanje pokopališč ter drugo.

2023

Leta 2023 se je pričelo s širitvijo leta 2011 nedokončanega vzhodnega dela novega dela pokopališča Žale za pokope s krsto, ki zajema monumentalni vhod, kaskade ob Tomačevski cesti in 80 grobov ter bo zaključena v letu 2024. Prav tako se je pričela obnova desnega objekta propilej na Plečnikovih Žalah, ki bo zaključena leta 2024. Obnovljen je bil tudi del vzhodnega pokopališkega zidu pokopališča Stožice ter del oddelka 91 C na pokopališču Žale. Uredili smo dodatne napisne ploščice v Gaju spomina II, Zalivu IV in Gaju spomina IV, Oazi II, ob prostoru za raztros pepela na novem delu pokopališča Žale oz. Mušičevih Žalah. Leta 2023 so bile zamenjane obveščevalne in usmerjevalne table na pokopališču Žale. S strani Mestne občine Ljubljana je podjetje prejelo plaketo na področju varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami, ker s svojim delom, požrtvovalnostjo, znanjem in nesebičnostjo pomaga meščankam in meščanom ob naravnih in drugih nesrečah ter aktivno sodeluje pri pripravi različnih načrtov zaščite in reševanj. V letu 2023 so bile poleg pokopališkega zidu in obnove propilej realizirane naslednje večje investicije v obnovo oziroma nadomestitev osnovnih sredstev: generalni remont peči za upepelitve, nabava pogrebnega vozila in traktorja ter vozila Piaggio.

2024

Nadaljevala se je leta 2023 začeta širitev nedokončanega vzhodnega dela novega dela pokopališča Žale za pokope s krsto. Prav tako se je pričela širitev južnega dela novega dela pokopališča Žale za pokope s krsto. Nadaljevale so se priprave na zaprtje dela Tomačevske ceste in njeno spremembo v pokopališko alejo, po kateri promet ne bo dovoljen, z izjemo avtobusov mestnega potniškega prometa. Dokončala se je leta 2023 začeta obnova desnega objekta propilej na Plečnikovih Žalah. Pričela se je tudi širitev upravno-tehničnega objekta na Tomačevski cesti, ki bo večinsko izvedena pod zemljo, nanaša pa se na skladišče, hladilne prostore in upepeljevalnico. V tem objektu se je pričela še celovita prenova poslovnih prostorov v prvem nadstropju. Pričela se je obnova pokopališkega zidu in sakralnega objekta na pokopališču Polje, tlakovanje dela poti na pokopališču Šmartno pod Šmarno goro in obnova streh pokopaliških objektov na pokopališčih Stožice in Črnuče. Na pokopališču Žale je bil ob aleji Med hmeljniki odstranjen razstavni prostor Kamnoseštva Žale, površina pa je bila spremenjena v zelenico. Pričelo se je z ureditvijo dodatnih napisnih ploščic v Gaju spomina IV, Oazi III, na novem delu pokopališča Žale oz. Mušičevih Žalah. Oblikovane so bile tudi nove označevalne in usmerjevalne table za lokalna pokopališča. Poleg tega so bile oz. bo nabavljenih več novih tovornih vozil, traktor, kosilnica ali večnamenski delovni stroj in druga oprema. Podjetju ŽALE, ki je bilo eno od pionirjev pobude in je leta 2019 prejelo osnovni certifikat Voda iz pipe, je letos Zbornica komunalnega gospodarstva Slovenije podelila zlati certifikat Voda iz pipe.

Mestna občina
Ljubljana podeljuje
NAGRADO
glavnega mesta Ljubljana
za leto 2024

Nagrajenec je v podjetju Žale opravil pomembno, 40 let dolgo karierno pot: od pripravnika do direktorja pokopališke dejavnosti. Leta 2012 je postal direktor družbe in to delo ambiciozno in odgovorno opravlja še dandanes. Urejenost pokopališč v Mestni občini Ljubljana je njegova zasluga, saj je bistveno prispeval k visokemu standardu pokopališke dejavnosti. Pod njegovim vodstvom je podjetje prejelo pomembna priznanja in certifikate, ves čas pa deluje tudi družbeno odgovorno in se po njem kot pionirju na področju pogrebne dejavnosti z gledujeta Slovenija in tudi tujina.

mag.
**Robertu
Martinč**

Ljubljana, 9. maja 2024 Zoran Janković
župan Mestne občine Lj

*Poleg pogrebne dejavnosti,
ki je naša osnovna,
se ukvarjamo tudi z drugimi deli.*

Pogrebna dejavnost:

- 24-urna dežurna služba
- prevoz pokojnika
- priprava pokojnika
- upepelitev
- priprava in izvedba pogreba
- upravljanje pokopališč

Cvetličarska dejavnost:

- svečani aranžmaji za bankete
- poročna dekoracija
- kulturne, športne prireditve
- pogrebni aranžmaji (venci, šopki ...)
- oskrba in vzdrževanje grobov

Kamnoseška dejavnost:

- izdelava nagrobnikov
- izdelava umetniških spomenikov
- izdelava kamnite galanterije

Uporabna tehnologija:

- videoprenos pogrebne slovesnosti
- aplikacija za iskanje grobov preko pametnih telefonov in spleta
- vodenje po pokopališču, umetnostnozgodovinsko izobraževanje
- e-vodenje, umetnostni muzej na prostem

Pretežno so besedila povzeta po pisnih in ustnih virih ter deloma po spletnih straneh (prim. <https://www.druzina.si/storage/app/media/ProductFiles/ljubljanske-zale.pdf>; <https://www.zale.si/sl/>, <https://sl.wikipedia.org/wiki/%C5%BDale>, https://sl.wikipedia.org/wiki/Centralno_pokopali%C5%A1%C4%8De_%C5%BDale).

Besedila o pokopališčih so napisali Žiga Vertič (Bizovik, Črnuče, Dravljje, Janče, Polje, Rudnik, Sostro, Šentjakob), Mojca Hucman (Mali Lipoglav), Nataša Jereb (Šentvid), Robert Martinčič in Borut Dvornik (druga pokopališča). Besedila sta pregledali in uredili Marta Bon in Mojca Hucman.

Predstavitev pokopališč v upravljanju

Podjetje ŽALE upravlja 18 pokopališč v Ljubljani in bližnji okolici. V tej publikaciji vam predstavljamo vsako od teh pokopališč posebej, ki je unikaten prostor, umetnostni spomenik in nosilec spominov naših prednikov.

Po velikosti in urbani strukturi v mnogih pogledih prednjači osrednje ljubljansko pokopališče Žale, ki ga predstavljamo najprej, druga pokopališča si sledijo po abecednem vrstnem redu.

Pobljže vam želimo predstaviti našo dejavnost, ki je neizbežno povezana s preminulimi in vami, ki želite svoje bližnje spoštljivo in dostojno pokopati, obiskovati, se jih spominjati, se navduševati nad umetnostjo, nad atmosfero posvečenih prostorov, uživati v miru in spokoju, s katerim je prostor prežet.

Posamezna pokopališča predstavljamo s kratkim besedilo in slikovnim gradivom. Poudariti velja, da je zgodovinske zapise iz začetnih obdobjev vodila skoraj izključno Cerkev. Tako so dostopni samo tovrstni zgodovinski viri, ljudske in osebne vire smo uspeli pridobiti le mestoma. Večina pokopališč na območju MOL je vpisana v register nepremične kulturne dediščine in zato predstavljajo kulturno dediščino, ki je varovana tudi skladno z veljavnim prostorskim aktom MOL.

Žale so daleč največje pokopališče v Sloveniji, ki je nastalo zaradi hitrega razvoja mesta in posledične neprimerne lokacije bivšega mestnega pokopališča pri sv. Krištofu, nahajajoč se na širšem območju današnjega Gospodarskega razstavišča in katerega ostanek je pokopališki park Navje. Rešitev so tedaj našli na takratnem obrobju mesta, kjer so 3. 5. 1906 ob mali historični cerkvi Sv. Križ odprli novo pokopališče in opravili prvi pokop, ko je bil pokopan iz pokopališča sv. Krištofa prepeljani duhovnik Martin Malenšek. Hkrati so začeli s prekopavanjem dela pokojnikov iz pokopališča sv. Krištofa. Beseda Žale se etimološko navezuje na pojme, kot so žalost, žalovati ipd., izhaja pa iz starocerkvenoslovanskih izrazov za obžalovati ali celo iz izraza za nagrobnik.

Pokopališče Žale so zaznamovali trije veliki arhitekti. Prvi je Jože Plečnik. Pomembna prelomnica v razvoju pokopališča je bila začetek gradnje Plečnikovih Žal julija 1938 oz. njihova otvoritev 7. 6. 1940, ki je omogočila, da pokojniki do pokopa niso več ležali doma, konec pa je bilo tudi dolgotrajnih pogrebniš sprevodov iz mesta na oddaljeno pokopališče – tudi takšnih, ki so trajali več ur. Plečnikove Žale so sedaj kulturni spomenik državnega pomena, nosilec znaka Evropska dediščina iz medvladne iniciative in od leta 2021 vpisane na Unescov seznam svetovne kulturne in naravne dediščine. Simbolika poslovnih objektov

pokopališče ŽALE

in globoka pietetnost do slehernega žalujočega, vendar brez vsakršne sentimentalnosti, postavlja Plečnikove Žale med najpomembnejše tovrstne arhitekturne stvaritve 20. stoletja v Evropi.

Druga prelomnica je nastopila leta 1976, ko se je začela po načrtih arhitekta Petra Kerševana graditi nova upravno-tehnična zgradba, ki je bila končana leta 1978. Vsebovala je tudi poslovilno dvorano, mrliške vežice in prvo upepeljevalnico v Sloveniji.

Tretjo prelomnico pa predstavlja leto 1989, ko je bil po načrtih arhitekta akademika Marka Mušiča končan prvi del Novih Žal, katerih širitev še kar traja. Mušič je ustvaril mesto mrtvih in pri tem izhajal iz ideje, da sta nekropola in metropola druga drugi prva in hkrati hrbtna plat. Ta vzporednica med mestom živih in mrtvih se je ohranila iz najstarejših časov. Hkrati pa se je Mušič ob snovanju zavedal, da so grobovi spomenik vsakemu umrlemu posebej. So torej opomnik na njegovo življenje in hkrati bivališče, zavetišče, v katerem se začeneja drugo, večno bivanje, o čemer pričajo napisi na nagrobnikih in druga ikonografija. Pokopališče Žale danes ni več samo prostor za pokopavanje in mesto spomina na umrle, pač pa tudi muzej na prostem, park in turistična znamenitost.

mag. Martinčič Robert

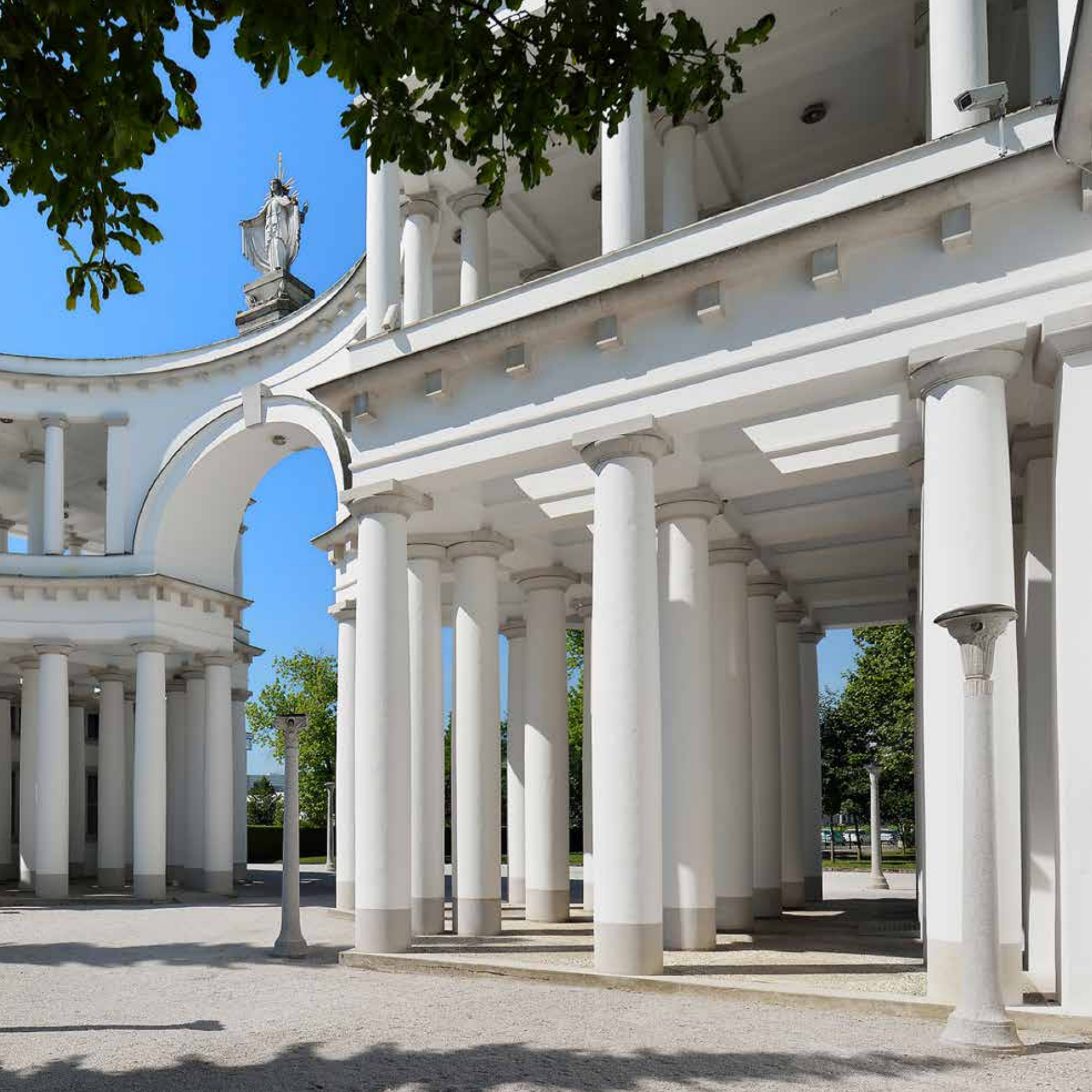
Pokopališče Žale:

- prvi pogreb opravljen leta 1906;*
- podjetje ŽALE na njem opravlja pogrebe od leta 1914;*
upravlja pa ga od leta 1946;
- se nahaja na severovzhodnem delu Ljubljane v ČS Bežigrad med Štajersko cesto, Žalsko ulico in Jarško cesto;*
- obsega 423.909 m² oz. 42 ha ter 46.304 grobov.*

ŽALE in arhitekt Jože Plečnik

arhitekt Jože Plečnik, 23 January 1872 – 7 January 1957

Jože Plečnik

1872–1957

Obraz na nekdanjem bankovcu za petsto tolarjev, častni meščan slovenske prestolnice, Prešernov nagrajenec in pedagog – vse prej pa še prvo ime slovenske arhitekture. Danes se po njem imenuje nagrada za dosežke pri oblikovanju slovenskega okolja, ob Praškem gradu stoji njegov doprsni kip, vse od Dunaja preko Prage pa do Ljubljane stojijo njegove arhitekturne stvaritve in urbanistične rešitve.

Plečnik je kmalu po šolanju v Gradcu in na Dunaju – tudi pod mentorstvom Otta Wagnerja – leta 1901 prav tam odprl lasten arhitekturni atelje. V vlogi profesorja se je naprej podal v Prago, kasneje še v Ljubljano, kjer je v medvojnih letih tudi sodeloval pri njenih velikopoteznih mestnih ureditvah.

Ime si je ustvaril z arhitekturnimi načrti in urbanističnimi rešitvami Tromostovja, Tržnice, Kongresnega trga, Tivolija in nabrežja Ljubljanice. Pripravil je projekt izgradnje Narodne univerzitetne knjižnice, Uršulinske gimnazije, Orlovskega stadiona za Bežigradom, cerkva in Plečnikovih Žal. V času poučevanja in delovanja v tujini je med odmevnejšimi projekti vodil prenovo praškega gradu, zgradil Cerkev Presvetega srca Jezusovega, na Dunaju pa znani stavbi Zacherlovo palačo in cerkev sv. Duha.

Plečnikove Žale

Desetletje po prvi svetovni vojni je Ljubljana želela slediti zgledom ostalih evropskih mest in reformirati tradicionalni način pokopavanja. Vzajemno z vse večjimi zahtevami po novih pokopaliških površinah je nastopil čas za prenovo, ki so jo zaupali ravno Jožetu Plečniku. Osnovno zamisel enovite večnamenske mrtvašnice je spremenil in dopolnil z idejo kompleksa Vrta vseh svetih, zasnovanega kot urejen sprehajalni park. Med najznamenitejše objekte spadajo Vhodni portal, ki simbolično ločuje mesto živih od mesta mrtvih, ter posebne mrliške kapelice, ki so bile namenjene posameznim ljubljanskim župnijam. Plečnikove Žale so edini tovrstni objekt v Evropi z znakom evropske dediščine.

ŽALE in arhitekt Marko Mušič

arhitekt Marko Mušič, 1941

Marko Mušič

1941

Marko Mušič je slovenski arhitekt, rojen v prav taki družini – Vladimir Braco Mušič, Marjan Mušič, Marjan Mušič mlajši, Vladimir Mušič in Miklavž Mušič –, ki je na slovenskem prostoru pustila močan arhitekturni in urbanistični pečat. Leta 1966 je pod mentorstvom arhitekta Edvarda Ravnikarja diplomiral na ljubljanski Fakulteti za arhitekturo, gradbeništvo in geodezijo ter nadaljeval z izpopolnjevanji na Danskem in v ZDA. Že leto kasneje se je na Bienalu mladih v Parizu s projektom Vila Bled predstavil širši strokovni javnosti, svoje delo pa nadaljeval z uspešno osvojenimi natečaji in arhitekturnimi stvaritvami kulturnih objektov po različnih regijah nekdanje Jugoslavije.

Je redni član Evropske akademije znanosti in umetnosti, dopisni član štirih tujih, od leta 2008 podpredsednik, v letu 2014 pa je bil predsednik Slovenske akademije znanosti in umetnosti. V obsežnem opusu arhitekturnih zamisli in realizacij beleži različne projekte sakralnih in izobraževalnih objektov, kulturnih središč in knjižnic, trgov in poslovno-prometnih stavb, vil, spominskih obeležij, prenovitev, spominskih parkov in pokopališč.

Mušičeve Žale

Prav Mušič je arhitekturni oče Novih Žal na osrednjem ljubljanskem pokopališču. Po vzoru antičnih elementov in v skladu z oblikovanjem predhodnika Jožeta Plečnika je realiziral idejo mesta mrtvih z osrednjimi geometrično postavljenimi grobnimi polji, ob katerih tečejo z zelenjem obraščene poti. Prav poseben sloves uživa z umetnimi griči ustvarjena parkovna površina Gaj spomina, ki je kot prvi prostor v Sloveniji namenjen raztrosu pepela umrlih:

»Obodni park, prostor za razsip pepela sem moral z nečim povzdigniti in tako ločiti od vseh drugih zelenic v mestu. Iskal sem motiv, ki bi imel silovitost sporočila, a tudi povezavo z našo deželo in z našo kulturo. Spomnil sem se na gomile, pravadne oznake poslednjih bivališč naših najstarejših prednikov, ki so posejane po vsej Sloveniji in ki mnogim krajem dajejo imena. Te gomile, tumuli, so v pokrajini še vedno ohranjena pričevanja grobov iz davnih časov; pričevanja pokopavanja svojih bližnjih, s čimer je, kot pravijo antropologi, človek šele postal človek. Lep primer s hrasti poraslih gomil staroselcev je nedaleč od Žal za vasjo Breg na Sorškem polju. Zaobljene vzpetine v obodnem parku Žal ustvarjajo novo, umetno in sanjsko pokrajino, ki je, prav tako kot pravadne gomile, nastala s posvečenim namenom in najglobljim sporočilom. Novodobna nekropola je s tem dobila še asociacijo na prazgodovino,« pojasnjuje Marko Mušič.

ŽALE in arhitekt Peter Kerševan

arhitekt Peter Kerševan, 1938-2024

Peter Kerševan

1938–2024

Kot diplomant je zaključil Fakulteto za arhitekturo, kasneje je študiral umetnostno zgodovino in etnologijo, kar mu je zelo koristilo pri nadaljnjem delovanju, ki ni bilo nikdar omejeno na en sam geografski prostor. Svoje arhitekturne rešitve je udeleževal vse od Mongolije do Sibirije, Kube in Iraka, pa do afriške otoške države Sao Tome in Principe ter azijskega Nepala. Nazadnje je na mednarodni sceni sodeloval pri načrtovanju objekta v švedskem Stockholmu in muzeja na Kitajskem, sicer pa se bolj kot ne posveča objektom, ki so vezani na arhitekturno tradicijo.

Prvi projekt, s katerim se je uveljavil, je bila blagovnica v Idriji. Zanj je prejel nagrado Prešernovega sklada. Svoje znanje o arhitekturi in delovno obdobje v Iraku je združil v knjigi o arhitekturni tradiciji Iraka. Svoj pečat je pustil tudi v grafiki, je namreč avtor logotipa in grafične podobe tovarne Ciciban, hotela Histron, Ona-on in številnih drugih.

Kerševanova upepeljevalnica

Kerševan je bil od nekdaj posredno navezan na Žale. Njegov oče je bil namreč gradbeni delovodja in je v času gradnje Plečnikovih Žal opravljal prav to vlogo. Leta 1976 pa se je Žal lotil tudi Peter Kerševan. Zmagal je na slovenskem natečaju za upepeljevalnico in v pičlih dveh mesecih razvil idejo objekta z upepeljevalnico, poslovnimi dvoranami, mrliškimi vežicami in upravno stavbo.

»Naš cilj je bil postaviti objekt na Žalah, ki bo dejansko neviden. To je bil ogromen program, preko 5.000 kvadratnih metrov funkcionalnih površin, skritih pod zeleno streho. To je bila prva zelena streha pri nas. Vodilna misel je bila, da zelenje iz zunanosti sega tudi v objekt. Vedno pa še v povezavi z vodo. Včasih je bila tam fontana. Iz vrha si videl, kako voda izvira iz kamna in oplaja z novim življenjem: potem ko si preminil, iz tebe še nekaj izvira. To je bila poanta objekta. V sredi pa smo načrtovali takšno cezuro, kjer svetloba s strehe pada v vse etaže – zaradi narave dela zaposlenih smo jim hoteli dati malo zraka in sonca. Ključna nota, tako krematorija kot ostalih mojih objektov pa ostaja povezava z naravo in čim manjše poseganje vanjo,« pripoveduje Peter Kerševan.

Obnovljena upravna stavba ŽALE,
Plečnikove mizarske delavnice, 2015.

*Gaj spomina IV,
ploščice z imeni pokojnikov, 2012.*

Nadstrešek nad Kerševanovimi mrljiškimi vežicami in poslovilno dvorano, 2019.

Širitev žarnega dela pokopališča Žale, 2021.

Zelena piramida, 2021.

Nov vhod na pokopališče, 2024.

*Širitev klasičnega dela
pokopališča Žale, 2011.*

Vodnjak življenja, 2021.

Grobnice, 2011.

Širitev klasičnega dela pokopališča Žale, 2011.

*Nova pridobitev v delu,
glavni vhod, 2024.*

*Širitev upravno-tehničnega objekta – skladišče,
hladilni prostori,
upepeljevalnica, 2024.*

N

atančnega podatka o izgradnji cerkve sv. Nikolaja v Bizoviku nimamo. Znano pa je, da je že leta 1526 darovala v vojne namene bakren kelih, pateno in nekaj denarja. V virih je omenjeno, da je fužinski graščak ob poplavljanju Ljubljane s čolnom pristal na vzpetini in dal na griču nasproti svojega gradu postaviti majhno kapelico. Iz nje naj bi pozneje zrasla bizoviška cerkev. Fužinski graščak je bil zaslužen tudi za poimenovanje Bizovika. Etimološko ime izhaja iz Vizavik, ki namiguje na njegovo lokacijo – vizavi oz. nasproti gradu. Vas naj bi kljub njenemu zgodnjemu nastanku v 13. stoletju kot Bisouik v 17. stoletju Janez Vajkard Valvasor poimenoval Spodnje Dobrunje.

Nad vhodom v cerkev je zapisana letnica 1749, ki obeležuje njeno prenovo. Mlajši od prenove cerkve je sedanji zvonik, ki nosi letnico 1825. Cerkev ima tri zvonove, čeprav je imela nekdanj štiri. Med prvo svetovno vojno so bili trije pretopljeni za topove. Od prvotnih je ostal le eden, ki je bil izdelan leta 1688 in je posvečen sv. Nikolaju, sv. Mihaelu, sv. Vidu in sv. Florijanu. Druga dva zvonova sta bila dodana leta 1922.

Vsi trije oltarji v cerkvi so bili prenovljeni med letoma 1976 in 1977, ko je škof Stanislav Lenič v oltar zazidal tudi relikvije mučencev sv. Celestina in sv. Viktorija. Nazadnje pa so bili obnovljeni v letu 2004.

pokopališče BIZOVIK

Prostor okoli cerkve je bil nekoč namenjen pokopališču, kmalu po drugi svetovni vojni so pokopavanje okoli cerkve opustili. Leta 1980 se je zid okoli cerkve začel rušiti, ob prenovi so ga uredili in zravnali tudi ozemlje starega pokopališča. Novo pokopališče se nahaja na sredini bizoviškega polja in je z zidom zamejeno v pravokotno obliko. Za zemljišče novega pokopališča je Ivana Škerjanc prodala parcelo s številko 337/2 k. o., ki je v zemljiški knjigi dobila nov zemljiškoknjižni vložek št. 446 k. o. Bizovik.

Celotno pokopališče je bilo razdeljeno na štiri enaka polja. Ob zidu je bila napravljena pot za obiskovalce pokopališča. Po sredini pokopališča je bila širša pot za sprevode. Poti in steze merijo 634 kvadratnih metrov, grobovom je namenjenih 1796 kvadratnih metrov površine. Pokopališče je imelo od cerkve sv. Nikolaja lastno pot. Zemljišče za pot je odstopila Ivana Dimnik, posestnica v Bizoviku. Pokopavati se je začelo na severni strani, odrasle v levem delu, v desnem pa otroke. Leta 2008 je MOL obnovila pokopališke zidove in parkirišče.

Žiga Vertič

Pokopališče Bizovik:

- v upravljanju podjetja ŽALE je od leta 1956;*
- na jugovzhodnem delu Ljubljane v ČS Golovec med Litijsko cesto in Hruševsko cesto;*
- obsega 2.870 m² oz. 0,3 ha ter 390 grobov.*

pokopališče Bizovik

BRICELJ
BRICELJ
BRICELJ

BUNČI
BUNČI
BUNČI

ŠKERJANC
JAKOB + 11. 8. 1881 - 4. 8. 1954
IVANA + 23. 1. 1881 - 15. 1. 1952
ŠKURJEC
STANE + 24. 8. 1898 - 4. 10. 1958
IVANA + 07. 0. 1912 - 4. 11. 1958

LAGER
LAGER
LAGER

CIMERMA
ANTON
MARJA

erkev sv. Simona in Jude, ki stoji v Črnučah, je v pisnih virih prvič omenjena jeseni leta 1526. Črnuče kot kraj se omenjajo že leta 1322, zato lahko domnevamo, da je bila prvotna cerkev zgrajena v 14. ali najpozneje v 15. stoletju.

Okoli novozgrajene cerkve so leta 1881 uredili tudi pokopališče. Za takratno število prebivalcev v župniji, 850, in njihove potrebe je bilo dovolj veliko. Okoli pokopališča je do leta 1898 stala lesena ograja, ki je kljubovala vremenskim razmeram. Pozneje je bila odstranjena in nadomeščena z živo mejo. Zaradi majhnosti pokopališča se je pojavilo vprašanje, ali graditi na mestu, kjer je stala ob potresu porušena cerkev, ali drugje. Dogovorili so se, da bodo gradili na novi parceli, ki so jo morali še odkupiti. Tako so pridobili dovolj veliko pokopališče. Postavljen je bil nov, večji pokopališki križ, na njem je ostala obnovljena podoba križanega Jezusa. Zgrajena je bila tudi manjša mrliška vežica.

Leta 1913 je prišlo do prve obnove pokopališča in uvedbe pokopališkega reda. Uvedli so pokopališko knjigo in načrt pokopališča. Do takrat so namreč pokopavali brez pravega vrstnega reda in ureditve grobov. Vse grobove so prvič tudi oštevilčili. Leto pozneje so nastali prvi načrti za postavitve vrat ob vhodu, a so pozneje propadli. Mojster Kremžar iz

pokopališče ČRNUČE

Šentvida, pri katerem so vrata naročili, je bil v prvi svetovni vojni mobiliziran in je kmalu padel. Pokopališče je vrata dobilo več kot deset let po tistem.

Po drugi svetovni vojni je pokopališče prešlo v upravljanje države. Povečanje števila prebivalcev v župniji je po letu 1970 odprlo vprašanje širitve pokopališča. Obstajala je možnost odkupa zemlje v neposredni bližini starega pokopališča in za prezbiterijem župnijske cerkve. Zemlja je bila odkupljena leta 1976 in že naslednje leto so začeli pokopavati na novem pokopališču. Leta 1994 so povečali mrliško vežico, uredili sanitarije, čajno kuhinjo, obnovili fasado in podaljšali nadstrešek pred vežico. Tlakovali so tudi okolico župnijske cerkve.

Leta 2009 je upravljanje pokopališča prevzelo podjetje ŽALE. Pred tem je pokopališče upravljala krajevna oz. četrtna skupnost Črnuče. Leto pozneje so bile tlakovane poti po pokopališču in naslednje leto je bil obnovljen zid med pokopališčem in bližnjo kmetijo. Leta 2013 je bil na novem delu pokopališča postavljen križ. Križani Jezus je kopija križanega Jezusa na starem delu pokopališča. Postavljen je ob desni strani vhoda na novi del pokopališča. Blagoslovil ga je ljubljanski nadškof in metropolit dr. Anton Stres. Obnovljen je bil tudi križ na starem delu pokopališča.

Žiga Vertič

Pokopališče Črnuče:

- v upravljanju podjetja ŽALE od leta 2009;*
- na severovzhodnem delu Ljubljane v ČS Črnuče med Starimi Črnučami in Potjo k sejmišču;*
- obsega 4.729 m² oz. 0,5 ha ter 1.083 grobov.*

pokopaliště Črnuče

Cerkev sv. Roka je bila v Dravljah sezidana leta 1646 v zahvalo, da je v tem kraju prenehala divjati kuga. V tistem času je novozgrajena cerkev spadala v Župnijo Šentvid nad Ljubljano. Kmalu pa so se pojavile želje lokalne skupnosti po samostojni župniji. Od prve želje po samostojni župniji do uresničitve je preteklo kar nekaj časa. V prvi polovici dvajsetega stoletja so željo posredovali ljubljanski škofiji. Leta 1961 je bila ustanovljena župnija, škof Anton Vovk je izdal ustanovno listino nove župnije v Dravljah. Za prvega upravitelja je bil izbran Lojze Štrubelj, za kaplana je prišel France Kovač. Skupaj sta poskrbela za obnovo cerkve. Zaradi velikega števila novih prebivalcev v župniji so začeli uporabljati novo župnišče, pojavila pa se je tudi potreba po gradnji nove cerkve. Stara cerkev je postala za tako veliko število vernikov premajhna.

Prošnja za lokacijo nove cerkve je bila oddana leta 1975 in razpisan je bil natečaj zanjo. Izbran je bil projekt arhitekta Marka Mušiča. Leta 1983 je bil blagoslovljen temeljni kamen nove cerkve. Petnajstega septembra 1985 pa je nadškof Alojzij Šuštar novo cerkev Kristusovega učlovečenja tudi blagoslovil.

Pokopališče je bilo razdeljeno na štiri oddelke. Prvi oddelek je imel dvanajst vrst; v prvih dveh vrstah je bilo po devet grobov, v preostalih desetih vrstah pa enajst. Drugi oddelek

pokopališče DRAVLJE

je imel dvanajst vrst; prva vrsta je imela deset grobov, naslednjih deset po enajst grobov, zadnja vrsta pa devet grobov. Tretji oddelek je imel dvanajst vrst; v prvi vrsti je bilo devet grobov, v naslednjih desetih enajst grobov in v zadnji vrsti osem grobov. Četrty oddelek je imel osem vrst; v prvi vrsti je bilo devet grobov, v naslednjih sedmih vrstah pa enajst.

Pozneje so dodali še tri oddelke – pet, šest in sedem. Peti oddelek je bil označen s črkami a, b, c, d in f. V vrsti a je bilo 10 grobov, v vrsti b 46 grobov, v vrsti c devet grobov, v vrsti d devet grobov in v vrsti f 32 grobov. Šesti oddelek je imel šest vrst; prve štiri vrste so imele 15 grobov, peta vrsta je imela 13 grobov in zadnja vrsta 11 grobov. Sedmi oddelek je imel eno vrsto in šest grobov. Vseh grobov je bilo 666. Šesti oddelek je bil namenjen za grobove otrok. Sedmi oddelek in pet vrst petega oddelka je bilo namenjenih za lastna grobišča.

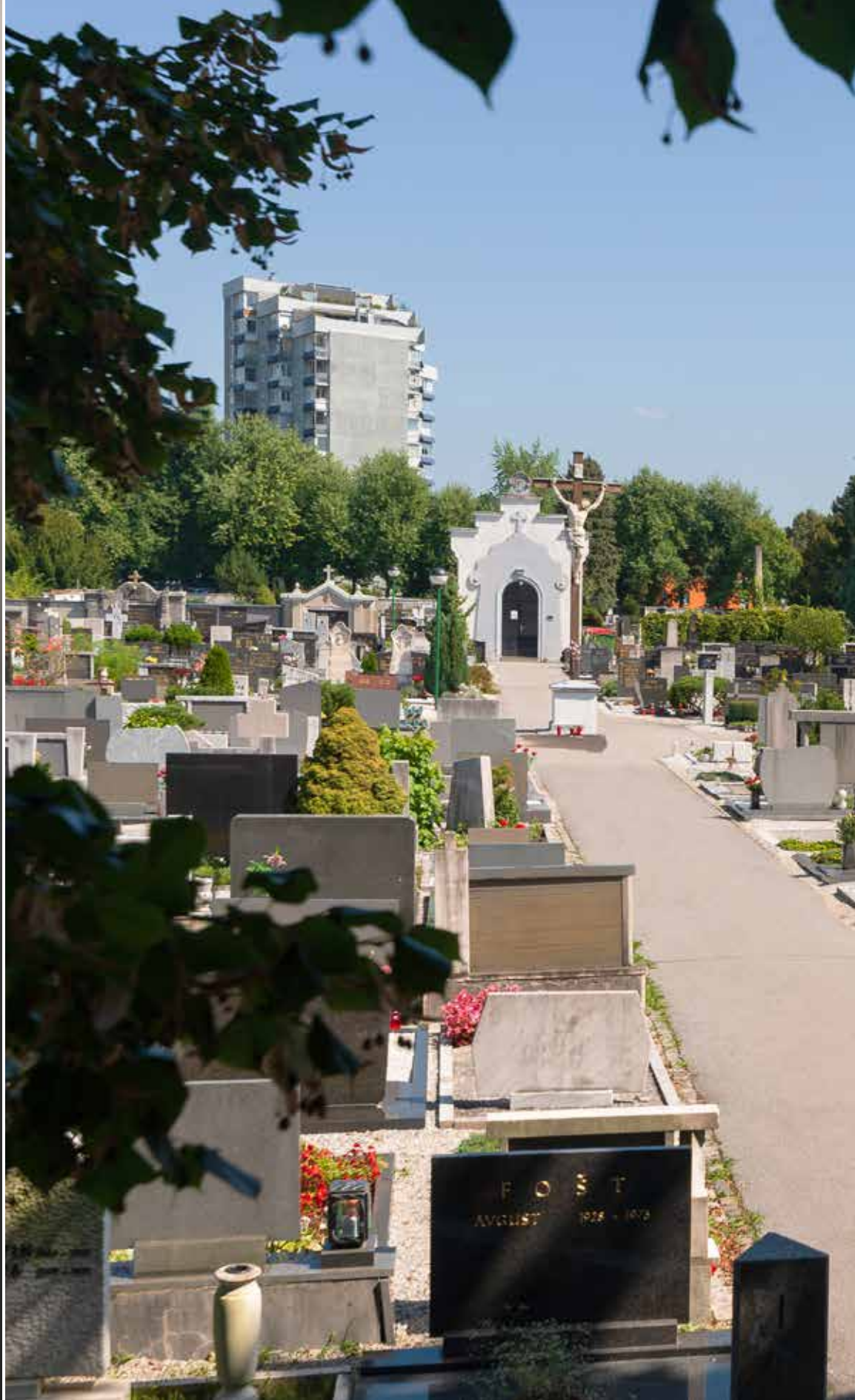
Leta 1908 je bilo pokopališče v Dravljah last zgornješišenske občine in je merilo 5760 kvadratnih metrov. Zemljišče za pot mimo cerkve od okrajne ceste do pokopališča je merilo 1496 kvadratnih metrov, poti znotraj in zunaj pokopališča so merile 788 kvadratnih metrov, ograjni zid 72 kvadratnih metrov, območje mrtvašnice in kapelice je merilo 65 kvadratnih metrov, za grobove in grobnice pa je bilo namenjenih 2884 kvadratnih metrov.

Žiga Vertič

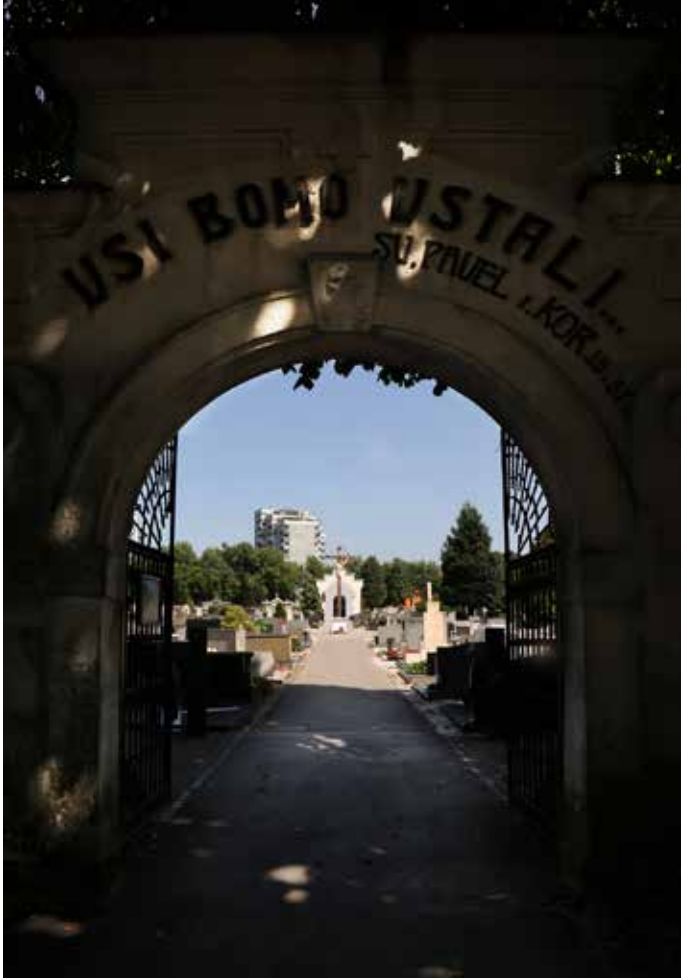
Pokopališče Dravlje:

- v upravljanju podjetja od leta 1952;*
- na severozahodnem delu Ljubljane v ČS Dravlje med Korenčanovo in Šlosarjevo ulico;*
- obsega 9.691 m² oz. 1 ha ter 1.380 grobov.*

pokopališče Dravljje

Župnijska cerkev na Jančah je bila zgrajena ob koncu 16. ali na začetku 17. stoletja kot kapelica. Popotnike so na tem območju napadali posamezni pobegli janičarji in nekega dne jim je v roke padel tudi nek osamljeni popotnik. V stiski se je zaobljubil, da bo, če preživi, sezidal zahvalno kapelo. Tako je nastala kapela v čast sv. Nikolaju, ki je pozneje postala cerkev na Jančah. Nekdanja kapela je danes prezbiterij cerkve.

Ker je župnijska cerkev na Jančah obdana s pokopališčem, je treba omeniti najstarejše spomenike oziroma nagrobne plošče, vzdane v pokopališki zid.

Večni pokoj na Jančah uživajo štirje župniki. Na levi strani, takoj za vhodom, je na sivem kamnu omenjen prvi janški župnik: »Rev. Dni. Loc. Janzhe: Andr. Marn +29. Maji 1808.« Na isti plošči piše še: »Math Demshar +8. Juli 1809 R. I. P. Posatavlen od farnikov.«

Druga plošča je na desni strani za vhodom, kjer počiva – po ljudskih virih – svetniški župnik: »Jožef Zupančič, fajmošter na Jančim, rojen v Št. Vidu 28. Marca, umerl 3. Aprila 1859 – Bratje molite za nas.«

pokopališče JANČE

Poleg njega stoji grob župnika Janeza Dobnikarja z lepim spomenikom, ki je na Jančah prebival 36 let.

Levo od vhoda je plošča z napisom: »Jurkovi Gaberje št. 10. Matevž Anžur, 62 let star 1840. Spomin od hvaležnega sina, duhovnega gosp. Antona Anžur.« Sklepamo lahko, da gre za prve grobove na pokopališču.

Pokopališče ima tik pred zvonikom vhod, ki sestoji iz dveh tri metre visokih kapelic, povezanih z obokom. Njihova streha je pločevinasta kakor tista na zvoniku. Na zadnji steni vsake kapelice je freska. Na levi je upodobljena Mati božja, na desni pa sv. Miklavž. Kapelici sta bili verjetno postavljeni okrog leta 1880, takrat kot obodni pokopališki zid.

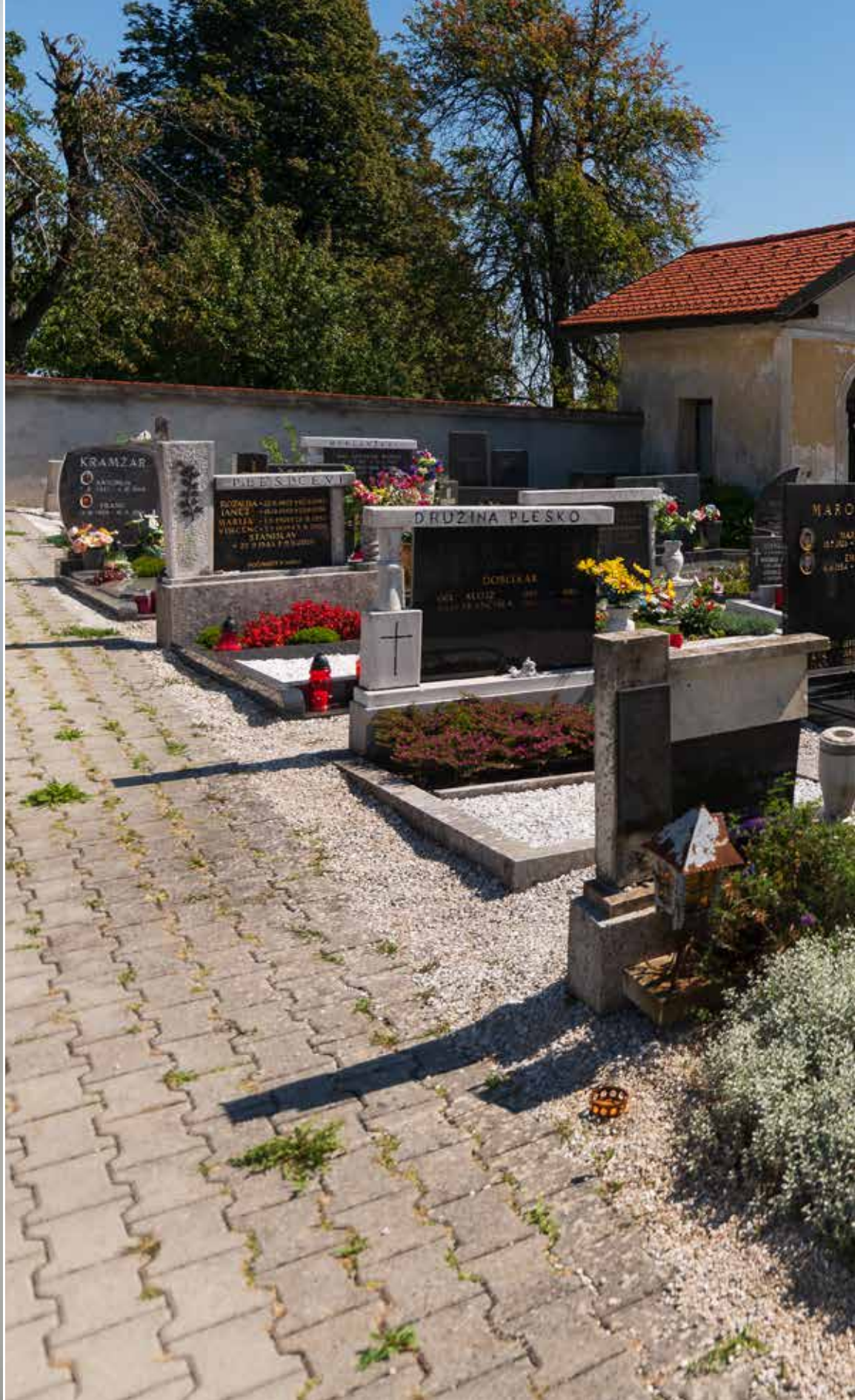
Upravljanje pokopališča je leta 2009 prevzelo Javno podjetje ŽALE in začelo voditi evidenco grobov ter najemnikov. Obnovilo je tudi vso pokopališko infrastrukturo.

Žiga Vertič

Pokopališče Janče:

- v upravljanju podjetja ŽALE od leta 2009;*
- na jugovzhodnem delu MOL v ČS Sostro v kraju Janče;*
- obsega 1.184 m² oz. 0,1 ha ter 110 grobov.*

pokopališče Janče

M

ajhno pokopališče, ki se nahaja v hribovitem delu JV od Ljubljane, je odmaknjeno od mestnega vrveža in umeščeno v hribsko klančino. Na pokopališču se nahaja stara župnijska cerkev, ki je sedaj pokopališka kapela sv. Martina. Prvič je omenjena že leta 1303. Kapela se zaključuje z obzidjem, znotraj katerega še vedno lahko opazimo nekaj zanimivih starih litoželeznih nagrobnikov s podobo trpečega Kristusa z bogato cvetlično dekoracijo iz časa industrijske revolucije. Pokopališče zaznamujejo tudi krščanski simboli, izklesani iz kamna. Župnija Javor je bila ustanovljena leta 1875. Od leta 2011 so jo upravljali bratje minoriti iz Župnije sv. Petra v Ljubljani, 1. 8. 2020 pa je bila vrnjena Nadškofiji Ljubljana.

Robert Martinčič, Borut Dvornik

pokopališče JAVOR

Pokopališče Javor:

- v upravljanju podjetja ŽALE od leta 2009;*
- na jugovzhodnem delu MOL v ČS Sostro v kraju Javor;*
- obsega 1.068 m² oz. 0,1 ha ter 98 grobov.*

pokopališče Javor

T

o pokopališče je odmaknjeno od urbanega okolja in se skupaj s cerkvijo in župniščem nahaja na centralnem vaškem trgu. Leži na hribčku. Kot pravi Borut Dvornik: »Okolje je mirno, slikovito, prijetno. Obiskovalci občutijo izbran sakralni prostor za poklon preminulim.«

Pokopališče je obdano s kamnitim zidom, znotraj katerega je tudi cerkev sv. Nikolaja, v samem zidu pri vhodu nas pozdravi kapela. Cerkev se omenja že leta 1290. Glavni oltar je iz leta 1863 in je delo ljubljanskega rezbarja Matije Tomca, v njem je Metzingerjeva slika. Križev pot je leta 1831 naslikal Janez Potočnik. Župnija Lipoglav je nastala leta 1782, sedaj je oskrbovana iz Župnije Grosuplje.

Dodajamo še nekaj o zgodovini in pokopališču iz kronike župnije, ki jo je zapisal g. Martin Pečarič med letoma 1920 in 1954, ko je bil župnik na Lipoglavu in je objavljaj v župnijskem listu »Miklavževa beseda«.

Ime Lipoglav pomeni 'vzvišen kraj, zasajen z lipami' (nem. ein erhöhter Ort mit Lindenbäumen). Kraj se omenja že med letoma 1136 in 1169 v zvezi s stiško posestvijo, o cerkvi pa najdemo zapis pri Valvasorju, ki našteje v njej tri oltarje: oltar sv. Nikolaja, Janeza Krstnika in sv. Lucije.

Župnija Lipoglav je bila ustanovljena leta 1782. Takrat so verjetno cerkev tudi nekoliko prezidali.

pokopališče

MALI LIPOGLAV

Mali Lipoglav: Posebnih zgodovinskih podatkov o tej vasi ni. V keltski dobi so bili v tej vasi grobovi umrlih, kakor tudi na bližnjem hribočku sv. Magdalene in ob poti v Šmarje. Še danes se nahaja na posestvu Janeza Bozja št. 4 zadaj za hišo na vrtu nasip, ki je bil po mnenju nekaterih svojčas naselje – tabor nekdanjih prebivalcev. Le nekaj korakov stran od poti v Šmarje so leta 1905 izkopali dve žari, iz česar se lahko sklepa, da tudi omenjeni nasip krije zgodovinske ostanke.

Kapelica je bila zgrajena verjetno že takrat, ko se je ogradilo pokopališče okoli župnijske cerkve. Slikar Štefan Šubic jo je leta 1873 poslikal, ko je prenavljal oltarje v župnijski cerkvi. Kip Matere Božje, francosko delo, je bil kupljen leta 1884 (prim. Župnijska kronika, št. 13, 1924).

Pokopališče je bilo v začetku le okoli župnijske cerkve. Pokopališki križ je bil vzidan v kapelico. Leta 1874 so dokupili zemljišče in tako povečali ter hkrati obzidali pokopališče. Takrat so postavili tudi nov pokopališki križ. Leta 1901 se je pokopališče znova povečalo. Takratni župnik Frančišek Marešič je odkupil od Matevža Janežič del njive (580 m²), ki je bila na koncu pokopališča, proti vzhodu. Na pokopališču so zopet postavili nov križ, prejšnjega pa so prestavili na kapelico. Ta križ je leta 1914 podrl veter in župnik Jožef Šolar ga je dal popraviti in so ga postavili v Mišnikovem Logu, kjer so takrat zgradili novo pot z Lipoglava v Šmarje (prim. Župnijska kronika, št. 13, 1924)

Mojca Hucman

Pokopališče Mali Lipoglav:

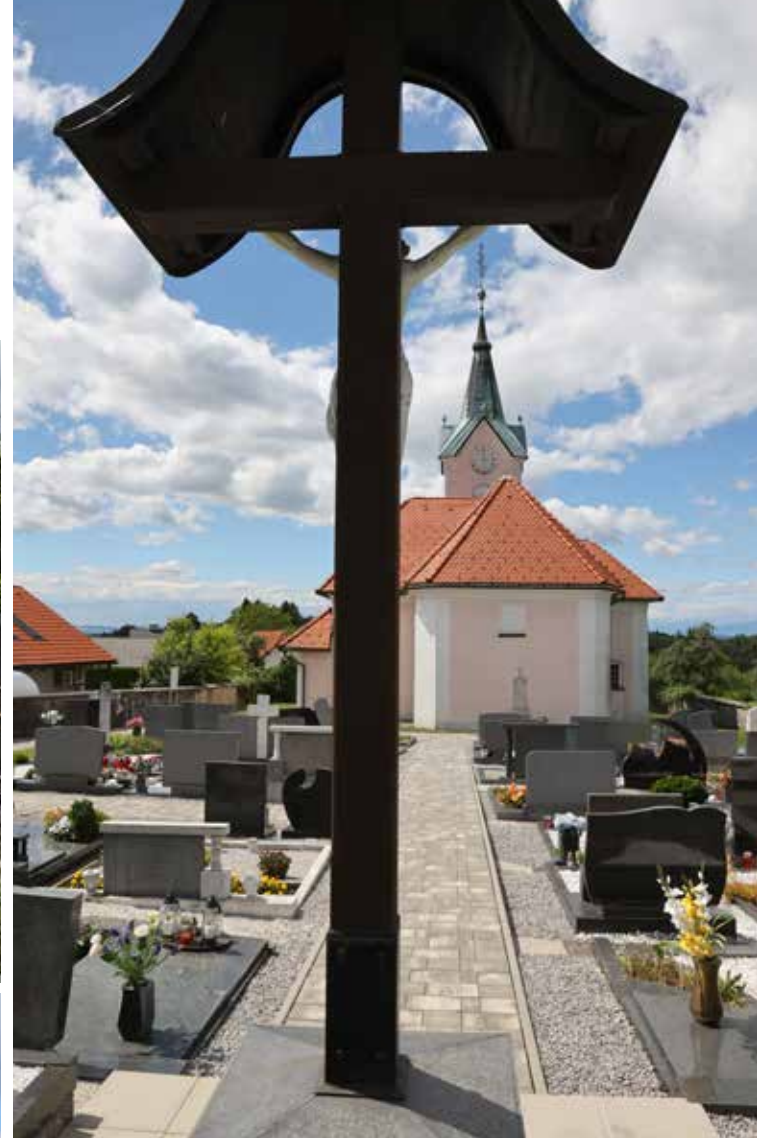
- v upravljanju podjetja ŽALE od leta 2009;*
- na jugovzhodnem delu MOL v ČS Sostro v kraju Mali Lipoglav;*
- obsega 921 m² oz. 0,09 ha ter 182 grobov.*

pokopališče Mali Lipoglav

Župnija v Polju je bila ustanovljena leta 1783 in je bila v začetku imenovana Pri Devici Mariji v Polju.

Iz nekdanje šentpeterske pražupnije so izločili 12 vasi: Polje, Vevče, Zgornji in Spodnji Kašelj, Zgornjo in Spodnjo Zadobrovo, Besnico, Slape, Studenec in Fužine. Ob ustanovitvi župnije kraja Polje, kot ga poznamo danes, še ni bilo. Okoli cerkve je stalo nekaj hiš in gostiln, ob katerih so se ustavljali romarji in se pogovarjali z gospodarji. Dve leti pred ustanovitvijo župnije so postavili župnišče na severni strani cerkve. Novoustanovljena župnija je poleg Marijine cerkve, ki je postala župnijska, imela tudi dve podružnici, cerkev sv. Andreja v Kašlju in cerkev sv. Tomaža v Zadobrovi. Tretjo podružnico, cerkev sv. Jakoba v Slapah, so zaradi slabega stanja zaprli in prodali na dražbi leta 1789. Kapelo sv. Duha na pokopališču in pokopališče je 27. februarja 1520 blagoslovil Natallis de Turre, ki je bil namestnik škofa Krištofa Ravbarja. Pozneje so morali kapelo v letu ustanovitve župnije zaradi starosti in slabega stanja podreti.

Okoli stare cerkve se je že dolgo pokopavalo umrle. Sčasoma je cerkveno pokopališče postalo premajhno, saj so v Polju pokopavali tudi umrle iz bližnje psihiatrične bolnišnice na Studencu. Civilna oblast je zahtevala, da se pokopališče poveča ali na novo uredi. Takratni župnik Franc Ksaver Levičnik se je odpravil v pokoj, zato je pobudo urejanja novega pokopališča prevzela Občina Devica Marija v Polju, ki ji je županoval Luka Strah. Od kmetov iz Slap so odkupili zemljišča severno od osnovne šole in uredili pokopališče. Leta 1887 ga je blagoslovil stolni kanonik Fran Križnar. Na stebrih pred glavnim vhodom je še danes vidna letnica 1887. Istega leta je bil sprejet sklep, da se na starem pokopališču okoli cerkve ne sme več pokopavati pokojnikov. Pokojnike so odtlej pokopavali samo na novem pokopališču. Staro pokopališče se je ohranilo do velikega ljubljanskega potresa leta 1895. Ob popotresni obnovi in povečanju cerkve je bilo ukinjeno. Na mestu sedanje cerkve je že pred velikim potresom stala cerkev.

pokopališče POLJE

Po potresu so jo povečali in prenovili. Po njej se je kraj Devica Marija v Polju tudi imenoval, in sicer vse do leta 1952, ko je bilo ime spremenjeno v Polje. Na novem pokopališču, obdanim z ograjo, so zgradili tudi pokopališko kapelo in pred njo postavili visok lesen križ. Po potresu je bila cerkev preveč poškodovana, zato je naslednji dan na velikonočni ponedeljek bogoslužje potekalo na prostem pred križem na pokopališču. Popoldan je župnik Kolar blagoslovil pokopališko kapelo na ime sv. Jožefa. V njej so naredili tudi oltar in shranili Najsvetejše. Pokopališka kapelica je od tedaj služila kot bogoslužni prostor, kjer so opravljali obrede.

Križ je bil v času po 2. svetovni vojni odstranjen. Od leta 2021 na pokopališču ponovno stoji velik pokopališki križ. Pokopališče v Polju je bilo obnovljeno leta 2019, dodan mu je bil novi del, kjer so dodatni žarni in klasični grobovi. Urejeno bilo tudi mesto za pogreb z raztrosom pepela. Pred novim delom sta bili zgrajeni tudi dve mrliški vežici in cvetličarna.

V obdobju odpiranja novega pokopališča je časnik Slovenski narod 23. 12. 1887 objavil novico o novem pokopališču in zapisal, da so občani sklenili prvemu, ki bo na njem pokopan, prirediti velik pogreb, ki se ga bodo udeležili prav vsi. Zvonili bodo vsi zvonovi in postavili bodo lep spomenik. Toda prvi je umrl bolnik iz Deželne blaznice na Studencu in občani naj bi slavnostnemu pokopu slednjega uprli, zato je nekoliko pozneje drugi pogreb uradno postal prvi. Časnik Slovenski narod pa je zatem v začetku leta 1888 objavil popravek, ki ga je zahteval župan Strah in je vse trditve o »odpovedanem« slovesnem prvem pogrebu duševnega bolnika označil za neresnične.

Žiga Vertič

Pokopališče Polje:

- v upravljanju podjetja ŽALE od leta 1969;*
- na jugovzhodnem delu Ljubljane v ČS Polje med Zadobrovško cesto in Polje cesta XL;*
- obsega 19.404 m² oz. 1,9 ha ter 3534 grobov.*

pokopališče Polje

Slikovita pokrajina, dvignjena nad ostalim dolinskim svetom, kjer se oko lahko naužije lepih razgledov. Na SZ-strani se nam ponuja lep pogled preko doline tudi na sosednji hrib Janče. Pokopališče ograjuje kamniti zid, znotraj katerega leži cerkev, ki povečuje sveti prostor,« slikovito opisuje Borut Dvornik. Ko se po cesti bližamo pokopališču, lahko opazimo novozgrajeno mrliško vežico, ki jo je postavila MOL. Vežica dopolnjuje širši pokopališki prostor skupaj z župnijskimi zgradbami. Na pokopališču je cerkev sv. Marjete. Prvotna cerkev je najverjetneje tu stala že v 11. stoletju, potrjeno pa pred letom 1395, in sicer kot podružnica prafare Šentvid pri Stični. Cerkev je sezidana iz avtohtonega luknjičastega kamna, podobnega lehnjaku, ki so ga kopali blizu Volavelj. Na pokopališču je tudi nekaj starih nagrobnikov, ki še vedno uspešno kljubujejo zobu časa.

Robert Martinčič, Borut Dvornik

pokopališče

PREŽGANJE

Pokopališče Prežganje:

- v upravljanju podjetja ŽALE od leta 2009;*
- na jugovzhodnem delu MOL v ČS Sostro v kraju Prežganje;*
- obsega 1.048 m² oz. 0,1 ha ter 177 grobov.*

pokopališče Prežganje

P

prvi pogreb na Rudniku je bil julija leta 1751. Takrat se je pokopavalo okoli cerkve. Pokopališče, kot ga poznamo danes, je bilo zgrajeno po letu 1900. Županstvu je bilo dne 29. decembra 1930 naročeno, da poskrbi za novo pokopališče, ker je bilo tedanje nasičeno in ga je bilo treba opustiti. Najprej so novemu pokopališču namenili zemljišče za starim pokopališčem ob mrtvašnici, ki je bilo last župnije. Za uporabo je bilo potrebno dovoljenje takratnih škofijskih oblasti. Pozneje je občinski odbor na seji 12. junija 1932 sklenil napraviti novo občinsko pokopališče. Pokopališče naj bi zgradili na parcelah št. 169, 175, 176 k. o. Rudnik, ki so pripadale županstvu, ali na parcelah v bližini, ki so bile last posestnikov Antona Golije, Alojzija Žagarja in Janeza Martinca.

Kupna pogodba za zemljišče je bila sklenjena med Alojzijem Martincem in cerkvijo sv. Simona ter Tadeja Jude na Rudniku. Cerkev je zastopal takratni župnik Karol Zajc. Alojzij Martinc je prodal dele svojih zemljišč št. 185, 186 in 188 k. o. Rudnik. Ti deli so bili primerno označeni in določeni z mejniki. Novo zemljišče, namenjeno pokopališču, je merilo 2714 m².

pokopališče RUDNIK

Poleg zemljišča za pokopališče je bilo še 300 m² namenjenih za občinsko cesto, ki bi vodila do pokopališča. Celotno ozemlje je bilo od Martinca kupljeno za 48.100 dinarjev.

Občina Rudnik je tako prevzela novo zemljišče in začela 1. julija 1937 plačevati davke. Takrat se je lahko začelo tudi pokopavanje na novem zemljišču. Tako je bilo pridobljeno samo nekakšno medvojno pokopališče. Po končani drugi svetovni vojni so mestne oblasti in Žale ugodile volji ljudstva in odprle pokopališče, kot ga poznamo danes, na župnijski njivi za cerkvijo. Rudnik je imel nekaj časa kar tri pokopališča, dokler niso v sedemdesetih letih uredili starih dveh pokopališč. V istem obdobju so uredili tudi vodovod na novem pokopališču.

Leta 2021 so razširili severni del pokopališča. Uredili so nov dostop do pokopališča in parkirna mesta. Pridobili so 45 novih talnih žarnih grobov in 55 novih stenskih žarnih grobov.

Žiga Vertič

Pokopališče Rudnik:

- v upravljanju podjetja ŽALE od leta 1952;*
- na jugovzhodnem delu Ljubljane v ČS Rudnik ob cesti Rudnik I;*
- obsega 3.163 m² oz. 0,3 ha ter 604 grobov.*

pokopališče Rudnik

Zemljišče za novo pokopališče v Sostrem je bilo 12. avgusta 1929 odkupljeno od Andreja in Marije Remc in je prešlo v last župnijske cerkve sv. Lenarta v Sostrem. Kupna pogodba je bila pripravljena na davčni upravi v Ljubljani okrog 17. avgusta 1929 pod številko 2327 s potrdilom, da je taksa v znesku 853 dinarjev plačana v gotovini.

8. avgusta 1930 je bila pridobljena pravica za postavitve novega pokopališča in mrtvašnice. Leta 1932 sta bili na pokopališču zgrajeni kapelica nadangela Mihaela in mrliška vežica. Postavljena je bila tudi nova mrtvašnica. Stara mrtvašnica, ki je stala na starem pokopališču, je bila oddana v brezplačno uporabo občinski ubožnici.

Notranji obseg pokopališča v Sostrem je 5502 metra – če odštejemo prostor za kapelico nadangela Mihaela, mrtvašnico in poti, pa 5338 metrov.

Na pokopališču je prostora za skupaj 750 grobov, od tega je 137 grobov namenjenih otrokom, 485 odraslim, 128 pa je družinskih. Prostor za družinske grobove in grobnice je ob stenskem zidu, zaokrožen prostor pa je namenjen grobovom otrok.

pokopališče SOSTRO

Za samomorilce in drugoverce je bil določen prostor za mrtvašnico. Grobovi za odrasle so morali biti dolgi 2,5 metra in široki en meter, grobovi za otroke pa so bili dolgi 1,6 metra in široki 90 centimetrov. Ne glede na vrsto groba so morali biti grobovi med seboj oddaljeni 75 centimetrov.

Pokopavanje pokojnikov na novem pokopališču je bilo določeno za vso župnijo, torej za vasi Sostro, Češnjice, Zagradišče, Podlipoglav, Sadinja vas, Podmolnik, Dobrunje, Zadvor in Zavoglje. Tujce so na pokopališču pokopavali le izjemoma z dovoljenjem politične oblasti za prevoz pokojnika in s cerkvenim sprejetjem pokojnika.

Večja razširitev pokopališča se je zgodila leta 2018. Na razširjenem pokopališču je poskrbljeno za poslovilni objekt in več kot 700 novih pokopnih mest: klasičnih, talnih in stenskih žarnih grobov. Urejena je tudi parkovna površina za pogreb z raztrosom pepela.

Žiga Vertič

Pokopališče Sostro:

- v upravljanju podjetja ŽALE od leta 1969;*
- na jugovzhodnem delu Ljubljane v ČS Sostro ob Cesti II. grupe odredov;*
- obsega 16.057 m² oz. 1,6 ha ter 1.992 grobov.*

pokopališče Sostro

P

okopališče Stožice se nahaja zahodno od nekdanje vasi Stožice. Ime vasi izhaja iz številnih stog ali kop sena in žita, ki jih je bilo moč videti na travnikih pred vasjo, dokler jih niso nadomestili kozolci. Na tem pokopališču, ki spada med manjša pokopališča v Ljubljani, nas očarata bližina urbanega okolja z manjšimi stolpniciami neposredno ob pokopališču in odprt pogled na Kamniško-Savinjske Alpe v smeri severozahoda. Na starem delu pokopališča se nahaja cerkev sv. Jurija. Je poznogotska, prvič se omenja leta 1526. Na začetku je bila romarska cerkev. Stoji na lokaciji rimske ville rustice. Že v 16. stoletju je spadala pod župnijo sv. Petra. Sprva je bila podružnična cerkev Župnije sv. Kancijana in tovarišev na Ježici, leta 1976 pa je bila ustanovljena Župnija sv. Jurija. Cerkev je bila majhna in že v letu 1895 ni bila nič posebnega. Zvonik je bil nizek. V zvoniku so bili trije zvonovi; veliki je bil vlit leta 1841 in je tehtal 392 kilogramov, srednji je bil vlit leta 1854 in je tehtal 224 kilogramov, mali pa je bil vlit leta 1841 in je tehtal 168 kilogramov. Veliki zvon je 7. decembra 1914 počil, leto kasneje so ga prelili. Nov veliki zvon je tehtal 388 kilogramov. Med prvo svetovno vojno je vojska

pokopališče STOŽICE

zvonove cerkvi odvzela in jih pretopila v orožje. V letu 1923 so vse tri zvonove na novo odlili v livarnah v Ljubljani. V velikem oltarju je bil sv. Jurij. Na evangelijski strani je bil oltar žalostne Matere božje, do katere so imeli ljudje posebno zaupanje. V cerkvi je bil listni oltar posvečen sv. Gregoriju Čudodelniku, zaradi poplavlajoče Save, in sv. Florijanu. Notranjost cerkve sedaj krasijo rezbarjeni oltarji A. Jelovška in A. Rovška. V 80. letih 20. stoletja je bila cerkev preurejena po načrtu arhitekta Franca Kvaternika. Kot slikovito opisuje Borut Dvornik: »Je cerkev, ki stremi v višino in opozarja nase med bližnjimi novodobnimi stolpnici, kontrast med spoštovanim časom zgodovine in modernim časom, ki vztrajno hiti dalje ... pa vendar se nazadnje vsi snidemo na 'tem istem mestu', na brezčasnem pokopališču.« Do leta 1787 so pokojne pokopavali pri farni cerkvi. Kasneje so začeli pokopavati okoli cerkve sv. Jurija. Nekateri trdijo, da je del pokopališkega zidu ostanek rimskega obzidja. Prvič se je pokopališče razširilo leta 1906 in ponovno leta 1946. Kmalu za tem je pokopališče prešlo v državno upravljanje.

Robert Martinčič, Žiga Vertič

Pokopališče Stožice:

- v upravljanju podjetja ŽALE od leta 1952;*
- na severovzhodnem delu Ljubljane v ČS Posavje med Dunajsko cesto in Stožensko ulico;*
- obsega 4.741 m² oz. 0,5 ha ter 559 grobov.*

pokopališče Stožice

V

Šentjakobu oz. v Župniji sv. Jakoba ob Savi so nameravali župljani že pred velikim ljubljanskim potresom leta 1895 razširiti staro cerkev in so v ta namen že navozili kar nekaj kamenja. Veliki potres v Ljubljani pa je dozidavo cerkve in tudi ureditev novega pokopališča pospešil, saj je v noči s 14. na 15. april močno poškodoval župnijsko cerkev in potrebna je bila celovita prenova. Med zidanjem cerkve je bila maša v zakristiji. Odobrena je bila državna pomoč za zidanje cerkve v višini 15.000 goldinarjev. Okrajni glavar Gozani je 16. januarja 1896 izročil takratnemu župniku Valentinu Škulju hranilno knjižico za 13.000 goldinarjev, 2.000 goldinarjev pa v gotovini.

Večina župljanov z županom Ivanom Kršmancem na čelu je zahtevala, da ima nova cerkev enako lego kot prejšnja, tako da bi bil glavni vhod pod zvonikom. Temu mnenju sta se pridružila tudi župnik in okrajni glavar. Nekaj župljanov pa se je zavzemalo za tako lego, kot jo ima cerkev danes. Spor je bil tako oster, da je bila možna tudi popolnoma drugačna rešitev lege. Z nastopom funkcije novega župnika Gregorja Jaklja se je jeziček na tehtnici med novo lego in staro lego prevesil na stran nove lege. Na drugi konkurenčni obravnavi je bila sprejeta nova lega cerkve in odobritev zidanja novega pokopališča. 10. avgusta 1896 je prišel novi župnik Gregor Jakelj. Najprej je bilo treba poiskati zemljišče za novo pokopališče.

Načrtovanje se je začelo že veliko prej, saj je Cerkev že 17. novembra 1886 od Antona Vilarja kupila parcelo št. 1047/2 in parcelo 1092/2, prva parcela je bila vpisana kot njiva in druga kot travnik. Kupnina za obe parceli je znašala 55 goldinarjev in 80 kron. Kupljeno zemljišče je merilo 124 kvadratnih sežnjev. 9. septembra 1897 je Vilar Cerkvi prodal še del njive na parceli 1047 v izmeri 87 kvadratnih sežnjev, in sicer po 40 kron za seženj, skupaj 34 goldinarjev in 30 kron.

Pri izdelavi novega pokopališča se je vnel prepir med občino in župnikom. Občina je nasprotovala gradnji pokopališča na kupljenem prostoru in je hotela, da se pokopališče

pokopališče

ŠENTJAKOB

gradi na Blažetovih njivah pri Pečniški kapelici ali pri Škotinovem kozolcu. Razlog naj bi bila preplitka zemlja na kupljenem zemljišču. Dejanski razlog nasprotovanja pa je bil lastništvo pokopališča. Občina je želela občinsko pokopališče, cerkev pa lastno pokopališče. Lokalne oblasti slednjemu niso nasprotovale, pod pogojem, da Cerkev nosi vse stroške delovanja. 15. julija je 1897 je bila zaradi cerkve in pokopališča ponovno sklicana komisijaska obravnava. Na predlog inženirja so sklenili, da lego cerkve spremenijo in odobrijo prostor za novo pokopališče. Zaradi županove pritožbe na deželno vlado je okrajno glavarstvo ukazalo izkopati nekaj jam na pokopališču, in sicer z namenom ugotoviti, koliko je zemlje. Župnik pa je delavca napodil in se pritožil zaradi motenja posesti. Ko so razrešili vse spore in pričeli z gradnjo pokopališča, se je pritožil župan, češ da ne smejo delati pokopališča na Cerkvene stroške, ker v Cerkveno blagajno prihaja tudi denar iz vasi Pšata in Dragomelj. Obe vasi pa da že imata svoje pokopališče. Župnik se je iz zagate rešil z izgovorom, da bodo pokopališče zidali s prostovoljnimi prispevki. Ker so za pokopališče porabili tudi nekaj Cerkvenega gradiva, se je župan ponovno pritožil na glavarstvo, da mora župnik to vrniti.

Za novo pokopališče so vsi stroški znašali 871,95 goldinarjev. Istočasno je bila zgrajena tudi mrtvašnica. 21. novembra 1897 je novo pokopališče blagoslovil dekan Flis. Ko je bilo pokopališče narejeno in nasuto, so takoj začeli prenašati mrlične s črte izkopanih temeljev na novo pokopališče. To so storili brez dovoljenja, za kar so morali plačati kazen pet goldinarjev, medtem ko bi bil komisijaski ogled približno štirikrat dražji.

Žiga Vertič

Pokopališče Šentjakob:

- v upravljanju podjetja ŽALE od leta 2009;*
- na severovzhodnem delu Ljubljane v ČS Črnuče med Zajčevo potjo in Pod Bregom;*
- obsega 5.436 m² oz. 0,5 ha ter 499 grobov.*

pokopališče Šentjakob

Sentpavel je po velikosti in tudi po številu grobov najmanjše pokopališče v upravljanju podjetja ŽALE. Nahaja se na vrhu vaškega klanca znotraj kamnitega obzidja, kjer je glavna dominantna zgradba cerkev z nadkritim vhodom, ki zavzema večino pokopališča. To je cerkev sv. Pavla. Prvič se omenja že leta 1365. Po stilu sodeč je bila zgrajena leta 1505. Današnja oblika je plod predelave v 17. in ob koncu 19. stoletja. Na južni steni je slika sv. Pavla, delo slikarja Štefana Šubica iz leta 1878. Zid, ki obdaja cerkev in pokopališče, je

pokopališče

ŠENTPAVEL

iz sredine 18. stoletja. Cerkev je razglašena za kulturni spomenik lokalnega pomena in je podružnica Župnije Sostro. Čar pokopališča slikovito opisujejo občutki Boruta Dvornika: »Pokopališče žari s svojimi arhaičnimi arhitekturnimi elementi, ki bogatijo področje in spominjajo in opominjajo na čase naših dedov in pradedov, na naše predhodnike. Je majhno, urejeno in obnovljeno, opaziti je skrbnost in spoštljivost živečih do preminulih.«

Robert Martinčič, Borut Dvornik

Pokopališče Šentpavel:

- v upravljanju podjetja ŽALE od leta 2009;*
- na jugovzhodnem delu MOL v ČS Sostro v kraju Šentpavel;*
- obsega 415 m² oz. 0,04 ha ter 28 grobov.*

pokopališče Šentpavel

P

omembna znamenitost na pokopališču je kapela sv. Vida. Posvečena je svetemu Vidu, ki je bil v slovenskem prostoru priljubljen svetnik. Veljal za zaščitnika lekarnarjev, gostilničarjev, pivovarjev, vinogradnikov, bakrorezcev, plesalcev in igralcev, mladine, domačih živali. Kapela je bila pred leti obnovljena in dandanašnji namenjena izvajanju pogrebnih slovesnosti.

Na pokopališču stoji cerkev, ki prav tako nosi ime po sv. Vidu.

Šentvidčani radi povedo, da je pokojni nadškof in metropolit Alojz Uran nekdanj služboval in opravljal delo župnika v njihovi župniji. Bil je znan po svoji priljubljenosti med verniki ter po svoji dostopnosti ter prijaznosti pa tudi po svojem pastoralnem delu, njegove pridige so bile pogosto usmerjene v sočutje, razumevanje in ljubezen do soljudi. S svojim življenjem in delom je pustil pomemben pečat v slovenski Cerkvi in tudi v šentviški župniji.

Župljani Župnije Šentvid nad Ljubljano so ponosni na nekdanjega župnika Blaža Potočnika, ki je dal kraju in domovini neizbrisen pečat. Kot župnik, pesnik, pisatelj, narodni buditelj

pokopališče ŠENTVID

je pomembno vplival na župljane in rojake ne le v času svojega življenja, ampak tudi po njem. Po narodni čitalnici, ki jo je ustanovil kot šentviški župnik, se danes imenuje Društvo Blaž Potočnikova čitalnica, ki v Šentvidu aktivno deluje na kulturnem in narodno-zavednem področju in je tesno vpeta v župnijsko življenje. Blaž Potočnik je kot šentviški župnik v sredini 19. stoletja ustanovil narodno čitalnico, saj je ob pravem času spoznal, kaj je najbolj pomembno za slovenski narod, da bo lahko duhovno in kulturno rasel in se krepil. Zavedal se je, da lahko preživi le narod, ki bo imel bogato kulturo in negoval svoje korenine, predvsem pa spoštoval svoj jezik.

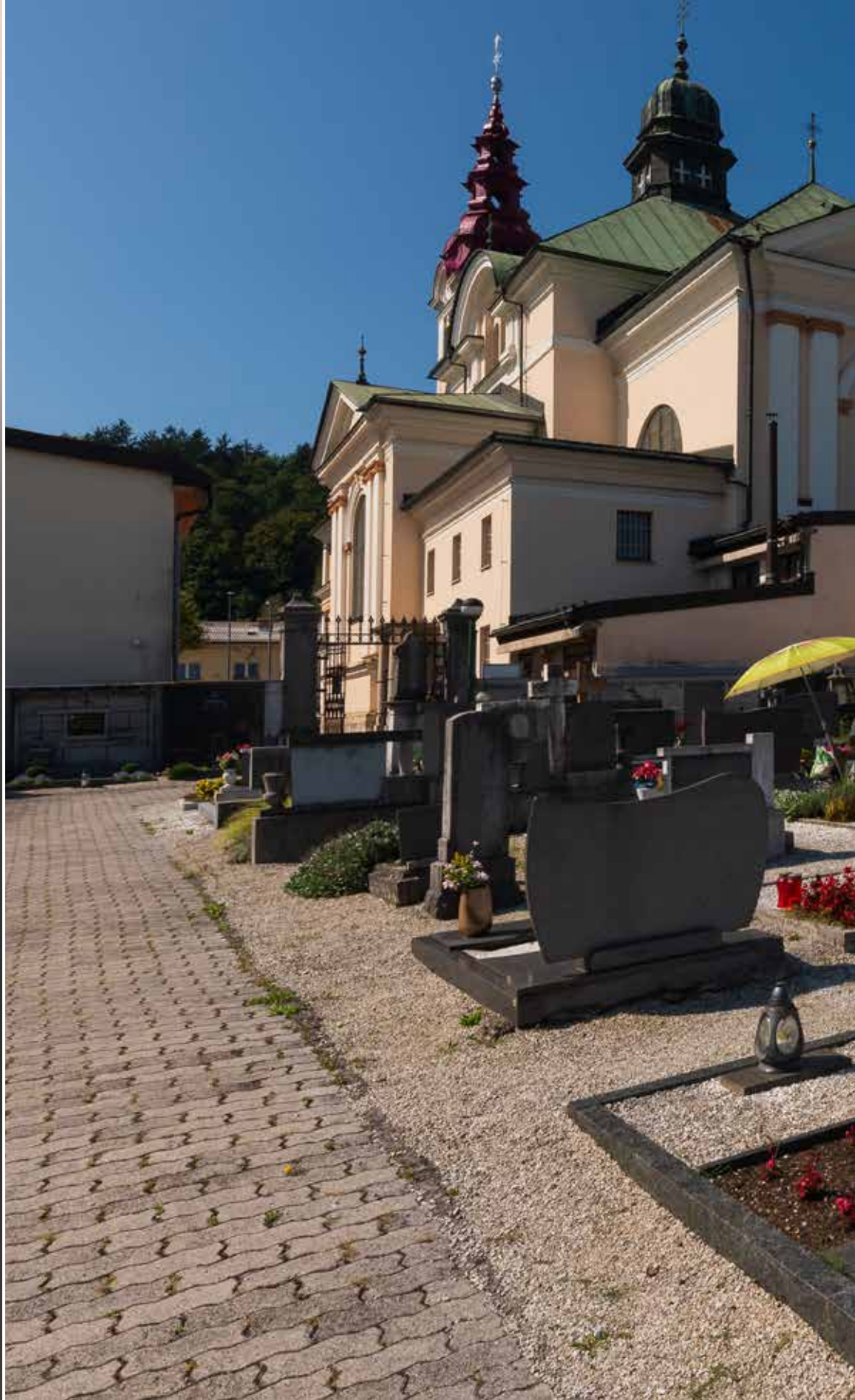
Poslanstvo čitalnice je raziskovanje in obujanje lokalnih posebnosti, krepitev slovenske besede, slovenske kulture in ljubezni do domovine, povezovanje različnih inštitucij v Četrtni skupnosti Šentvid, uresničevanje potencialov posameznikov skozi ljubiteljsko kulturo. Narodni buditelj Blaž Potočnik je pokopan v kapeli sv. Vida.

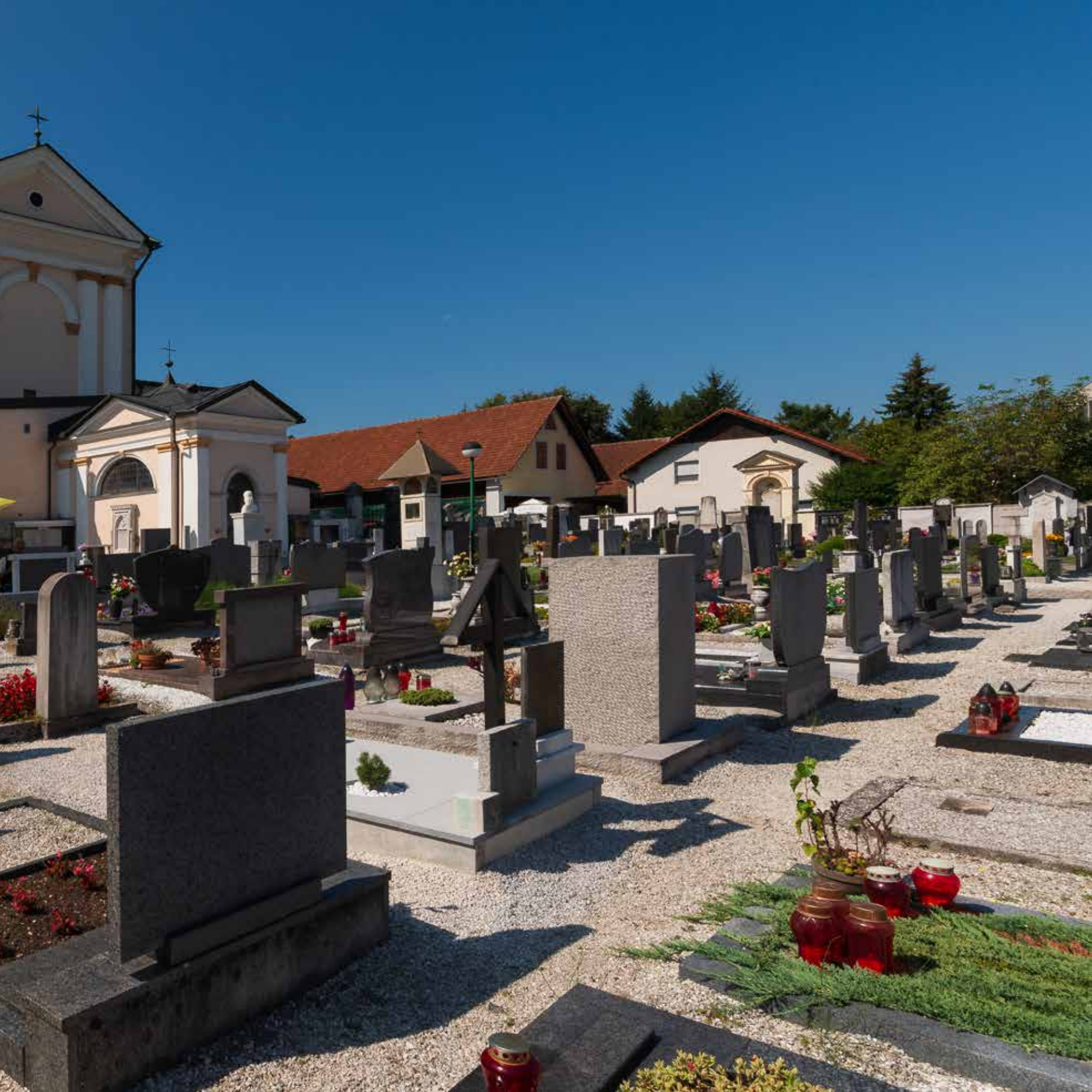
Nataša Jereb

Pokopališče Šentvid:

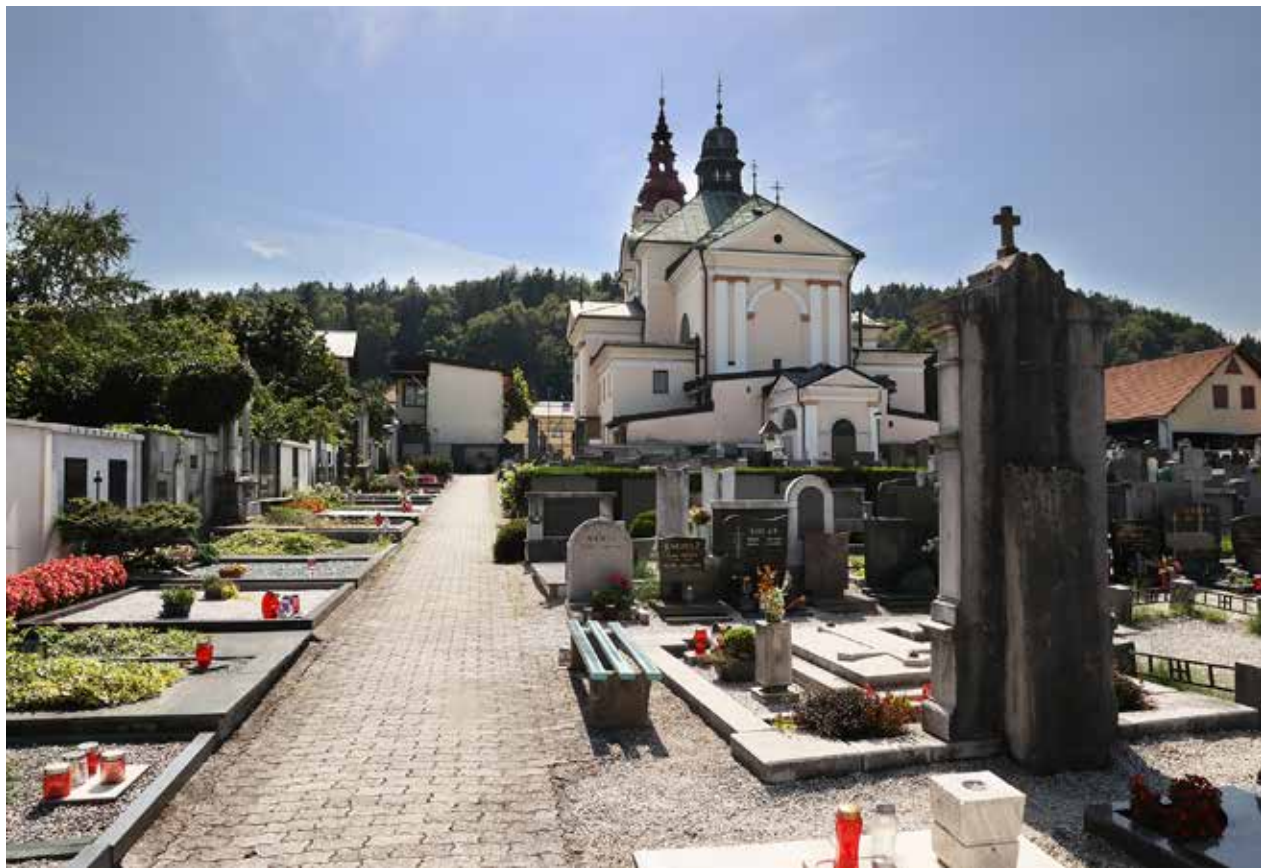
- v upravljanju podjetja ŽALE od leta 1961;*
- na severozahodnem delu Ljubljane v ČS Šentvid med Prušnikovo ulico in železniško progo;*
- obsega 4.887 m² oz. 0,5 ha ter 731 grobov.*

pokopališče Šentvid

P

rvotna cerkev sv. Martina, ki je danes ni več, je stala na nasprotni strani Ceste v Gameljne, nasproti današnjega župnišča. Prva cerkev v Šmartnem pod Šmarno goro se omenja med letoma 1084 in 1106.

Pozneje je bila na isti lokaciji zgrajena gotska cerkev s pokopališčem. Leta 1631 je imela tri oltarje, glavni je bil posvečen sv. Martinu, na evangelijski strani oltar sv. Marije Magdalene in na listni strani oltar sv. Janeza Krstnika. Pred letom 1747 so cerkev in oltarno opremo prenovili; nastali so štirje stranski oltarji, posvečeni sv. Rešnjemu telesu, Materi Božji, sv. Jožefu in sv. Frančišku Ksaverju.

V letih 1838–1841 so na nadarbinskem polju, ki se je razprostiralo od župnišča proti vzhodu, zgradili sedanjo cerkev. Načrte za veliko v poznoklasicističnem slogu zasnovano stavbo s tempeljsko fasado in dominantno lego je izdelal Simon Foykar. Cerkev je bila posvečena 9. oktobra 1841.

pokopališče

ŠMARTNO POD ŠMARNO GORO

Župnija sv. Martina v Šmartnem pod Šmarno goro je bila prvotno del Župnije Vodice in še prej pražupnije Mengeš. Kot samostojna župnija ali morda vikariat se omenja že leta 1296. Prvotno je obsegala le vas Šmartno, ob koncu 18. stoletja so se ji pridružile Zgornje, Srednje in Spodnje Gameljne, današnji obseg pa je dobila šele leta 1938 s priključitvijo vasi Rašica.

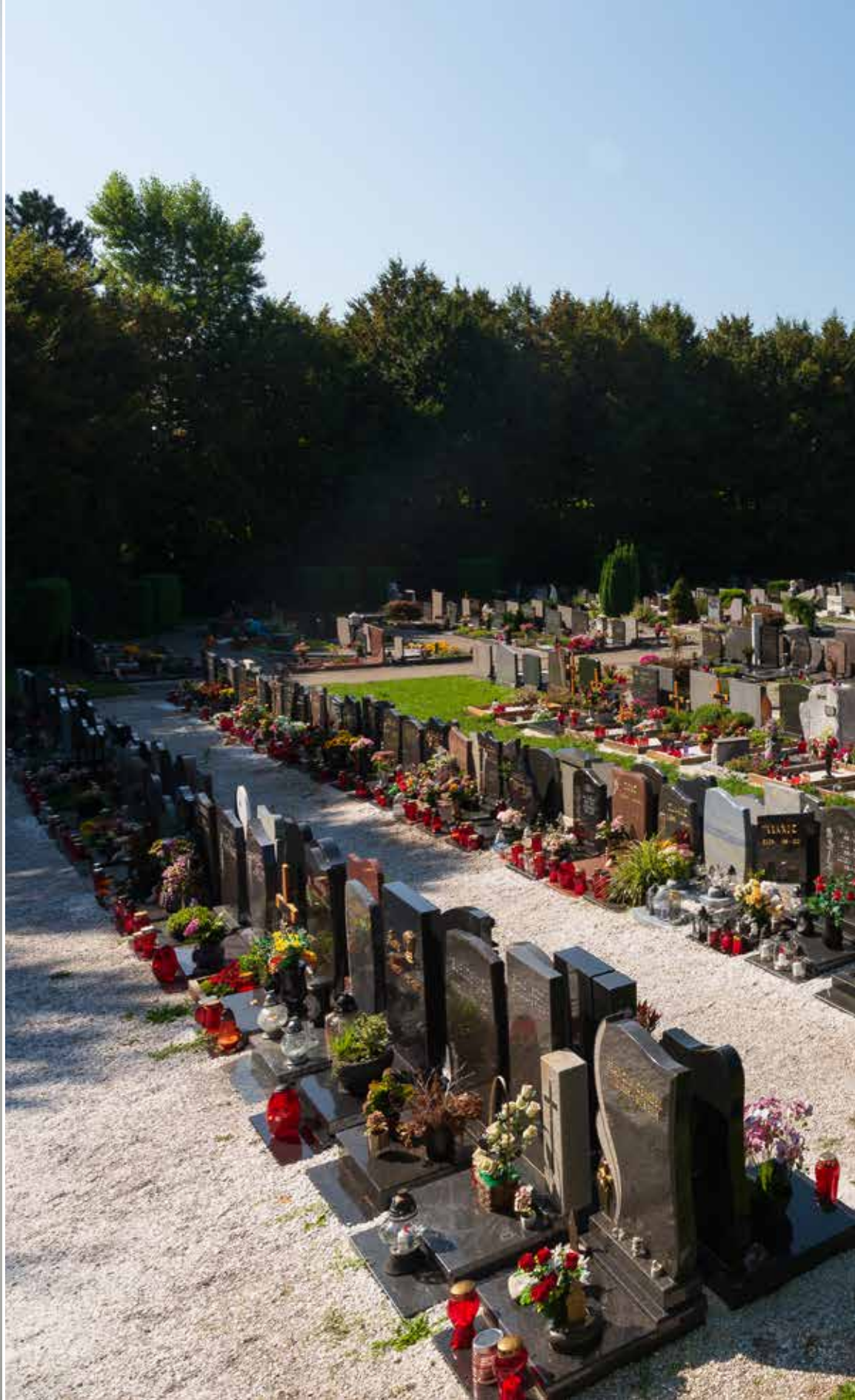
Prvotno pokopališče je bilo okoli stare cerkve nasproti današnjega župnišča. Že leta 1769 pa so začeli pokopavati na starem delu današnjega pokopališča. Na pokopališču ob stari cerkvi so pokopavali že od konca 11. stoletja, ko je cerkev sv. Martina dobila od oglejskega patriarha pogrebno pravico. Na sedanjem pokopališču pa so bili prvi pokopi že leta 1769. Zemljišče današnjega starega dela pokopališča je bilo last takratne Mihčeve kmetije in od njih tudi odkupljeno.

Žiga Vertič

Pokopališče Šmartno pod Šmarno goro:

- v upravljanju podjetja ŽALE od leta 2009;*
- na severozahodnem delu Ljubljane v ČS Šmarna gora med cesto vstaje in Ulico Angele Ljubičeve;*
- obsega 11.294 m² oz. 1,1 ha ter 1.331 grobov.*

pokopališče Šmartno pod Šmarno goro

Za pokopališče pri Božjem grobu v Štepanji vasi Ljubljani se omenja, da je bil stari pokopališki red od ordinata in okrajnega glavarstva potrjen 18. novembra 1914 pod številko 939.

Ker je bilo staro pokopališče nezadostno in zemlja prenasočena, je sremski zdravstveni referent 3. maja 1929 pod št. 622 prepovedal pokopavati na starem pokopališču, razen v grobnicah. Pokopališče je bilo leta 1929 razširjeno in 10. novembra tega leta tudi blagoslovljeno.

Načrt je prepis starega pokopališkega reda, ki ga je bilo treba glede na razmere dopolniti. Z novim redom prenehajo vsi stari privilegiji, zlasti dozdevne pravice nekaterih, ki zaradi tega ali onega razloga doslej niso plačevali pristojbine. Pristojbine, ki do zdaj niso bile plačane, morajo biti poravnane in plačevane tudi vnaprej, kakor to določa pokopališki red.

Ob zidu kapelice Božjega groba do ukrivljenega kota se ne bo več pokopavalo. Ta del pokopališča se mora izprazniti, svojci oz. najemniki grobov so imeli možnost prenesti ostanke pokojnikov na novo pokopališče.

Pokopališče v Štepanji vasi je v lasti Župnije sv. Štefana in je bilo vpisano v zemljiški knjigi pod parcelno št. 50. Staro pokopališče je merilo 2611 m², od tega jih je bilo 1177 namenjenih

pokopališče

ŠTEPANJA VAS

pokopavanju. Mrtvašnica je bila prav tako lasti Cerkve, opremiti pa jo je morala občina.

Staro pokopališče je imelo 19 vrst z 251 grobovi. Dve vrsti sta imeli po 13 grobov, ena po 12, sedem po 17, tri po 15, tri po 6 in ena vrsta po 15 grobov. Ob zidu severozahodno in ob zidu od mrtvašnice proti jugozahodu je bil prostor za družinske grobove.

Tudi novo pokopališče je v lasti Župnije sv. Štefana v Štepanji vasi. Zemljišče je bilo vpisano pod parcelni št. 144/1 in 145/1.

Novo pokopališče ima osemnajst vrst po 10 grobov, sedem vrst s 64 grobovi, štiri prostore za grobnice ali družinske grobove ob zahodni strani, 18 ob severni strani, 11 ob južnem in 15 ob vzhodnem zidu. Na novem, podaljšanem delu pokopališča je torej prostora za 244 grobov v vrstah in za 48 grobnic ali družinskih grobov.

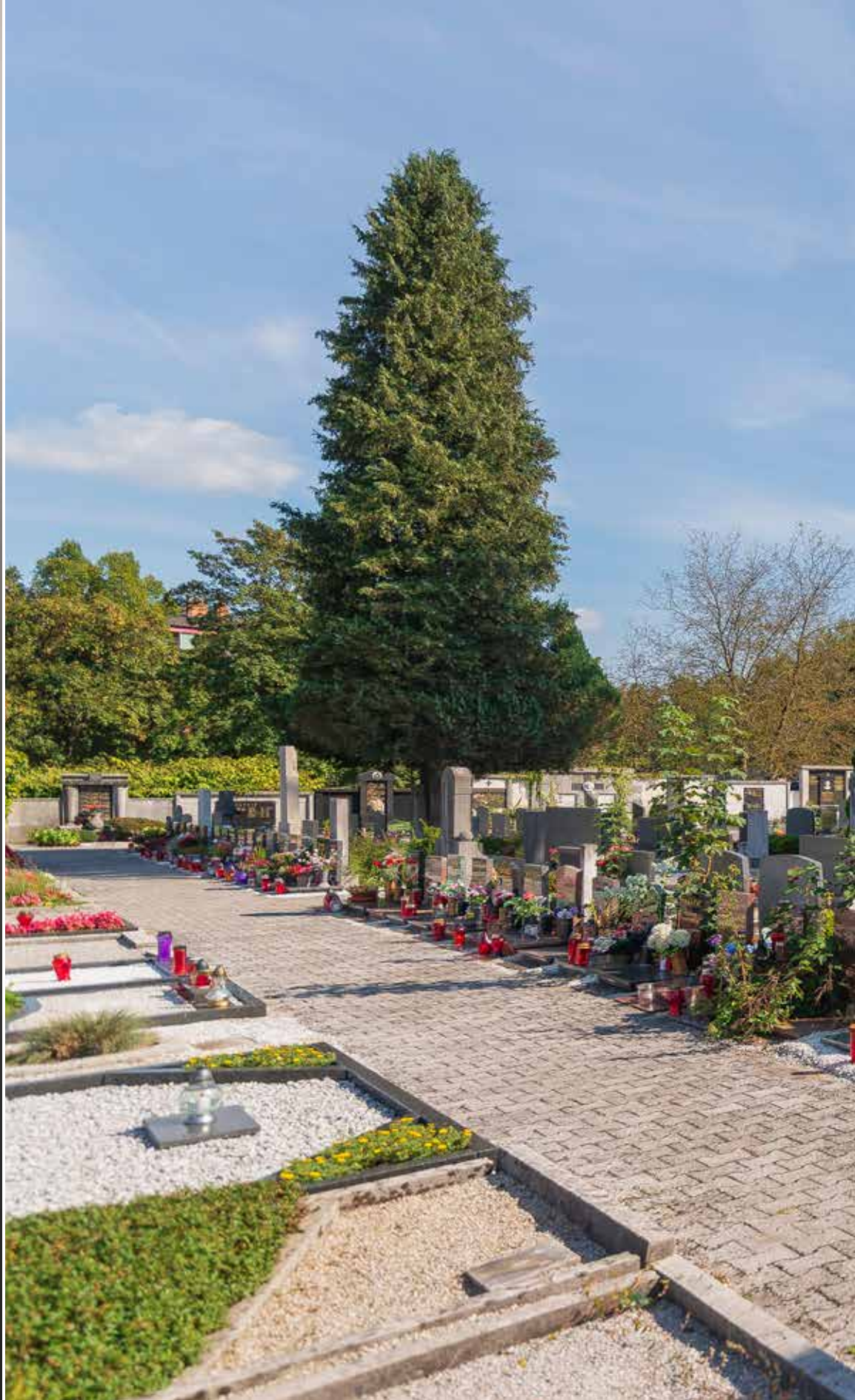
Novo pokopališče je načeloma namenjeno pokopavanju pokojnikov iz Hrdeckega ulici, Zgornje in Spodnje Hrušice in Štepanje vasi.

Žiga Vertič

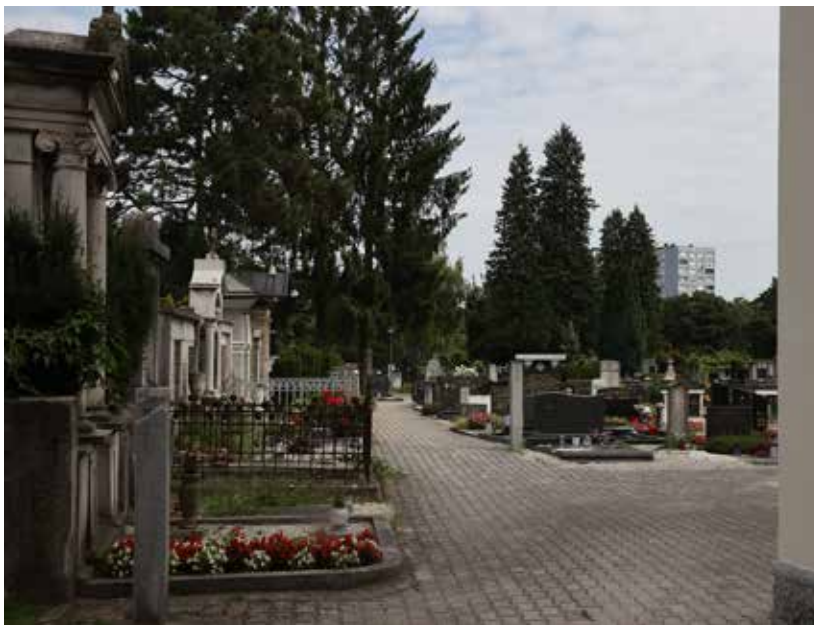
Pokopališče Štepanja vas:

- v upravljanju podjetja ŽALE od leta 1952;*
- na jugovzhodnem delu Ljubljane v ČS Golovec med Parmsko cesto in Mekinčevo ulico;*
- obsega 8.262 m² oz. 0,8 ha ter 1.016 grobov.*

pokopališče Štepanja vas

V

Vič se je nekoč opredeljeval kot vas in je do leta skupaj z zaselkom Glince spadal pod šentpetrsko prafaro. V bližini naselja Vič je bila v 1. polovici 15. stoletja postavljena podružnična cerkev sv. Simona in Juda. Prvič je bila cerkev omenjena leta 1448. Ob njej so od samega začetka pokopavali pokojne, pokopališče je bilo prvič omenjeno v letu 1631. Ni pa znano, kdaj je bilo blagoslovljeno.

V Ljubljani so bile leta 1785 ustanovljene tri nove župnije – frančiškanska, šentjakobska in trnovska. Vič z Glincami je pripadel frančiškanski župniji Marijinega oznanjenja. Veliki potres, ki je leta 1895 močno prizadel Ljubljano, so občutili tudi na Viču. Morali so obnoviti močno poškodovano podružnico. Zakristijo je bilo treba podreti in na drugi strani prizidati novo. Nesreča, ki je pustila močno razdejanje, je takrat majhni občini omogočila pospešen razvoj. Slednja se je razširila na območje današnje Rožne doline, kjer so začeli graditi novo naselje. S širjenjem občine in naraščanjem prebivalstva je sčasoma prišlo tudi do širjenja pokopališča. Leta 1905 so pokopališče le nekoliko podaljšali. Večja širitev pokopališča je morala počakati, saj je bila v načrtu že graditev nove cerkve sv. Antona Padovanskega, ki je bila predvidena za sedež nove župnije. V letih 1906 in 1907 sta bila zgrajena cerkev in samostan, leto pozneje je bila ustanovljena tudi nova župnija. Pripadla ji je še podružnična cerkev sv. Simona in Juda s pokopališčem.

Prva večja širitev pokopališča se je zgodila že v letu 1909, ko so odkupili nekaj manj kot 5000 m² zemljišča severno od že obstoječega pokopališkega prostora. Na pridobljenem prostoru je pokopališče obsegalo štiri velike oddelke. Ob zidovih je bilo dovolj prostora za družinska grobišča oz. grobnice. Stroški širitve pokopališča so znašali 15.780 kron. Pokopališče je pridobilo večjo mrtvašnico in nov vhod. Za njihovo kritje je bilo treba najeti posojilo. Strošek gradnje mrtvašnice je bila dolžna plačati občina; za novi objekt je prispevala 2000 kron. Razširjeno pokopališče je 31. oktobra 1909 blagoslovil dekan ljubljanske okolice kanonik Anton Fettich - Frankheim.

pokopališče VIČ

Po dvajsetih letih so se začeli pripravljati na novo širitev pokopališča. Približno 3000 m² zemljišča za širitev pokopališča je pokopališka uprava pridobila leta 1934. Novi načrt je predvideval tudi monumentalni vhod na severni strani pokopališča, ki ga je osnoval Jože Plečnik. Na eni strani vhoda je bila predvidena spominska plošča z imeni 90 v 1. svetovni vojni padlih viških mož in fantov. Na drugi strani pa je bila predvidena grobnica. Ob tej širitvi je viško pokopališče pridobilo dva večja oddelka, ob zidu pa tudi prostor za družinska grobišča. Pomembna pridobitev je bil prostor pred glavnim vhodom na pokopališče.

Čas po drugi svetovni vojni je prinesel mnoge spremembe tudi na področju pokopavanja. 23. septembra 1946 so bili razveljavljeni vsi predpisi in zakoni, ki so bili sprejeti pred 6. aprilom 1941. Po splošnem zakonu o ljudskih odborih je upravljanje pokopališč prešlo v pristojnost ljudskih odborov. Pokopališča so izgubila verski značaj in postala zdravstvene javnoupravne ustanove, komunalna pokopališča. Izvršilni odbor MLO je 21. novembra 1946 odločil, da prevzame viško pokopališče z vsem, kar mu pripada, v upravo četrtni ljudski odbor Vič. Na to odločbo je župnik Teodor Tavčar 2. decembra 1946 vložil pritožbo na Predsedstvo vlade LRS, ki pa je bila 22. marca 1947 zavrnjena kot neutemeljena. Tako je pokopališče, ki je bilo še naprej v lasti Župnije Vič, upravljal četrtni oz. rajonski ljudski odbor Vič. Ko so rajonski ljudski odbori prenehali delovati, je leta 1952 upravljanje pokopališča prevzelo podjetje ŽALE. Preden je pokopališče prešlo pod upravo Žal, je bila pripravljena vsa dokumentacija za novo širitev pokopališkega prostora. Načrt za pokopavanje na novih oddelkih 9 in 10 je bil zaključen že junija 1951. Na oddelku 9 so začeli pokopavati leta 1952, na oddelku 10 pa leta 1961. Novo številčenje oddelkov, kot ga na pokopališču poznamo danes, je bilo uvedeno leta 1975.

Žiga Vertič

Pokopališče Vič:

- v upravljanju podjetja ŽALE od leta 1952;*
- na jugozahodnem delu Ljubljane v ČS Rožnik med Cesto Dolomitskega odreda in železniško progo;*
- obsega 31.755 m² oz. 3,2 ha ter 3.040 grobov.*

pokopališče Vič

Odnos Ljubljančanov do pogrebnega obredja v preteklem desetletju

POVZETEK

Kolikor daleč seže spomin zgodovine človeštva, so ljudje vedno počastili odhod pokojnika z določenim obredom; tako je tudi v Ljubljani in na Slovenskem. Ljubljančani imajo spoštljiv odnos do pogrebnega obredja, ki se spreminja skupaj z družbo in kulturo, v kateri živimo. Postmoderno obdobje, izrazita individualizacija ter sekularizacija ponujajo drugačno perspektivo pogreba. Pogreb umrlega se še vedno praviloma ureja na podlagi presoje in želje naročnika pogreba, četudi se v novejšem času intenzivirajo nove smernice. Namen raziskave je bil raziskati in ugotoviti odnos Ljubljančanov do različnih vidikov pogrebnega obredja v preteklem desetletju (do leta 2016). Preučevano je bilo, koliko ljudi bi se želelo dogovoriti o vseh podrobnostih svojega pogreba v času življenja, če bi imeli to možnost, ob tem pa je bil osvetljen tudi strokovni vidik tega vprašanja in reflektiran skozi delovno prakso.

Znanstveno o pogrebnem obredju

*Mojca Hucman
Marta Bon*

Uporabljena je bila kombinirana metodologija (kvalitativno in kvantitativno raziskovanje). Pri kvantitativnem raziskovanju so bili uporabljeni sekundarni podatki, zbrani na področju Mestne občine Ljubljana (v nadaljevanju MOL) decembra 2016. Vzorec je zajemal 500 oseb. Podatki so bili obdelani s programom SPSS. Tri raziskovalne hipoteze smo preverjali z metodami sklepne statistike. Analize so opravljane glede na starost, spol in nekatere druge sociodemografske dejavnike. Za ugotavljanje trendov smo uporabili metodo intervjuja – podstrukturirana različica.

Rezultati empirične analize kažejo, da možnost predčasne ureditve pogreba v prejšnjem desetletju zanima manj kot polovico anketiranih prebivalcev MOL; je pa delež anketiranih

znotraj določenih skupin dokaj visok. Spreminjajo se tudi trendi pri naročanju cvetja in nagrobnikov. Največja sprememba je uvedba virtualne sveče. Na podlagi rezultatov raziskave lahko sklenemo, da je delež oseb, ki bi se odločile za ureditev pogreba v času življenja, znotraj posameznih skupin dokaj visok in se po letu 2016 še povečuje. Kljub nekaterim virtualnim možnostim osebna počastitev v pogrebnem obredju ohranja visoko vrednost; prav tako v ospredju ostajajo tudi druge tradicionalne vrednote.

Ključne besede: pogreb, družina, personalizacija, smrt, zakonodaja.

Uvod

Človeško družbeno življenje je v osnovi pogosto ritualistično in kot takšno pomembno za razumevanje človeškega doživetja umiranja in žalovanja. Pri žalovanju imajo velik pomen emocije – obredi v tem obdobju tako olajšajo posamezniku, da se preda odkritemu žalovanju. Imajo svoj smisel, poseben namen in nam pomagajo prebroditi izgubo bližnjega.

Na podlagi družbenih sprememb, hitro rastočega števila starejšega prebivalstva ter vse manjšega socialnega kapitala starejših in medgeneracijske solidarnosti se zastavlja vprašanje, ali bi starejši za načrtovanje in plačilo svojega pogreba poskrbeli že v času življenja, če bi imeli to možnost. V tujini, tudi na Hrvaškem, je na trgu zaznati veliko možnosti, preko katerih si lahko posamezniki uredijo vse potrebno za svoj pogreb. V Sloveniji je bil do sedaj en tak poskus »Moj pogrebni načrt«, vendar interesentov ni bilo veliko. Svojci pri naročilu pogreba praviloma ne poznajo želja pokojnika, in sicer ne glede na kakovost medsebojnega odnosa. Leta 2014 je zakonodaja posegla v doživetje odnosa do pogreba. Pred letom 2014 je bil vsak, ki je imel urejeno zdravstveno zavarovanje, upravičen do pogrebne v višini osnovnega standardnega pokopa. Na ta način je bilo dostojno poskrbljeno tudi za tiste, ki so bili sami ali pa s svojci niso imeli stikov in so morda želje o lastnem pogrebu zaupali npr. prijatelju ali tretji osebi, ki je lahko v okviru pripadajočega zneska uredila pogreb. Naloga organizacije dobrega in osebnega pogreba je z upravičenostjo do povračila stroškov zdaj predana najožjim družinskim članom pokojnika, ne glede na kakovost njihovega odnosa s pokojnikom.

Caswell (2011, 248) navaja, da je smrt in posledična potreba organizirati pogreb dogodek v življenju, ki ga ljudje štejejo za pomembnega. Crouch (2004, 126) zaradi nekdanjih značilnih pogrebnih ritualov smrt opisuje kot del družbenega življenja in s tem smrt kot vidno točko etnične heterogenosti sodobne družbe. Raziskovanje pogrebov se vedno znova znajde na presečišču raziskovanja sociologije družine in sociologije smrti. Organizacija in plačilo pogreba je tako sociološko kot politično vprašanje, ki sledi normativnim kulturnim predpostavkam o družinski obveznosti. Goriup in Lahe (2018, 105) navajata, da se v skladu z družbenimi spremembami spreminja tudi družina. Nuklearna družina se je transformirala v novo obliko družine, ki je bolj prilagojena potrebam današnje družbe. Razpršeno modificirano družino izpostavljata kot najpogostejši način družinskega življenja v Sloveniji. To dejstvo pred

poseben izziv postavlja družine pokojnih, ki so po trenutno veljavni zakonodaji Republike Slovenije pod določenimi pogoji edini upravičeni do povračila stroškov pogreba. Trenutna zakonodaja tega področja ne priznava kakovosti odnosa s pokojnikom ali pojava razširjene modificirane družine kot upravičenost za povračilo stroškov pogreba pokojnika.

V začetku leta 2014 je pričela veljati nova zakonodaja o socialno-varstvenih prejemkih (Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o socialno varstvenih prejemkih, 2013). Z uveljavitvijo tega zakona (v nadaljevanju: ZSVarPre-C) sta se pravici do pogrebnine in posmrtnine kot pravici iz obveznega zdravstvenega zavarovanja ukinili in se na novo uredili na področju socialno-varstvenih prejemkov, tj. v okviru izredne denarne pomoči socialno šibkejšim ob smrti družinskega člana. Pogrebnina je denarni prejemek, namenjen pomoči pri kritju stroškov pogreba družinskega člana. Posmrtnina je denarni prejemek, namenjen finančni pomoči svojcem umrlega. Skladno z 38. členom ZSVarPre-C je prenehala veljavnost določb Zakona o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju s spremembami (Zakon o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju, 2006) in Pravil za obvezno zdravstveno zavarovanje s spremembami (Pravila obveznega zdravstvenega zavarovanja, 2003), ki se nanašajo na pravico do pogrebnine in posmrtnine v breme obveznega zdravstvenega zavarovanja. Z uveljavitvijo ZSVarPre-C je prenehala tudi veljavnost določb Zakona o prispevkih za socialno varnost s spremembami (Zakon o prispevkih za socialno varnost, 1996), Zakona o starševskem varstvu in družinskih prejemkih s spremembami (Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih, 2006) ter Zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju s spremembami (Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, 2012) v delih, ki se nanašajo na pogrebnino in posmrtnino.

Na preozek krog upravičencev do pogrebnine je že leta 2014 opozoril tudi Varuh človekovih pravic RS. V svoji kritiki ZSVarPre-C je zapisal, da je veljavna ureditev krivična in neživiljenjska. Ob tem je opozoril tudi, da bi povračilo stroškov pogreba zgolj sorodnikom umrlega pomenilo nedopustno diskriminacijo vseh, ki poskrbijo za pogreb, a s pokojnim niso v sorodu. Poudaril je, da sorodstvo ne more predstavljati izločilnega razloga pri uveljavljanju pomoči, ki jo država nudi ob posameznikovi smrti za plačilo pogreba (Varuh človekovih pravic RS, 2017). Leta 2018 so sprejeli ZSVarPre-F (Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o socialno varstvenih prejemkih, 2018). Na podlagi te novele so od 1. 6. 2018 dalje do pogrebnine in posmrtnine upravičeni tudi bratje ali sestre, nečaki ali nečakinje ter vnuki ali vnukinje, ki so naročniki pogreba za pokojnega svojca in so upravičeni do denarne socialne pomoči ali varstvenega dodatka in katerih dohodek ne presega zakonsko določenega cenzusa (Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, 2018). Kljub temu pa še vedno ostaja krog upravičencev do pogrebnine oziroma do posmrtnine preozek, sorodstvo pa nadalje ostaja izločilni faktor, predvsem pa pogrebnina ni več pravica vsakega posameznika.

S spremembo pravice do pogrebnine iz zdravstvenega v socialni transfer se je spremenil tudi odnos do jemanja pogreba kot osebne stvari vsakega posameznika. Zakonodaja je, kljub

pozivu Varuha človekovih pravic (Varuh človekovih pravic RS, 2017), k pravici do pogrebne in posmrtnine zavezala le ožje družinske člane ne glede na kakovost medsebojnih odnosov. V nasprotju s tem, Woodthorpe in Rumble (2016, 254) v svoji raziskavi ugotavljata, da so udeleženci njune študije prostovoljno sprejeli odgovornost za pogreb, in sicer zaradi svoje ocene kakovosti odnosa s pokojnikom. Tudi Schafer (2012, 314) v svoji raziskavi navaja, da so udeleženci raziskave pogosto poudarjali intimnost razmerja pred smrtjo kot očiten ukrep upravičenosti do sodelovanja v pogrebnem ritualu. Tisti, ki so imeli slab ali napet odnos s pokojnikom, niso imeli pravice do ureditve pogreba ali celo do udeležbe na pogrebu.

Fox (2005, 194) razlikuje med družinami, ki si ne morejo privoščiti plačila pogreba, a bi to želele urediti, in družinami, ki bi si plačilo pogreba lahko privoščile, pa tega ne želijo urediti. Thompson in Yeung (2015, 74) navajata izsledke svoje raziskave, ki kažejo, da pogrebi potekajo v napetosti med željo po smiselnosti dogodka in realnosti stroškov. Kljub naraščajočemu številu starejšega prebivalstva je pogrebna revščina oz. politika o pogrebni blagajni le malokrat predmet razprav. Pričakuje se, da bodo družina in/ali prijatelji poravnali nastale stroške, vendar so primeri, ko nihče ne more ali tega ne želi storiti.

Nekateri raziskovalci (O'Rourke idr. 2011; Holloway idr. 2013; Bailey in Walter 2016) so se ukvarjali z vprašanjem, kaj je dober pogreb. Bailey in Walter (2016, 151) menita, da raziskovalci svoje raziskave osredotočajo le na ožje družinske člane pokojnika, od katerih prejmejo povratno informacijo o uspešnosti pogreba, pozabljajo pa na druge udeležence pogreba. Kot izjemo v tem elementu navajamo O'Rourke s sodelavci (2011), ki so v svoji raziskavi zajeli celotno pogrebno občinstvo. Slednji pogreb razumejo kot matrico vlog, ki je lahko aktivna ali pa gre zgolj za obisk pogreba. Pogreb analizirajo kot dramsko igro, kjer je občinstvo enako pomembno kot igralci. Nadalje ugotavljajo, da obstajajo številni dejavniki, ki odločajo o tem, ali je oseba s pogrebom zadovoljna ali ne. Na podlagi svoje raziskave so razvili model zadovoljstva s pogrebom, ki predstavlja razmerje med pogrebnim zadovoljstvom in različnimi vlogami udeležencev pogrebov. Reimers (1999, 148) trdi, da ocena, ali gre za dober pogreb, ni zanemarljiva, če pogreb razumemo kot ritual, ki ljudem pomaga premostiti vrzel med preteklostjo, sedanostjo in prihodnostjo ter zmanjšuje grožnjo smrti. Kastenbaum (2004, 15) navaja, da se stališče, da so pogrebi za žive, pogosto pojavi, še preden se postavi vprašanje v zvezi s tem. Ta hiter sprožilni odgovor na nerešeno vprašanje nas varuje pred neprijetnimi razmišljanji o naših prepričanjih in predpostavkah. Če ostanemo pri predpostavki, da so »pogrebi za žive«, sledi, da je dober pogreb tisti, ki zadovolji pričakovanja udeležencev. O'Rourke in sodelavci (2011, 735) svojo raziskavo o dobrem pogrebu zaključijo z ugotovitvijo, da je zadovoljstvo s pogrebom kognitivna ocena produkta predvidljivih naborov dejavnikov. Udeleženci pogreba namreč lahko pričakujejo, da je pogreb žalosten dogodek, vendar so boljši in slabši načini, na katere pogreb lahko doseže določeno stopnjo žalosti.

Ne glede na to, ali so družine imele stike in vzpostavljene odnose s pokojnikom, se od njih pričakuje, da bodo organizirale dober pogreb, kjer bo razvidna individualnost pokojnika. Van Tongeren (2004, 127) pogreb vidi kot je zadnjo priložnost za javno predstavitev nekoga,

ki je živel. Ta enačba pomembnega z osebnim je darilo postmoderne kulture. Organizacija osebno prilagojenih pogrebov, ki jih prinaša personalizacija in izguba tradicionalnih pogrebov, je redko enostavna, saj predstavlja polno kompromisov in prilagajanja svojcev, kar je še posebej težka naloga tam, kjer družine s pokojnikom niso imele stikov. Caswell (2011, 248) našteva bistvene dejavnike osebnega pogreba, kot so spomin, biografija ter mreža odnosov. Schafer (2012, 318) v svoji raziskavi navaja, da sinhronizacija pogreba z življenjem pokojnika ustvarja prostor za gradnjo pomembnih spominov, ki omogočajo žalujočim, da bi našli umrle v svojih biografijah in ohranili identiteto mrtvih. Povzema ugotovitve svoje raziskave, da med drugim personalizacija pogreba, ponujena s strani pogrebnih podjetij, lahko nekaterim predstavlja nedosegljiv ideal, drugim pa neskladnost z življenjem pokojnika. Caswell (2011, 250) meni, da se personalizacija pogreba lahko obravnavana kot proces relacij, saj se razvija iz razmerij, ki jih je pokojnik imel s posamezniki ali z družino. Emke (2002, 274) opisuje personalizacijo kot usklajeno osredotočenost na bistvene lastnosti posameznika na pogrebu. Bailey (2012, 180) meni, da personalizacija pogreba pomeni bodisi možnost izbire, prilagajanje pogreba z namenom izstopanja ali simbolično predstavitev pokojnika.

Personalizacija pogrebne prakse, ki jo zaznavamo zadnjih 30 let, je bila predstavljena kot pomemben premik na področju pogrebnih ritualov, povezanih s sekularizacijo v sodobni družbi. Holloway idr. (2013, 31) ugotavljajo, da se je ta proces v osemdesetih letih začel z odzivom na neosebne načine verskih pogrebov. Ramshaw (2009, 171) meni, da je želja po bolj osebnem pogrebnem ritualu rezultat številnih širših medsebojno povezanih trendov v sodobnih družbah. Izpostavi predvsem povečevanje pluralizma in sekularizma, upadanje tradicionalnih skupnosti, zmanjševanje avtoritete tradicionalnih metanarativov, zabris meje med javno in zasebno sfero ter naraščajoče vrednote individualizma in potrošniške pravice do izbire. Te trende povzame z izrazom postmoderni. Tudi drugi avtorji (Walter 1994, Walter 2005; Schafer 2007; Venbrux idr. 2009; Caswell 2011; Schafer 2012) se strinjajo, da sodobni pogrebi odražajo trende personalizacije, sekularizacije, prevladuje izbira potrošnikov in posamezne zgodbe namesto tradicionalnih metapripovedi. Soglasno premik ocenjujejo kot pozitiven razvoj, ki odraža realnost, medtem ko drugi avtorji (Crouch 2004; Hunter 2008; Emke 2002) obžalujejo izgubo smiselnega skupnega rituala. Hunter (2008, 163) trdi, da so urbanizacija, industrializacija in profesionalizacija vplivale na mnoge stare običaje. Emke (2002, 272) navaja spremembo namena funkcije pogreba, ki se je od žalovanja spremenila v praznovanje. Tudi Holloway idr. (2013, 35) ugotavljajo, da se današnji pogrebi raje obračajo k življenju kot k smrti. Walter (2005, 184), ki v svoji študiji opisuje sodoben način dojetja smrti z racionalizacijo, sekularizacijo, individualizacijo, izgubo skupnosti ter posledično izgubo rituala, izpostavlja vprašanje, ali je navedeno odziv industrializacije ali mnogo novejša postmoderna reakcija, kjer želijo imeti svojci več kontrole in izbire pri pogrebnih ritualih.

Corden idr. (2008, 139) ugotavljajo, da so bile ustrezne pogrebne ureditve pomembne za vse, ki so jih v svoji raziskavi zajeli, vendar so nekateri ob tem prepoznali, da je organiziranje pogreba pretvorjeno v tekalno stezo stvari, ki jih je treba storiti in se o njih dogovoriti. Conway

(2016, 13) pravi, da za tiste, ki so bili blizu pokojnika, smrt povzroči nenadomestljivo izgubo, hkrati pa sproži tudi zapleteno serijo zakonskih vprašanj okoli usode umrlega ter pripadajoče odgovornosti pri odločanju glede tega. Holloway idr. (2010, 5) navajajo, da je ne glede na starost, status pokojnika ali število žalujočih pogreb pomemben dogodek, za katerega družine porabijo čas in energijo ob prisotni skrbi, da bi ravnale prav. Skrb za ustrezno ravnanje predstavlja pomembno komponento, zlasti kadar zadeve v zvezi s pogrebom niso v naprej določene oz. dorečene.

Namen in cilj

Namen raziskave je ugotoviti, ali je ljudem vprašanje lastnega pogreba pomembno in ali bi želeli v času življenja plačati za svoj pogreb in doreči vse podrobnosti okoli tega. Nadalje nas je zanimalo, ali se odnos do tega vprašanja razlikuje glede na spol anketirancev. Prav tako smo se spraševali, ali je stališče vprašanih odvisno od tipa družinske skupnosti, iz katere anketiranci izhajajo, ali pa je morda odločilnega pomena njihova starost.

Z raziskavo, izvedeno na območju MOL, smo želeli pridobiti vpogled v to področje ter prispevati k razumevanju dejavnikov in okoliščin, ki bistveno vplivajo na odnos do vprašanja lastnega pogreba. Pri tem smo izhajali iz teorije postmoderne družbe, predvsem v smislu individualizma in prevladujoče izbire potrošnikov ter povečevanja pluralizma in upadanja tradicionalnih ritualov. Pomemben dejavnik je tudi področna zakonodaja Republike Slovenije. Skladno s problemom, namenom raziskave in raziskovalnimi vprašanji smo si zastavili naslednja cilja:

- a) ugotoviti, kako pomembno je posameznikom vprašanje lastnega pogreba in ali bi želeli v času življenja urediti ter doreči vse podrobnosti v zvezi z njim;
- b) raziskati vpliv posameznih dejavnikov na vprašanje odnosa do lastnega pogreba s pomočjo kombinirane metodike ter statistične analize.

Metode

V raziskavi zainteresiranosti za ureditev pogreba v času življenja smo uporabili kvantitativni metodološki pristop. Empirične podatke smo zbrali z anketnim vprašalnikom na vzorcu reprezentativne populacije prebivalcev MOL. Merski instrument je bil v obliki panelnega anketnega vprašalnika. Uporabljeni sta bili kategorična (nominalna) lestvica in številna merska lestvica. Anketni vprašalnik se je izvajal anonimno. Metodo kompilacije smo uporabili za povzemanje strokovnih virov, metodo komparacije pa za njihovo primerjavo. Rezultate, tabele in grafe smo izdelali s pomočjo programa SPSS (različica 24) in programa Microsoft Excel 2017. V raziskavi smo hipoteze preverjali z metodami sklepane statistike. V vseh statističnih testih smo uporabili mejo statistične značilnosti α v vrednosti 0,05. To pomeni, da smo, če je statistični test vrnil vrednost statistične značilnosti p pod vrednostjo 0,05, zaključili, da obstajajo statistično značilne razlike.

Vzorec je sestavljen iz 500 posameznikov, ki prebivajo na območju MOL in uravnotežen glede na osnovne demografske značilnosti populacije v Ljubljani (Statistični urad RS, 2014). Predstavlja dober približek dejanskemu stanju populacije v MOL. Zajema 48,5 % žensk in 51,5 % moških. Najštevilčnejša je starostna skupina nad 60 let, povprečna starost anketiranih je 43,0 let. S končano srednjo šolo je 33,5 % anketiranih, nekoliko manj, 31,9 %, je tistih z višjo in visoko šolo ali še višjo stopnjo izobrazbe, najmanjši delež pa predstavljajo anketiranci s poklicno šolo (15,8 %). Povprečno število članov gospodinjstva anketiranih znaša 2,51 oseb. Najštevilčnejši je delež zaposlenih, in sicer 41,2 %, sledijo jim upokojeanci (34,4 %), ostalo populacijo pa predstavljajo brezposelni in študenti. Največ anketirancev izhaja iz lastniških stanovanj (38,8 %), sledijo jim tisti iz skupnih gospodinjstev s starejšo generacijo (28,4 %), 18,9 % je solastnikov stanovanj, 7,4 % jih živi v partnerjevem stanovanju in 6,4 % je najemnikov. Največji delež anketiranih prihaja iz družin z otroki, starimi več kot 10 let (30,6 %), sledijo samski (27 %), iz zvez brez otrok jih izhaja 21,3 %, iz razširjene družine 9,4 % ter 2 % iz starejših družin brez otrok.

Rezultati

Slabe štiri desetine (39 %) vseh anketirancev zanima možnost, da bi za svoj pogreb plačali v času življenja in se dogovorili o vseh podrobnostih pogrebnega obreda, medtem ko 61 % anketiranih ta možnost ne zanima. Po podatkih Statističnega urada RS (Statistični urad RS, 2019) je v obdobju od leta 2008 do leta 2017 umrlo 191.875 oseb, kar pomeni, da povprečno letno v Sloveniji umre 19.187 oseb. Od tega je v navedenem desetletnem obdobju umrlo 94.717 moških in 97.258 žensk. Rezultati raziskave kažejo, da možnost, da bi za svoj pogreb plačali v času življenja in se dogovorili o vseh podrobnostih, bolj zanima moške kot ženske. Zanimanje za to možnost je izrazilo 63 % anketiranih moških in 36,6 % anketiranih žensk, medtem ko 39,1 % anketiranih moških in 60,9 % anketiranih žensk ta možnost ne zanima.

Povprečna starost umrlih se po podatkih Statističnega urada RS močno razlikuje glede na spol. Medtem ko je bila v letih od 2008 do 2017 povprečna starost vseh umrlih v Republiki Sloveniji 76,02 let, je bila povprečna starost umrlih moških v navedenem obdobju 71,81 let, povprečna starost umrlih žensk pa 80,14 let. Povprečna starost vseh umrlih se zadnjih deset let dviguje. Leta 2008 je bila povprečna starost umrlih 74,1 let, leta 2017 pa 77,7 let (Statistični urad RS, 2019). Rezultati raziskave zanimanje za možnost, da bi za svoj pogreb plačali v času življenja in se dogovorili o vseh podrobnostih, prikazani glede na starost, kažejo, da ta možnost najbolj zanima starostno skupino 31 do 45 let (35,4 %). Sledijo jim posamezniki, stari od 46 do 60 let (24,1 %), šele nato starostna skupina nad 60 let (22,6 %) let. Najmanj pa ta možnost zanima generacijo, staro do 30 let (17,9 %).

Rezultati raziskave so pokazali, da možnost, da bi za svoj pogreb plačali v času življenja in se dogovorili o vseh podrobnostih, najbolj zanima prebivalce MOL iz starejših družin brez otrok (100 %), sledijo jim prebivalci MOL iz razširjenih družin, kjer skupaj živijo vsaj tri generacije (54,5 %), družine z otroki, starimi več kot 10 let (51,4 %), in družine z otroki, starimi do 10 let (50 %). Najmanj možnost predčasne ureditve pogreba zanima anketirance iz (izven)zakonske skupnosti brez otrok (27,3 %) ter samske osebe (20 %).

Razprava

Razmišljanje o lastni smrti je praviloma globoko in zelo osebno; odnos do pogrebnega obredja pa je vsekakor del obče kulture naroda. Pogreb, kot ga poznamo danes, je spreminjajoča se konstanta, ki odraža trenutne razmere živečih, zato v dobi prevladujočega individualizma ni presenetljivo, da bi se skoraj polovica anketiranih odločila za možnost plačila in dogovora o podrobnostih pogreba v času življenja. Caswellova (2011, 4) razprava o vidikih reflektivnega posameznika izpostavlja osebo, ki mora sprejeti odločitve o svojem življenju, vendar v okoliščinah, kjer obstajajo omejitve glede razpoložljivih možnosti in nadaljnje omejitve odločitev, ki jih je mogoče realno uresničiti. Tudi v pozni moderni dobi posamezniki niso popolnoma svobodni, saj so njihove odločitve filtrirane prek abstraktnih simbolnih in družbenih sistemov, zlasti denarja v obliki gotovine ali kredita. To bogatim ljudem omogoči veliko možnost izbire, medtem ko pomanjkanje denarja odreja revnejšim posameznikom veliko teh istih odločitev. To pa predstavlja tudi bistveno okoliščino v zvezi z urejanjem pogreba in skrbjo za plačilo pogreba. Rezultati kažejo, da možnost za predčasno ureditev pogreba zanima 63,4 % moških in le 36,6 % žensk ter da obstaja statistično značilna soodvisnost med tipom družinske skupnosti in zanimanjem za predčasno ureditev pogreba. Možnost za predčasno ureditev pogreba najbolj zanima prebivalce MOL iz starejših družin brez otrok (100 %), najmanj pa možnost predčasne ureditve pogreba zanima posameznike iz izvenzakonske skupnosti brez otrok (27,3 %). Zanimanje glede možnosti predčasne ureditve pogreba je soodvisno glede na tip družine.

Že desetletja avtorji (na primer Walter 1994; Habljan 2012) navajajo, da vloga posameznika postaja individualistična in da skupnost, iz katere posameznik izhaja, izgublja svoj pomen in vlogo, ravno tako upada pomen primarnih družin. Individualistična filozofija je vse bolj značilna za sodobno družbo – hoditi lastno pot je razširjena zahteva, da tudi umremo in žalujemo po svoje. Stroški pogreba lahko predstavljajo velik finančni stres za družine. O plačilu pogreba vnaprej razmišljajo predvsem posamezniki z nizkimi prihodki. Glede ureditve pogreba vnaprej starost ni pomemben dejavnik, kar potrjujejo že nekatere druge študije (Cicerelli 2001; Cicerelli, White 2012).

Raziskavo je treba poglobiti predvsem na področju možnosti predčasne ureditve pogreba. Ob tem je nujno raziskati, kaj so tisti dejavniki, ki pri posameznikih vplivajo na to, da bi se odločili za predčasno ureditev pogreba ter kakšen pomen ima to za posameznika. Ob tem se zdi ključno razumevanje pogleda posamezne starostne skupine na smrt, v tem primeru predvsem starejših ljudi.

Ob raziskovanju in pregledovanju rezultatov naletimo na citat (Grizilla 2005, 18–19), ki v veliki meri ponazarja miselnost večinskega dela Slovencev: »Kar se spomnimo, so se ljudje zmeraj vsaj malo bali, da morda ne bodo spodobno pokopani, in tako nekateri razmišljajo še danes. Starejši, ki vedo, da se bližajo zadnjemu dejanju svojega življenja, hranijo denar za pogreb, da ne bodo drugim delali stroškov. Mnogi si grob kupijo že vnaprej, kar je v krajih, kjer imajo omejen pokopališki prostor, celo razumljivo – ko naredijo serijo (največkrat

žarnih) grobov, jih ponudijo na trgu, podobno kot nova stanovanja. In bodoči 'stanovalci' jih kupijo, opremijo z vsem, kar si v onostranstvu želijo, zapišejo na nagrobnik celo svoje ime in letnico rojstva, sadijo rože in prižigajo svečke. Žalujoči ostali bodo nekega dne pripisali samo letnico smrti. In bo opravljeno.«

Zaključek

Prispevek v svojem teoretičnem delu obravnava pogrebe z vidika današnje družbe ter veljavne zakonodaje v Republiki Sloveniji. Dotakne se misli posameznika o lastnem pogrebu skozi vrednote družine, trend upadanja tradicionalnih pogrebov, personalizacije in potrošniško usmerjene družbe.

Pomemben zaključek predstavlja ugotovitev, da bi se za predčasno plačilo in dogovor o podrobnostih lastnega pogreba odločila slaba četrtnina anketiranih, kar je glede na celotno populacijo zelo visok delež. Na podlagi navedenih teoretičnih podlag in rezultatov raziskave ocenjujemo, da bi bilo smiselno razmisliti o uvedbi možnosti dogovora o pogrebu in ohranjanju spomina po smrti posameznika, predvsem v pristojnost tistih služb, ki so blizu starejšim osebam (bolnišnice, domovi za ostarele, centri za socialno delo). Izkušnje namreč kažejo, da ljudje ne zaupajo različnim zavarovalnim produktom, ki so se v zadnjih nekaj letih s tem namenom pojavili na slovenskem trgu, kljub temu da vse to lahko predstavlja tudi enega od načinov zadovoljitve temeljnih potreb stare populacije (Hucman 2021). Za osebo, ki se srečuje s to temo, je pomembno, da se z njo sooča na način, ki ji kot individuumu najbolj ustreza. Nekaj nasvetov, ki jih v letu 2024 podaja umetna inteligenca (Microsoft Copilot v storitvi Bing, julij 2024), lahko strnimo v štiri točke:

1. Samorefleksija: Razmislite o svojem življenju, dosežkih, odnosih in vrednotah. Kaj vam je pomembno? Kako želite, da si vas ljudje zapomnijo?
2. Komunikacija: Pogovorite se s svojimi bližnjimi o svojih občutkih. Delite misli in skrbi. Pogovor z nekom, ki mu zaupate, lahko olajša breme.
3. Duhovna plat: Če ste verni, se posvetujte s svojim duhovnikom ali duhovnim vodjo. Vera lahko ponudi tolažbo in upanje.
4. Načrtovanje: Če želite, lahko pripravite oporoko, v kateri določite, kako želite, da se z vašim premoženjem in drugimi zadevami ravna po vaši smrti.

Na osnovi preučevanja bi lahko sklepali, da so imela področja pogrebov v preteklem desetletju nekako dvopolno situacijo – po eni strani bi se meščani še vedno najraje izognili razpravam o smrti, hkrati pa se skrbno in zavestno zavzemajo za dostojen pogreb kot izraz pomembnosti in spoštovanja vrednega življenja posameznika, ki se poslavlja s tega sveta. Tako iz znanstvenega kot iz praktičnega vidika se zdi smiselno osvetliti različne možnosti pogrebnega obredja skozi čas z namenom odpiranja možnosti individualiziranega pristopa do vprašanj pogrebnega obredja.

Opomba: Literatura je navedena na koncu monografije.

K

ot smo navedli že v uvodnem poglavju, so v ospredju prihodnji izzivi na področju preprečevanja popolne liberalizacije pogrebne dejavnosti. Liberalizacija morda sicer zveni lepo, a v ozadju so skriti interesi tistih, ki želijo na račun pogrebov in vseh nas lepo služiti, saj se denar občanov ne bi več vračal v obnovo pokopališke infrastrukture, temveč bi ostajal zasebnim lastnikom. To nikoli ni bilo poslanstvo podjetja ŽALE. Javno podjetje ŽALE želi tudi v prihodnje delovati v interesu občanov in biti njihov najboljši servis.

To liberalizacijo moramo vsi skupaj preprečiti. Pri pravkar potekajočem spreminjanju ZPPDej velja izpostaviti dva predloga zagovornikov prostega trga. Oba predloga pomenita rušenje

Pogled naprej

direktor mag. Robert Martinčič

edinih prej navedenih dobrih rešitev obstoječega ZPPDej. Prvi neupravičen in škodljiv predlog je, da gre na prosti trg tudi pokopališko pogrebno moštvo, kar vodi v nered na velikih pokopališčih mestnih občin, kjer se dnevno izvaja večje število pogrebov. Na pokopališčih v MOL izvedemo tudi do 23 pogrebov na dan, za kar potrebujemo po tri ekipe hkrati. Ker takrat pogrebne slovesnosti potekajo na pol ure, je potrebnega veliko usklajevanja, da vse poteka nemoteno. Zato je nujno, da ekipe zagotavlja en izvajalec, ki odgovarja tudi za morebitno škodo na grobovih. Treba se je zavedati, da je pogreb pokojnika enkratno in izjemno čustveno dejanje, ki ga ni mogoče ponoviti, zato so napake nedopustne. Drugi neupravičen in škodljiv pa je predlog za zmanjšanje obsega 24-urne dežurne službe. Le-ta je v novi

ureditvi ostala edina varovalka, ki preprečuje tekmovanje med izvajalci pogrebnih storitev za pokojnike, preprečuje njihova nepietetna ravnanja, kot so boj za pokojnike s podkupovanjem zdravstvenega osebja, razdeljevanje vizitk svojcem umirajočih, čakanje pogrebnih vozil na pokojnike pred bolnišnicami itd. Gre za dejanja, ki so se v bližnji preteklosti pred uveljavitvijo ZPPDej že pojavljala in odmevala v javnosti. Poleg tega je zakonodajalec pri določanju obsega 24-urne dežurne službe skrbno pretehtal tudi ekonomske vidike opravljanja te službe. Če bi javna služba obsegala zgolj urgentne primere, bi to predstavljalo preveliko finančno breme za izvajalca službe oziroma občino, saj bi imela zaradi ekonomije obsega zelo visoke stroške organiziranja take službe, kar bi vplivalo na višjo ceno, ki bi jo morali kriti svojci umrlih. Sedanja oblika gospodarske javne službe je edini način, ki svojcem omogoča kontrolirano oziroma v skladu z vladno uredbo o metodologiji za izračun cene določeno ceno in mirno žalovanje ter pripravo na pogreb brez obiskovanja različnih ponudnikov.

Če bo Ministrstvo za gospodarstvo, turizem in šport RS oziroma zakonodajalec spremenil ZPPDej v navedenih zadevah, bo to v MOL vodilo v nered, nepietetna ravnanja in izrazito poslabšanje položaja svojcev.

Ne le, da bi interese občanov na ta način ponovno izrinil interes zasebnega kapitala in da bi država tako dovolila, da se vrata priložnosti za korupcijo in bogatenje posameznikov na račun širših množic le še bolj odprejo – dejstvo je tudi, da je pogrebna dejavnost v procesu izvajanja nerazdružljivo prepletena s pokopališko. Pogreb se izvede na pokopališču, naročnik pogreba pa je praviloma tudi najemnik groba. Javno podjetje vlaga v obnovo pokopališke infrastrukture in torej na ta način občanom vrača višek sredstev, zasebno podjetje pa denar zadrži zase oziroma nameni za potrebe svojega lastnika. Poleg tega pri zagotavljanju pogrebne dejavnosti ne gre za klasično ponudbo in povpraševanje, saj se svojci pokojnega s storitvijo v življenju srečujejo redko in so jo prisiljeni naročiti v zelo kratkem času, ko so hkrati v težkem čustvenem položaju. Situacija onemogoča, da bi sami opravili raziskavo trga ter primerjali cene in storitve različnih ponudnikov. Tudi če ponudnik v enem delu ponudi nižjo ceno, bo to zagotovo nadomestil drugje, vedno na račun svojcev. Zato je te storitve treba zaupati občinskemu ponudniku, saj cene določajo občinski ali mestni sveti in župani, ki vedno stremijo k temu, kar je za občane najboljše.

Le gospodarska javna služba lahko vsakemu umrlemu zagotovi dostojen pogreb, ustrezno spoštovanje tako umrlih kot njihovih svojcev ter storitev po najnižjih možnih cenah, saj je pridobivanje dobička javne službe podrejeno zadovoljevanju javnih potreb.

Kar zadeva spreminjanje ZPPDej, je treba izpostaviti še eno pomembno nerešeno zadevo, ki

se nanaša na lastništvo zemljišč. ZPPDej v prvem odstavku 27. člena določa, da je upravljavec pokopališča občina ali oseba javnega prava, ki jo za upravljavca določi organ, pristojen za izvrševanje proračuna občine, in sicer s svojim aktom v skladu z zakonom, ki ureja ravnanje s stvarnim premoženjem države in lokalnih skupnosti. Prvi odstavek 63. člena ZPPDej določa, da občina, ki ni lastnik pokopališča ali nima urejene razpolagalne pravice, za upravljanje pokopališča uporablja določila zakona, ki ureja gospodarske javne službe in zagotovi izvajanje pokopališke dejavnosti v skladu s 27. členom tega zakona najkasneje v desetih letih od uveljavitve tega zakona. MOL je torej zakonsko zavezana, da v desetih letih postane lastnica vseh zemljišč, na katerih so pokopališča. V MOL so nekatera tovrstna zemljišča že v občinski lasti, veliko pa jih je še v lasti Cerkve. Rok se bo iztekel leta 2026.

Oseba javnega prava – kar sta tako MOL kot njeno podjetje ŽALE – kot upravljavec pokopališč ne sme vlagati v tujo lastnino, saj bi s tem kršila predpise o javnih financah. Če pokopališče ni v lasti MOL, je s tem dejansko onemogočeno izvajanje investicij in investicijskega vzdrževanja, ki je sicer ključno za urejenost pokopališča ter tudi za varnost obiskovalcev in preprečevanje škode na grobovih. V grobnini niso zajeti investicije in investicijsko vzdrževanje, zato se ta strošek ne prenaša na občane oziroma najemnike grobov. V grobnini so vključeni le stroški urejenosti pokopališča, oddajanja grobov in vodenja evidenc. Zaradi navedenega se upravičeno pričakuje, da bo, v izogib propadanju pokopališč, investicije in investicijsko vzdrževanje na pokopališčih izvajal lastnik zemljišč, torej Cerkev, kar pa se v praksi ne dogaja. Dogaja se celo nasprotno – to, da jih lastnik onemogoča. Konkretno: Ker lastnica pokopališča Šentvid, Župnija Šentvid, ni dovolila obnove propadajočega objekta, v katerem smo želeli urediti prostore za svojce s čajno kuhinjo in sanitarijami, mi pa tudi nismo imeli pravice graditi (lastninske ali stavbne) ter posledično ne bi dobili gradbenega dovoljenja, se je MOL odločila, da v skladu z določili ZPPDej začne razlastitveni postopek.

Srčno upamo, da bomo vse te izzive uspešno rešili – v korist javnemu interesu – ter da bosta pogrebna in pokopališka dejavnost še vsaj nadaljnjih 110 let organizirani tako kot doslej.

- Aleksič, J. (2005). Ti si bil pač v planu! Bojan Lepičnik, predsednik Lovske zveze in direktor Žal. *Mladina* (10. 1. 2005), 54–55.
- Aries, P. (1989). *Eseji o istoriji smrti na zapadu*. Beograd: Pečat Beograd.
- Bailey, T. (2012). *Going to funerals in contemporary Britain: the individual, the family and the meeting with death* (doktorska disertacija, University of Bath).
- Bailey, T., in Walter, T. (2016). Funerals against death. *Mortality* 21/2, 149–166.
- Baudrillard, J. (1993). *Symbolic exchange and death*. London: Sage
- Bonsua, K. S., in Russell W. B. (2003). Do not go cheaply into that good night: Death-ritual consumption in Asante, Ghana. *Journal of consumer research* 30, 1–41.
- Cannon, A. (1989). The historical Dimension in Mortuary Expressions of Status and Sentiment. *Current Anthropology* 30/4, 437–458.

LITERATURA

- Caswell, G. (2011). Death as a fateful moment? The reflexive individual and Scottish funeral practices. *Sociological Research Online* 16/3, 1–10.
- Cazeneuve, J. (1986). *Sociologija obreda*. Ljubljana: Znanstveni inštitut FF, ŠKUC.
- Cerar, G. (2003). Pogreb na spletu. *Mladina* (21. 7. 2003), 12.
- Chevalier, J., in Alain G. (1995). *Slovar simbolov*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Cicirelli, V. G. (2001). Personal meanings of death in older adults and young adults in relation to their fears of death. *Death Studies* 25/8, 663–683.
- Cicirelli, V. G. (2006). *Older adults' views on death*. Springer Publishing Company.
- Clark, D. (1993). *The Sociology of Death*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Collins, W. L., in Doolittle, E. (2006). Personal Reflections of Funeral Rituals and Spirituality in a Kentucky African American Family, *Death Studies* 30/10, 957–969.

- Conway, H. (2016). *The Law and the Dead*. Routledge.
- Corden, A., Hirst, M., in Nice, K. (2008). *Financial implications of death of a partner*. University of York, Social Policy Research Unit.
- Crouch, M. (2004). Last matters: The latent meanings of contemporary funeral rites. V: A. Fagen (ur.): *Making sense of dying and death*. New York, Rodopi, 125–140.
- Davies, Douglas J. (1997). *Death, Ritual and Belief*. London: Cassell.
- Dickenson, D. & Malcolm J. (1993). *Death, Dying & Bereavement. In association with The Open University*. London, Newbury Park, New Delhi: Sage39 Publications.
- Durkheim, E. (1915/1976). *The elementary forms of the religious life*. London: Unwin Brothers Limited Old Woking.
- Emke, I. (2002). Why the sad face? Secularization and the changing function of funerals in Newfoundland. *Mortality* 7/3, 269–284.
- *Enciklopedija Slovenije* (1988). Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Fox, M. (2005). To die destitute today: What are the implications for social work? *Australian Social Work* 58/2, 188–198.
- Freud, S. (1917). *Žalovanje in melanholija. Metapsihološki spisi*. Ljubljana: Znanstveni inštitut FF, ŠKUC.
- Fulghum, R. (1997). *Od rojstva do smrti: obredi v našem življenju*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Genep, A. V. (1909/1997). *The rites of passage*. London: Routledge and Kegan Paul.
- Genep, A. V. (1969). O obredima prelaza. *Teorije o društvu* 2, 900–901.
- Goriup, J. in Lahe, D. (2018). Poglavlja iz socialne gerontologije. Znanstvena monografija. Maribor: AMEU – ECM, Alma Mater Press.
- Goršič, M. (2007). *Ritualni in potrošniški vidik smrti* (diplomsko delo). Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Grizila, S. (2005). Nekoč smo živeli. *Jana* (29. 10. 2005), 18–19.
- Hahonina, K. (2002). Pogreb po slovensko. *Mladina* (15. 7. 2002), 32–35.
- Hallberg, I. R. (2004). Death and dying from old people's point of view. A literature review. *Aging clinical and experimental research* 16/2, 87–103.
- Holloway, M., Adamson, S., Argyrou, V., Draper, P., in Mariau, D. (2010). *Spirituality in contemporary funerals*. University of Hull Press.
- Holloway, M., Adamson, S., Argyrou, V., Draper, P., in Mariau, D. (2013). "Funerals aren't nice but it couldn't have been nicer". The makings of a good funeral. *Mortality* 18/1, 30–53.
- Hunter, J. (2008). Bereavement: An Incomplete Rite of Passage. *OMEGA – Journal of Death and Dying* 56/2, 153–173.
- Južnič, S. (1984/1991): *Antropologija smrti*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Kastenbaum, R. (2004). Why funerals? *Generations* 28/2, 5–10.
- Keler, J. (1978/1980). *Uvod. Religiozni obredi, običaji, simboli*, 5–20.
- Kopčavar, N. (2003). *Antropologija rituala* (diplomsko delo). Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Lovaš, E. (2020). Budući da je smrt coveka istinita, csas pak smrti nepoznat ...“ -- oporučitelj i oporučna ostavština u oporukama osječčkoga stanovništva zapisanima na hrvatskom jeziku (1809–1850). *Scrinia Slavonica* 20, 93–41.
- Luthar, B. (2002). *Družboslovne razprave XVIII/39*, 87–108.

- Meštrović, S. G. (1997). *Postemotional Society*. London: Sage Publications.
- Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti (2018). *Pogrebna in posmrtnina*. Pridobljeno s http://www.mdds.gov.si/si/delovna_podrocja/sociala/pogrebna_in_posmrtnina/.
- Murray Parkes, C. (1986). *Bereavement, Studies of Grief in Adult Life*. London, New York: Tavistock Publications.
- Neimeyer, R. A., in Moore, M. K. (1994). *Validity and reliability of the Multidimensional Fear of Death Scale*.
- Novak, V. (1960). *Slovenska ljudska kultura*. Ljubljana: DZS.
- O'Rourke, T., Brian H. Spitzberg in Annegret F. Hannawa (2011). The Good Funeral: Toward an Understanding of Funeral Participation and Satisfaction, *Death Studies* 35/8, 729–750.
- Petrović, M. (1999). *Kako socializirati smrt? Trije možni kulturni odgovori na primerih moderne, tradicionalne in mešane družbe* (diplomsko delo). Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Piškur, M. (2004). LJUBLJANSKE ŽALE, Vodnik po pokopališčih. Ljubljana: Družina. Pridobljeno s <https://www.druzina.si/storage/app/media/ProductFiles/ljubljanske-zale.pdf>.
- Pokorny, B. (1998). *Analiza časopisnih osmrtnic* (diplomsko delo). Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- *Pravila obveznega zdravstvenega zavarovanja. Uradni list RS, št. 30/03 (27. 3. 2003)*. Pridobljeno s <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2003-01-1237?sop=2003-01-1237>.
- Pristolič, T. (1997). *Človek in smrt* (diplomsko delo). Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Ramshaw, E. J. (2009). The Personalization of Postmodern Post-mortem Rituals. *Pastoral Psychology* 59/2, 171–178.
- Reimers, E. (1999), Death and identity: Graves and funerals as cultural communication, *Mortality: Promoting the interdisciplinary study of death and dying* 4/2, 147–166.
- Rižnar, N. (2006). Naj ti bo rahla zemljica domača ... *Večer* (28. 10. 2006), 40–41.
- Schafer, C. (2007). Post-mortem personalization: Pastoral power and the New Zealand funeral director. *Mortality* 12, 4–21.
- Schafer, C. (2012). Corpses, conflict and insignificance? A critical analysis of post-mortem practices. *Mortality* 17/4, 305–321.
- Seale, C. (1998). *Constructing Death: The Sociology of Dying and Bereavement*. Cambridge: University Press.
- Statistični urad Republike Slovenije (2014). *Število in sestava prebivalstva*. Pridobljeno s <https://www.stat.si/StatWeb/Field/Index/17/104>.
- Statistični urad Republike Slovenije (2019). *Umrli*. Pridobljeno s https://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=05L1002S&ti=&path=../Database/Dem_soc/05_prebivalstvo/32_Umrlijivost/05_05L10_umrli_SL/&lang=2.
- Stojanović, V. (2003). *Antropologija obreda: onkraj profanega* (diplomsko delo). Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Thomas, L.-V. (1980). *Antropologija smrti*. Beograd: Prosveta.
- Thompson, P., in Yeung, P. (2015). 'Is a funeral a right?' Exploring indigent funerals from social work perspectives. *Aotearoa New Zealand Social Work* 27/1-2, 73–86.
- van Tongeren, L. (2004). Individualizing ritual: The personal dimension in funeral liturgy. *Worship* 78, 117–38.

- Varuh človekovih pravic RS (2017). *Še vedno ni sprememb glede upravičencev do pogrebnine*. Pridobljeno s <http://www.varuh-rs.si/medijsko-sredisce/aktualni-primeri/novice/detajl/se-vedno-ni-sprememb-glede-upravicevcev-do-pogrebnine/?cHash=2754604e64cbe41e90642a09c22cf4d6>.
- Venbrux, E., Peelen, J., in Altena, M. (2009). Going Dutch: Individualisation, secularisation and changes in death rites. *Mortality* 14/2, 97–101.
- Vidmar, I. (1997). *Občutenje smrti v sodobni družbi: antropologija smrti* (diplomsko delo). Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Walsh-Burke, K. (2006). *Grief and loss theories and skills for helping professionals*. Boston: Pearson Education.
- Walter, T. (1994). *The revival of death*. London and New York: Routledge.
- Walter, T. (2005). Three ways to arrange a funeral: Mortuary variation in the modern West. *Mortality* 10/3, 173–192.
- Woodthorpe, K., in Rumble, H. (2016). Funerals and families: locating death as a relational issue. *The British journal of sociology*, 67/2, 242–259.
- Woodthorpe, K., Rumble, H., in Valentine, C. (2013). Putting “The Grave” into Social Policy: State Support for Funerals in Contemporary UK Society. *Journal of Social Policy* 42/3, 605–622.
- *Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju*. Uradni list RS, št. 96/12 (14. 12. 2012). Pridobljeno s <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2012-01-3693?sop=2012-01-3693>.
- *Zakon o prispevkih za socialno varnost*. Uradni list RS, št. 5/96 s spremembami (31. 1. 1996). Pridobljeno s <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO984>.
- *Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o socialno varstvenih prejemkih*. Uradni list RS, št. 99/13 (3. 12. 2013). Pridobljeno s <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2013-01-3549?sop=2013-01-3549>.
- *Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o socialno varstvenih prejemkih*. Uradni list RS, št. 31/2018 (4. 5. 2018). Pridobljeno s <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2018-01-1406/>.
- *Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih*. Uradni list RS, št. 110/06 (26. 10. 2006). Pridobljeno s <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO1430>.
- *Zakon o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju*. Uradni list RS, št. 72/06 (11. 7. 2006). Pridobljeno s <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2006-01-3075?sop=2006-01-3075>.
- Zupan, A. (2005). *Komercializacija in tehnizacija smrti* (diplomsko delo). Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Ž. K. (2007). Za vedno med zvezdami. *Jana* (10. 4. 2007), 22–2.
- Žakelj, B. (1997). *Pojmovanje smrti v sodobni družbi* (diplomsko delo). Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- *Žale 100 let življenja podjetja*, Martinčič, R. in drugi (2014). Žale Javno podjetje d.o.o., Ljubljana
- Žibert, L. (2006). *Nasvidenje med zvezdicami* (diplomsko delo). Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Okvirna navedba arhivskih virov, pridobljenih za opis posameznih pokopališč:

- Arhivsko gradivo. – DAS, AS 33 – Deželna vlada v Ljubljani, t. e. 245, 444.
- Arhivsko gradivo. – ŠAL/Zap., t. e. 101; ŠAL /Župnijski arhivi, Ljubljana – Sv. Peter, t. e. 10, 61.
- Arhivsko gradivo. – ZAL, LJU 630 – Komunalno podjetje Žale, Ljubljana, t. e. 1–322 (izbor); ZAL, LJU Reg. I, t. e. 1423, 1424, 1710, 1711, 1889, 1980, 2052, 2053, 2109.
- Glasbena matica. Zapisniki odborovih sej od 14. julija 1921 do 24. januarja 1936; od 3. februarja 1936 do 20. marca 1941. – NUK, Glasbena zbirka. [Tipkopis, vezano, 2 knjigi.]
- Grobna knjiga 1. 1. 1929–31. 3. 1943; 1. 4. 1943–19. 12. 1955. – ZAL, LJU 630 – Komunalno podjetje Žale, Ljubljana, t. e. 310, 311.
- Indeksi pokopanih 1915–1992. – ZAL, LJU 630 – Komunalno podjetje Žale, Ljubljana, t.e. 301–304.
- Indeksi pokopanih 1993–2004. Arhiv uprave Žal.
- Napisi na nagrobnih obeležjih pokopališča Žale v Ljubljani.

- Pokopališče Črnuče
več avtorjev (2013). *Tam čez Savo, na Črnučah*. Ljubljana: Založba Družina.
- Pokopališče Šentjakob
Rataj, F. (1987). *Sveti Jakob ob Savi 1787–1987*, Ljubljana: Župnijski urad Sveti Jakob ob Savi.
- Pokopališče Vič
Piškur, M. (2012). *Vodnik po pokopališču Vič*. Ljubljana: Župnija sv. Antona Padovanskega.
- Pokopališči Štepanja vas in Bizovik
več avtorjev (2012). *Dvignite k Jezusu pogled: 50 let, Župnija Ljubljana - Štepanja vas*. Ljubljana: Salve d.o.o. Nadškofijski arhiv Ljubljana.
- Pokopališče Polje
Gradivo smo pridobili neposredno od župnika, gospoda Janeza Bernota.
Poslal nam je tudi časopis Slovenec VII/16, v elektronski obliki (PDF)
- Pokopališče Dravlje
Gradivo smo pridobili iz Nadškofijskega arhiva Ljubljana.
- Pokopališče Rudnik
Gradivo smo pridobili iz Nadškofijskega arhiva Ljubljana.
- Pokopališče Janče
Gradivo smo pridobili iz Nadškofijskega arhiva Ljubljana.
- Pokopališče Sostro
Gradivo smo pridobili neposredno od župnika, gospoda Aleša Tomaševiča,
in iz Nadškofijskega arhiva Ljubljana.
- Pokopališče Šmartno pod Šmarno goro
Gradivo smo pridobili neposredno od župnika, gospoda Antona Perčiča.

Podjetju

CMC GROUP d.o.o.

*se zahvaljujemo za donatorsko sodelovanje
pri izdaji strokovne monografije.*

Menina

Since 1952

*Uspešno prisotni že 72 let,
tako doma, kakor tudi na številnih evropskih trgih.*

Menina Eco program. – žare iz ekoloških materialov

Trg padlih borcev 3, 1241 Kamnik, Šmarca

01 830 37 00

info@menina.si

www.menina.si

izdajatelj in založnik

ŽALE, d.o.o.
mag. Robert Martinčič

uredniki

dr. Marta Bon
mag. Robert Martinčič
Mojca Hucman, univ. dipl. soc. del.

avtorji besedil

Zoran Janković, uvodnik
mag. Robert Martinčič
Mojca Hucman, univ. dipl. soc. del.
Žiga Vertič, mag. filozofije
mag. Borut Dvornik
dr. Marta Bon
Nataša Jereb
arhiv ŽALE, d.o.o.

oblikovanje

mag. Borut Dvornik

fotografija

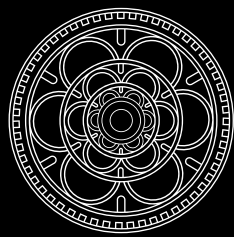
arhiv ŽALE, d.o.o., Borut Dvornik

lektoriranje (pokopališča)
(končni pregled)

Alkemist d.o.o.
Jan Černetič, mag. prof. nem. in slov.

tisk

Evrografis, Maribor

ŽALE